

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105003/I/2025/36124048423137284

**ZBROJNÉ PRETEKY: EKONOMICKÉ DÔSLEDKY
A MEDZINÁRODNOPOLITICKÉ SÚVISLOSTI**

Diplomová práca

2025

Bc. Simona Blašková

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**ZBROJNÉ PRETEKY: EKONOMICKÉ DÔSLEDKY
A MEDZINÁRODNOPOLITICKÉ SÚVISLOSTI**

Diplomová práca

Študijný program:	Hospodárska diplomacia
Študijný odbor:	EKONÓMIA A MANAŽMENT
Školiace pracovisko:	Katedra medzinárodných politických vzťahov Fakulta medzinárodných vzťahov
Vedúci záverečnej práce:	PhDr. Michael Augustín, PhD.

Bratislava 2025

Bc. Simona Blašková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som napísala sama, a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....
(Podpis študenta)

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som chcela poďakovať vedúcemu diplomovej práce, PhDr. Michaelovi Augustínovi, PhD. za jeho odborné vedenie, cenné rady a trpezlivosť, ktorú mi počas písania práce venoval. Jeho ochota, podpora a konštruktívna kritika boli pre mňa nesmierne prínosné a pomohli mi pri úspešnom dokončení tejto práce.

ABSTRAKT

BLAŠKOVÁ, Simona: *Zbrojné preteky: ekonomické dôsledky a medzinárodnopolitické súvislosti*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: PhDr. Michael Augustín, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2025, počet strán: 88s.

Hlavným cieľom našej diplomovej práce je analyzovať zbrojné preteky z hľadiska ich ekonomických dôsledkov a medzinárodnopolitických súvislostí. Práca sa skladá zo štyroch kapitol a obsahuje 3 grafy a 6 tabuliek. Prvá kapitola sa venuje teoretickému vymedzeniu skúmanej problematiky. Zahŕňa historický kontext zbrojných pretekov, so zameraním na obdobie Studenej vojny, a analyzuje náklady na zbrojenie, ich vplyv na štátne rozpočty a makroekonomické efekty vojenských výdavkov. Druhá kapitola popisuje cieľ práce, použitú metodológiu a metódy skúmania, ktoré boli aplikované pri analýze vojenských výdavkov. Tretia kapitola sa zameriava na analýzu vybraných štátov podľa ich vojenskej angažovanosti. Zahŕňa kategorizáciu krajín na globálne veľmoci, krajiny strednej, východnej, západnej a severnej Európy, ako aj štáty v konfliktných zónach. Následne v nej spracúvame štatistickú analýzu vzťahu medzi vojenskými výdavkami a vybranými ekonomickými či politickými faktormi. Kapitola taktiež sumarizuje hlavné poznatky práce a prináša diskusiu o výsledkoch analýzy. Na základe výskumu predpokladáme, že vojenské výdavky sú pozitívne korelované s HDP, pričom krajiny s nízkou politickou stabilitou vykazujú vyššiu rast obranných rozpočtov. Výsledky práce môžu prispieť k lepšiemu pochopeniu dynamiky vojenských výdavkov a ich vplyvu na ekonomiku a medzinárodnú bezpečnosť.

Kľúčové slová: zbrojné preteky, vojenské výdavky, makroekonomické efekty, politická stabilita, geopolitická situácia

ABSTRACT

BLAŠKOVÁ, Simona: *abstract*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of international relations. – Supervisor of the thesis: PhDr. Michael Augustín, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2024, number of pages: 88p.

The main goal of our diploma thesis is to analyse the arms race in terms of its economic consequences and international political context. The thesis consists of four chapters and contains 3 graphs and 6 tables. The first chapter is devoted to the theoretical definition of the research issue. It includes the historical context of the arms race, focusing on the Cold War period and analyses the costs of armaments, their impact on state budgets and the macroeconomic effects of military spending. The second chapter describes the goal of the thesis, the method used and the research methods that were applied in the analysis of military spending. The third chapter focuses on the analysis of selected states according to their military engagement. It includes the categorization of countries at the global level, countries of Central, Eastern, Western and Northern Europe, as well as states in conflict zones. Subsequently, it performs a statistical analysis of the relationship between military spending and selected economic or political factors. The chapter summarizes the main findings and provides a discussion of the resulting analysis. Based on the research, we assume that military spending is positively correlated with GDP, with countries with lower political stability including growth in defence budgets. The results of the work can contribute to a better understanding of the dynamics of military spending and its impact on the economy and international security.

Keywords: arms race, military spending, macroeconomic effects, political stability, geopolitical situation

OBSAH

ÚVOD	9
1. Súčasný stav skúmanej problematiky	10
1.1. Zbrojné preteky - Studená vojna.....	12
1.2. Náklady na zbrojenie	17
1.3. Vplyv na štátny rozpočet	21
1.4. Makroekonomické efekty	27
2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	35
3. Výsledky práce a diskusia	41
3.1. Analýza štátov podľa ich vojenskej angažovanosti	41
3.1.1. Veľmoci a ich vplyv na globálnu bezpečnosť	41
3.1.2. Krajiny strednej a východnej Európy v kontexte zbrojenia.....	46
3.1.3. Krajiny západnej Európy a ich úloha v medzinárodnej bezpečnosti ..	50
3.1.4. Krajiny severnej a východnej Európy v oblasti obrany	56
3.1.5. Krajiny v konfliktných zónach.....	58
3.2. Štatistická analýza.....	63
3.2.1. Prvá hypotéza	63
3.2.2. Druhá hypotéza	65
3.2.3. Tretia hypotéza.....	67
3.3. Diskusia	69
3.3.1. Prvá hypotéza	69
3.3.2. Druhá hypotéza	71
3.3.3. Tretia hypotéza.....	77
ZÁVER	80
Zoznam použitej literatúry	82

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1: Súčet vojenských výdavkov absolútnych hodnotách (dolároch) podľa jednotlivých rokov	72
Graf 2: Priemer vojenských výdavkov ako % vládnych výdavkov podľa jednotlivých rokov. Os X znázorňuje percentuálne hodnoty v desatinnom formáte	74
Graf 3: Priemer vojenských výdavkov ako % HDP podľa jednotlivých rokov. Os X znázorňuje percentuálne hodnoty v desatinnom formáte	76

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1: Vojenské výdavky krajín G7.....	26
Tabuľka 2: Výsledky hypotéza 1 (% výdavkov vlády)	64
Tabuľka 3: Výsledky hypotéza 1 (absolútne hodnoty).....	64
Tabuľka 4: Výsledky hypotéza 2	66
Tabuľka 5: Výsledky hypotéza 3 (% výdavkov vlády)	67
Tabuľka 6: Výsledky hypotéza 3 (absolútne hodnoty).....	68

ÚVOD

Zbrojné preteky priťahujú pozornosť kvôli ich významnému vplyvu na národnú bezpečnosť, hoci názory na ich účinky sa líšia. Jeden názor tvrdí, že preteky v zbrojení zvyšujú riziko vojny tým, že destabilizujú vojenskú rovnováhu a zaťažujú politické vzťahy. Opačný názor tvrdí, že preteky v zbrojení pomáhajú štátom vyhnúť sa vojne, najmä ak čelí hroziacemu protivníkovi. Rovnako sa diskutuje aj o príčinách pretekov v zbrojení: niektorí ich považujú za racionálnu reakciu na vonkajšie hrozby, zatiaľ čo iní tvrdia, že sú poháňané domácimi záujmami, ako sú výrobcovia zbraní, vojenské odvetvia a sektory výskumu a vývoja. Tieto rozdielne interpretácie vedú k protichodným politickým názorom - kritici obhajujú kontrolu zbrojenia s cieľom znížiť riziko vojny a obmedziť vnútorné vplyvy, zatiaľ čo zástancovia tvrdia, že vojenská súťaž pomáha chrániť medzinárodné záujmy a zachovať mier.

V teórii medzinárodných vzťahov sa hromadenie zbraní považuje za jednu z troch základných stratégií štátu na zabezpečenie potrebnej vojenskej sily, popri vytváraní spojenectiev a spolupráci s protivníkmi na zníženie hrozieb. Výber medzi týmito prístupmi je pre štáty zásadným rozhodnutím. Vedci intenzívne skúmali zbrojenie prostredníctvom prípadových štúdií, analýzy údajov a teoretických modelov, čím prispeli k širším teóriám medzinárodných vzťahov, ako je štrukturálny realizmus, obranný realizmus a bezpečnostná dilema, ktoré sa všetky dotýkajú toho, kedy by štáty mali prijať kooperatívne a kedy konkurenčné politiky.¹

Príčiny a dôsledky pretekov v zbrojení sú úzko prepojené. Ak sa štát zapojí do pretekov v zbrojení ako racionálnu reakciu na vonkajšie tlaky, preteky nemusia mať žiadne prirodzené negatívne účinky. Ak však domáce záujmy narúšajú politiku, preteky v zbrojení sa považujú za neoptimálne a škodlivé. Na úplné pochopenie dôsledkov pretekov v zbrojení potrebujú vedci komplexnú teóriu na určenie toho, kedy by štáty mali zbrojiť a pretekať, ktorou sa začína zaoberať obranný realizmus.²

¹FEARON, James D. Rationalist Explanations for War [elektronický zdroj]. In Annual Review of Political Science [online]. 1995, roč. 3, č. 1, s. 251-276. Dostupné na:

<https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.polisci.3.1.251>

²Tamtiež

1. Súčasný stav skúmanej problematiky

Pred prvou svetovou vojnou bola bezpečnostná súťaž poháňaná dvoma hlavnými faktormi: modernizáciou ruskej armády po porážke od Japonska a vývojom lodí typu dreadnought, ktoré podnietili námorné preteky v zbrojení. Hoci mnohé krajiny modernizovali svoje armády, obmedzený technologický pokrok v pozemnej vojne obmedzoval plnohodnotné preteky v zbrojení na súši. Ruské vojenské reformy znepokojili Nemecko, čo viedlo k rozšíreniu jeho armády, hoci vnútropolitické záujmy obmedzili rozsah tohto posilňovania.

Francúzsko a Rakúsko-Uhorsko, ktoré neboli schopné výrazne rozšíriť svoje sily, sa zamerali na posilnenie spojenectiev. Francúzsko v reakcii na rastúcu nemeckú armádu zvýšilo termín vojenskej služby, zatiaľ čo Rakúsko-Uhorsko hľadalo podporu Nemecka, aby mohlo čeliť hrozbám z viacerých frontov. Námorné preteky v zbrojení medzitým prinútili Veľkú Britániu investovať veľké prostriedky do svojho námorníctva, ale Británia sa vyhýbala pevným vojenským záväzkom v Európe a namiesto toho sa sústredila na ochranu svojich zámorských záujmov. Toto obdobie vyznačovalo rastúcimi spojenectvami a vojenským budovaním, keďže hlavné mocnosti sa pripravovali na potenciálny konflikt a vyvažovali domácu politiku a vonkajšie hrozby.

Pokiaľ ide o druhú svetovú vojnu, hlavné mocnosti uprednostnili prezbrojenie pred spojenectvami kvôli pokroku vo vojenskej technológii a jednoduchosti obnovy vojenskej sily. Nemecko, ktoré začínalo v roku 1930 ako slabé, do roku 1939 rýchlo vybudovalo svoje sily, zatiaľ čo krajiny ako Taliansko zaostávali a ich sily zostali zastarané. Politické zložitosti sťažovali uzatváranie spojenectiev, ako to bolo vidieť v prípade Francúzska a Sovietskeho zväzu, ktorých protichodné záujmy bránili spolupráci.

Francúzsko, ktoré potrebovalo britskú podporu proti Nemecku, sa snažilo spojiť so Sovietmi kvôli vnútropolitickým rozporom a odporu východoeurópskych krajín, ako napríklad Poľska a Rumunska. Británia sa medzitým sústredila na posilnenie svojej vzdušnej a námornej obrany a vyhýbala sa hlbokým záväzkom voči kontinentálnym alianciám.

Sovietsky zväz, oslabený vnútornými čistkami, uprednostnil obnovu svojej armády. Napriek pokusom o vytvorenie spojenectva s Britániou a Francúzskom sa Stalin nakoniec

rozhodol rokovať s Nemeckom, čím si zabezpečil čas na prípravu na nevyhnutný konflikt. V čase nemeckej invázie v roku 1941 však sovietska armáda stále nebola úplne pripravená.³

Zbrojné preteky môžeme definovať ako dynamickú a strategickú súťaž medzi štátmi, v rámci ktorej sa neustále rozhodujú, či budú budovať vojenské kapacity a či sa zapoja do konfliktu, pričom je zrejmé, že zbrane sa postupom času hromadia. V tomto kontexte zbrojné preteky zahŕňajú iteratívne rozhodovacie procesy, pri ktorých musia štáty zvážiť náklady na budovanie zbraní oproti potenciálnym výhodám v oblasti bezpečnosti a územných ziskov. Výsledkom zbrojných pretekov môže byť buď stabilná rovnováha, kde ani jeden štát nepovažuje za výhodné iniciovať konflikt, alebo eskalácia do vojny, ak je zbrojenie považované za príliš nákladné alebo ak jeden štát vníma významnú výhodu. Táto definícia poukazuje na zložitú interakciu medzi vojenskou technológiou, strategickými preferenciami a nestacionárnou povahou zbrojnej súťaže, kde súčasné rozhodnutia ovplyvňujú budúcu dynamiku a potenciálne konflikty.⁴

V roku 1945 britský spisovateľ George Orwell prvýkrát použil pojem „studená vojna“, aby kritizoval pohľady, ideológie a iné spoločenské rámce Sovietskeho zväzu a Spojených štátov, ako aj konflikt, ktorý medzi nimi vznikol po druhej svetovej vojne. Orwell si všimol, že príchod atómovej bomby by mohol národy zbaviť možnosti vzbury a zároveň vytvoriť rovnováhu moci medzi tými, ktorí takéto zbrane vlastnia. Naznačoval, že tieto supervelmoci vyzbrojené jadrovými zbraňami, neschopné dosiahnuť nadvládu jedna nad druhou, by mohli naďalej spoločne vykonávať kontrolu nad svetom. Tento vývoj znamenal nový globálny poriadok založený na technológiách, ktorý sa vyznačoval dualitou a potenciálnym použitím jadrového zastrašovania proti nespokojencom. Pre Orwella, známeho svojím románom 1984, tieto štrukturálne prvky studenej vojny predpovedali pochmúrnu a zlovestnú budúcnosť.⁵

³MORROW, J. D. Arms versus allies: trade-offs in the search for security. [elektronický zdroj]. In International Organization 2009, roč. 47, č. 2, s. 207-233. [online]. DOI: 10.1017/S0020818300027922. [cit. 2025-10-20]. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/abs/arms-versus-allies-tradeoffs-in-the-search-for-security/6F5D48833BDB8959ABE2D13858BC24D3>

⁴FEARON, James D. Arming and Arms Races. *Názov časopisu alebo knihy (ak je známe)*. Január 2010. [online]. [cit. 2025-10-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/James-Fearon/publication/254063608_Arming_and_Arms_Races/links/53dc30690cf216e4210c0718/Arming-and-Arms-Races.pdf

⁵LEFFLER, Melvyn P. – WESTAD, Odd Arne (eds.). The Cambridge History of the Cold War. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. s. 643. ISBN 978-1-139-15509-4

1.1. Zbrojné preteky - Studená vojna

Príbeh zbrojných pretekov medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom v období začiatku studenej vojny sa začal úspešnou detonáciou prvej atómovej bomby zo strany ZSSR v auguste 1949. Táto udalosť zničila monopol Spojených štátov na jadrové zbrane a vyvolala intenzívne debaty medzi americkými vedcami a tvorcami politiky o vývoji omnoho silnejšej vodíkovej bomby (H-bomby). Nutnosť vývoja tejto novej zbrane sa zvýšila, keď spravodajské informácie naznačili, že ZSSR by mohol vyvinúť svoju vlastnú H-bombu do roku 1954, čo viedlo prezidenta Trumana k schváleniu vývoja americkej H-bomby v januári 1950.

Ako sa studená vojna vyhrotila, najmä s vypuknutím kórejskej vojny v roku 1950, USA posilnili svoj jadrový arzenál na odstrašenie sovietskej agresie. Spojené štáty dosiahli strategickú výhodu úspešným testovaním svojho prvého termonukleárneho zariadenia v roku 1952. Sovietsky zväz však rýchlo nasledoval, keď v roku 1953 otestoval svoju vlastnú H-bombu a do polovice 50. rokov vyvinul diaľkové bombardéry, ktoré mohli ohroziť územie Spojených štátov.

V reakcii na rastúcu hrozbu, ktorú predstavoval sovietsky pokrok, prezident Eisenhower inicioval snahy zapojiť Sovietsky zväz do rokovaní, vrátane plánu "Otvorené nebo", avšak tieto snahy boli ZSSR nakoniec odmietnuté. Súčasne Spojené štáty realizovali rozsiahle sledovanie sovietskych kapacít pomocou prieskumných letov U-2, ktoré odhalili, že vnímané rozdiely v počte bombardérov a rakiet boli menej závažné, než sa obávalo. Do začiatku 60. rokov dosiahli USA významný strategický náskok, najmä vďaka nasadeniu pokročilých medzikontinentálnych balistických rakiet (ICBM) a prvých jadrovo poháňaných ponoriek s balistickými raketami (SSBN).

Vyvrcholením týchto napätí a technologického pokroku bola Kubánska raketová kríza v roku 1962, počas ktorej sa pokus ZSSR nasadiť jadrové rakety na Kubu dostal svet na pokraj jadrovej vojny. Riešenie tejto krízy, ktoré vyústilo v prospech USA, viedlo obidve superveľmoci k hľadaniu lepších mechanizmov na zvládanie kríz a k uzavretiu obmedzených dohôd, ako bola Zmluva o čiastočnom zákaze jadrových skúšok z roku 1963, hoci jadrové preteky v zbrojení pokračovali neúprosne počas celého desaťročia. Koncom 60. rokov sa však Spojené štáty napriek udržaniu strategickú výhodu začali zaoberať

finančnými a strategickými dôsledkami zbrojných pretekov, čo viedlo k počiatočným diplomatickým snahám zameraným na kontrolu zbraní.⁶

Iniciatívou na zastavenie šírenia jadrových zbraní bola aj Zmluva o nešírení jadrových zbraní (NPT), o ktorej sa rokovalo v rokoch 1965 až 1968 a jej cieľom bolo zastaviť šírenie jadrových zbraní nad rámec piatich štátov, ktoré ich vlastnili v roku 1964: Sovietsky zväz, Spojené štáty, Veľká Británia, Francúzsko a Čína. Keď v roku 1970 vstúpila do platnosti, vývoj jadrových zbraní sa zmenil z prejavu národnej prestíže na porušenie medzinárodného práva. Zmluva, ktorá má 172 členských štátov, je najrozšírenejšou dohodou o kontrole zbrojenia v histórii a slúži ako vzor pre budúce úsilie o odzbrojenie.

Rokovania prebiehali v dvoch fázach: najprv USA a Sovietsky zväz vypracovali kľúčové otázky, potom multilaterálny orgán v Ženeve dokončil zmluvu, ktorú neskôr schválilo Valné zhromaždenie OSN. Tento proces vytvoril rámec pre následné dohody, ako napríklad Zmluvu o morskom dne (1971), Dohovor o modifikácii životného prostredia (1977) a Dohovor o chemických zbraniach (1993). Rokovania prebiehali v rámci Výboru osemnástich krajín pre odzbrojenie, ktorý je nezávislým orgánom odrážajúcim politické zloženie OSN. Boli v ňom zástupcovia západných, sovietskych a nezúčastnených štátov. Hoci OSN financovala a hostila výbor, mala len malý vplyv na rozhodnutia výboru, ktoré kontrolovali veľmoci prostredníctvom systému spolupredsedenstva, ktorý minimalizoval rivalitu a umožnil USA a Sovietskemu zväzu dominovať v rokovaniach.

Po čínskom jadrovom teste v roku 1964 sa pozornosť výboru presunula na nešírenie jadrových zbraní a v následných rezolúciách OSN sa zdôrazňovala naliehavosť zabrániť ďalšiemu šíreniu jadrových zbraní. Generálny tajomník U Thant považoval zmluvu za kľúčovú pre akékoľvek budúce dohody o odzbrojení.⁷

Strategické rozhovory o obmedzení zbraní (SALT) predstavovali pokračujúci a kľúčový proces rokovaní medzi USA a Sovietskym zväzom, zameraný na spomalenie zbrojných pretekov prostredníctvom obmedzení na systémy protiraketovej obrany (ABM). Navrhovaná dohoda sa snažila obmedziť systémy ABM okolo Washingtonu a Moskvy, čím by sa zachovala schopnosť každej strany odvetného úderu. Rokovania boli však zložité a

⁶ADDINGTON, L. H. The Nuclear Arms Race and Arms Control: An American Dilemma in Historical Perspective. *War & Society*. 1983, roč. 1, č. 1, s. 95–111. DOI: 10.1179/106980483790303117

⁷BOURANTONIS, D. The Negotiation of the Non-Proliferation Treaty, 1965–1968: A Note. *The International History Review*. 1997, roč. 19, č. 2, s. 347–357. DOI: 10.1080/07075332.1997.9640788

nebolo zaručené okamžité úspešné ukončenie. Aj v prípade dosiahnutia dohody by to bol len začiatok, keďže globálna politická a vojenská dynamika sa neustále menila.

Hlavnou otázkou týchto rokovaní bol rastúci jadrový potenciál Číny, hoci sa jej úroveň hrozby stále považovala za minimálnu v porovnaní s veľmocami. SALT ponúkal príležitosť vytvoriť strategickú rovnováhu nielen medzi USA a ZSSR, ale aj vo vzťahu k Číne. Dohoda mohla tiež ovplyvniť vývoj nových zbraní, keďže obe strany pravdepodobne pokračovali vo vývoji svojich technológií, aby si udržali strategické výhody, aj napriek obmedzeniam v nasadzovaní zbraní.⁸

SALT I zahŕňala dve kľúčové dohody: Dočasnú dohodu o útočných raketách a zmluvu o protibalistických raketách (ABM). Dohoda umožnila ZSSR viac odpaľovacích zariadení, pričom kompenzovala nevýhodu USA v hmotnosti nákladu uložením obmedzení na sovietske medzikontinentálne balistické rakety (ICBM). Overovanie dodržiavania dohody bolo založené na Národných technických prostriedkoch (NTM) každej krajiny a akékoľvek porušenia mali byť riešené spoločným poradným výborom. Podpis SALT I otvoril obdobie détente, charakterizované zlepšením vzťahov medzi oboma superveľmocami, podporené aj Nixonovými snahami o normalizáciu vzťahov s Čínou a ukončením angažovanosti USA vo Vietname.⁹

Jedna dohoda v rámci SALT by sama osebe nestačila bez neustáleho dialógu medzi veľmocami. Pravidelné konzultácie boli nevyhnutné na zabránenie opätovnému zbrojeniu a na budovanie vzájomného porozumenia. Postupom času by tento proces mohol pomôcť zmierniť paranoju a prehnané vnímanie hrozieb, čo by potenciálne mohlo zmierniť zbrojnú preteky. Širšie geopolitické napätia, ako boli konflikty na Blízkom východe, však mohli zostať týmito rozhovormi neovplyvnené.¹⁰

Keď sa Gerald Ford ujal úradu, narazil na ťažkosti pri pokuse o pokrok v rokovaní o SALT II. Rokovania komplikoval rýchly pokrok ZSSR v technológii MIRV a nehody ohľadom zahrnutia strategických bombardérov a riadených striel do rámca kontroly zbraní. Napriek týmto výzvam dosiahli Ford a sovietsky líder Leonid Brežnev významný pokrok na summite vo Vladivostoku v roku 1974, kde stanovili kľúčové zásady pre SALT II. Napriek

⁸DUCHÊNE, F. Salt, the Ostpolitik, and the Post-Cold War Context. *The World Today*. 1970, roč. 26, č. 12, s. 500–511. [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/40394336>

⁹ADDINGTON, L. H. The Nuclear Arms Race and Arms Control: An American Dilemma in Historical Perspective. *War & Society*. 1983, roč. 1, č. 1, s. 95–111. DOI: 10.1179/106980483790303117

¹⁰DUCHÊNE, F. Salt, the Ostpolitik, and the Post-Cold War Context. *The World Today*. 1970, roč. 26, č. 12, s. 500–511. [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/40394336>

tomu zostali rokovania zložité, pretože obe krajiny sa snažili zabezpečiť svoje strategické záujmy.

Po nástupe do funkcie v januári 1981 prezident Reagan presadzoval výrazné zvýšenie výdavkov na národnú obranu, pričom navrhol rozpočet vo výške 1,6 bilióna dolárov na nasledujúcich päť rokov. Podporoval pokračujúci vývoj a nasadenie kľúčových strategických zbraní, vrátane rakety MX, ponoriek Trident a bombardérov B-1, ktoré mali nahradiť zastaralú flotilu B-52. Reagan taktiež plánoval nasadiť 108 rakiet Pershing II a 464 riadených striel Tomahawk na zemi v celej západnej Európe do roku 1983, čím by sa dostali na dosah Sovietskeho zväzu. Hoci naďalej udržiaval každodenné uplatňovanie dohody SALT II, Reagan jasne vyhlásil, že sa nebudú uzatvárať žiadne nové dohody o kontrole zbraní, kým sa nevyrieši vnímaná strategická „menejcennosť“ USA.

Do polovice roku 1982 pozostávali americké strategické sily z 1 052 medzikontinentálnych balistických rakiet (ICBM), 512 rakiet odpaľovaných z ponoriek (SLBM) a 376 bombardérov B-52, ktoré boli schopné dodať 4 000 megaton prostredníctvom 9 500 hlavíc. Sovietske sily na druhej strane mali 1 398 ICBM, 950 SLBM a 140 bombardérov, s celkovou silou 8 000 megaton. Verejný odpor voči Reaganovým iniciatívam na znovuzbrojenie jadrového arzenálu rástol, najmä v Európe, kde sa protesty sústredili na plánované rozmiestnenie rakiet v krajinách NATO. Tento odpor viedol Reaganovu administratívu k tomu, aby v roku 1981 začala rokovania so Sovietskym zväzom o raketách stredného doletu (INF) a v roku 1982 o rokovaníach o znížení strategických zbraní (START).

Hlavnou výzvou pre Reaganov plán znovu zbrojenia sa stal návrh na dvojstranné zmrazenie výroby a nasadenia jadrových zbraní. Reaganova administratíva tvrdila, že takéto zmrazenie by spevnilo sovietsku jadrovú prevahu, podkopalo dôveru amerických spojencov a bolo by ťažké ho overiť. Zástancovia zmrazenia však tvrdili, že koncept jadrovej prevahy je irelevantný vzhľadom na obrovskú ničivú silu, ktorú už obe krajiny vlastnia, a že overenie zmrazenia by nebolo náročnejšie ako monitorovanie dodržiavania dohôd SALT I a II.¹¹

Koncom osemdesiatych rokov 20. storočia kľúčové udalosti ako pád Berlínskeho múru a kľúčové zmluvy o znížení zbrojenia signalizovali posun smerom k odzbrojeniu, najmä medzi USA a ZSSR. Toto obdobie bolo tiež svedkom politických revolúcií vo

¹¹ADDINGTON, L. H. The Nuclear Arms Race and Arms Control: An American Dilemma in Historical Perspective. *War & Society*. 1983, roč. 1, č. 1, s. 95–111. DOI: 10.1179/106980483790303117

východnej Európe a rastúceho povedomia oboch veľmocí o vážnych hospodárskych výzvach, ktoré ich čakajú a ktoré zhoršujú ich rozsiahle vojenské rozpočty.¹² Začali vznikať dohody, ktorých cieľom bolo zvýšiť bezpečnosť. Príkladom je dohoda medzi Belgickým kráľovstvom, Bulharskou republikou, Kanadou, Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou a ďalšími štátmi, ktoré boli spoločne označované ako zmluvné štáty, a ktoré začali rokovania o konvenčných ozbrojených silách v Európe. Tieto rokovania sa začali 9. marca 1989 vo Viedni a riadili sa cieľmi Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe. Zmluvné štáty opätovne potvrdili svoj záväzok predchádzať vojenským konfliktom a podporovať európsku bezpečnosť. Ich cieľom bolo znížiť počet konvenčných ozbrojených síl, ako sú tanky a lietadlá, a zabrániť akýmkoľvek rozsiahlym útočným akciám. Zmluva sa tiež snaží zabezpečiť vyváženú vojenskú silu v Európe a zároveň rešpektovať právo každého štátu na spojenectvo.¹³

Ďalším príkladom dôležitej dohody je Zmluva o otvorenom nebi, podpísaná 24. marca 1992 v Helsinkách, stanovuje rámec pre neozbrojený letecký dohľad nad územiami 25 signatárskych krajín, medzi ktoré patria spojenci NATO, bývalé krajiny Varšavskej zmluvy a krajiny ako Rusko, Ukrajina, Bielorusko a Gruzínsko. Táto zmluva predstavuje najrozsiahlejší geografický záber spomedzi všetkých predchádzajúcich dohôd, siahajúci od kanadského Vancouveru po ruský Vladivostok, s minimálnymi obmedzeniami pozorovacích letov. Preletom nemôžu brániť tvrdenia o národnej bezpečnosti, čo umožňuje letecké monitorovanie rôznych miest v USA vrátane vojenských objektov a Bieleho domu. Konceptcia vznikla na základe návrhu amerického prezidenta Dwighta D. Eisenhowera na letecké pozorovanie medzi USA a Sovietskym zväzom v 50. rokoch 20. storočia, ktorý sovietsky premiér Nikita Chruščov pôvodne zamietol z dôvodu obáv zo špionáže. V roku 1989 ho oživil prezident George H. W. Bush, ktorý sa pôvodne usiloval o bilaterálnu dohodu, ale neskôr na základe návrhov kanadských predstaviteľov prešiel na mnohonárodný prístup. Cieľom revidovanej zmluvy bolo zvýšiť transparentnosť vojenských aktivít a podporiť spoluprácu medzi východnými a západnými krajinami, pričom získala súhlas

¹²FONTANEL, J., WARD, M. D. Military expenditures, armament, and disarmament. *Defence Economics*. 1993, roč. 4, č. 1, s. 63–78. [online]. DOI: 10.1080/10430719308404748. [cit. 2024-12-9]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10430719308404748>

¹³BLOED, A. Treaty on Conventional Armed Forces in Europe. In: *The Conference on Security and Cooperation in Europe*. s. 1223–1253. [online]. [cit. 2024-12-13]. Dostupné na: https://brill.com/edcollchap/book/9789004637726/B9789004637726_s079.xml

sovietskeho vodcu Michaila Gorbačova, ktorý súhlasil s rokovaniami o Zmluve o otvorenom nebi.¹⁴

Rozpad Sovietskeho zväzu ukončil preteky v zbrojení v rámci studenej vojny, ale priniesol nové neistoty týkajúce sa budúcich vojenských stratégií, najmä v súvislosti s rastúcimi nacionalistickými hnutiami a hospodárskymi otrasmi. Hoci sa globálne odzbrojenie zdalo byť sľubné, prebiehajúce a vznikajúce krízy naznačovali, že vojenské výdavky by mohli opäť prudko vzrásť, čo vyvolalo potrebu preskúmať možnosti širších štrukturálnych reforiem vo vojenských politikách na celom svete.¹⁵

Historici môžu z tohto obdobia vyvodit' dva kľúčové závery: po prvé, že dvojstranný prístup ku kontrole zbraní pravdepodobne neuspje, ak budú naďalej zasahovať širšie geopolitické otázky; a po druhé, že bez jednotného verejného názoru v Amerike na povahu sovietskej hrozby riskujú Spojené štáty buď ekonomický kolaps, alebo jadrovú katastrofu. Dosiahnutie konsenzu v týchto otázkach by mohlo určiť budúci smer svetovej histórie.¹⁶

1.2. Náklady na zbrojenie

Vojenské výdavky sú veľmi široko definované. Vo svojej podstate zahŕňajú náklady spojené s udržiavaním a prevádzkou ozbrojených síl krajiny vrátane plátov, vybavenia a služieb, ktoré sa zvyčajne sledujú na ročnej báze. Tieto výdavky sa porovnávajú s ekonomickými ukazovateľmi, ako je HDP, s cieľom posúdiť ekonomický vplyv armády a alternatívne náklady na civilné investície.¹⁷

Avšak používanie vojenských výdavkov ako ukazovateľa vojenskej sily môže byť problematické, pretože skutočnú vojenskú spôsobilosť ovplyvňuje vybavenie, výcvik a vedenie, ktoré sa ťažko kvantifikujú. Mnohé vlády, najmä v autoritárskych alebo konfliktami zmietaných regiónoch, utajujú podrobnosti o svojich vojenských rozpočtoch, pričom ich

¹⁴CLEAR, K. W. The Treaty on Open Skies. Defense Threat Reduction Agency, U.S. Department of Defense, 1999. 69 strán. [online]. [cit. 2024-12-14]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=3Qf5wkJs12YC&oi=fnd&pg=PA2&dq=Open+Skies+Treaty&ots=k_0KDu9-Lp&sig=18FjNCI75SvWAaEKsuloHusTowe&redir_esc=y#v=onepage&q=Open%20Skies%20Treaty&f=false

¹⁵FONTANEL, J., WARD, M. D. Military expenditures, armament, and disarmament. *Defence Economics*. 1993, roč. 4, č. 1, s. 63–78. [online]. DOI: 10.1080/10430719308404748. [cit. 2024-12-9]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10430719308404748>

¹⁶ADDINGTON, L. H. The Nuclear Arms Race and Arms Control: An American Dilemma in Historical Perspective. *War & Society*. 1983, roč. 1, č. 1, s. 95–111. DOI: 10.1179/106980483790303117

¹⁷BRZOSKA, M. World military expenditures. In: *Handbook of Defense Economics*, Volume 1, 1995, s. 45–67. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1574001305800055>

značná časť je klasifikovaná ako „čierne programy“. Hoci európske štáty sú povinné navzájom si oznamovať údaje o vojenských výdavkoch prostredníctvom Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), komplexných celosvetových údajov je málo. Takéto údaje poskytuje len niekoľko inštitúcií a žiadne autoritatívne celosvetové štatistiky nie sú úplne k dispozícii.¹⁸

Na definovanie vojenských výdavkov sa môžeme pozeráť z rôznych prístupov, nepriamych nákladov, inflácie a otázok výmenných kurzov. Hoci existujú štandardné definície, vlády môžu používať vlastné, čo komplikuje porovnávanie. Navyše niektoré krajiny nemajú k dispozícii spoľahlivé údaje a zverejnené údaje by sa mali používať opatrne vzhľadom na obmedzené zdroje na riešenie týchto zložitostí.¹⁹

Vojenské výdavky sa zvyčajne zaznamenávajú v národnej mene a pokrývajú platy a prevádzkové náklady, zatiaľ čo medzinárodné obstarávanie zbraní sa často uskutočňuje v cudzích menách, napríklad v americkom dolári. To vedie k problémom pri medzinárodných porovnaníach z dôvodu problémov s konverziou mien. Pri najbežnejšej metóde prepočtu sa používajú štandardné výmenné kurzy, napríklad tie, ktoré poskytuje MMF, tieto kurzy však môžu byť skreslené vládnymi opatreniami a špecifickými ekonomickými faktormi, najmä v ekonomikách, ktoré sú uzavretejšie alebo majú regulované devízové trhy.²⁰

Na riešenie týchto problémov sa používajú alternatívne prístupy, napríklad parity kúpnej sily. Parity kúpnej sily porovnávajú náklady na spoločný súbor tovarov a služieb v rôznych krajinách, čím poskytujú jasnejší obraz o relatívnych nákladoch. Táto metóda je užitočná najmä v krajinách, kde sú výmenné kurzy v porovnaní so skutočnou kúpnu silou nízke. Presnosť odhadov založených na PPP sa však môže líšiť, najmä v prípadoch, keď existuje značná aktivita v oblasti dovozu zbraní alebo je dostupnosť údajov obmedzená.²¹

O zlepšenie týchto odhadov sa pokúsili viaceré organizácie vrátane Medzinárodného porovnávacieho projektu a výskumu Hestona a Atena, ale stále pretrvávajú značné problémy, najmä v regiónoch, kde je nedostatok údajov alebo kde sú údaje nespoľahlivé. Historické prístupy, ako napríklad „metóda stavebných blokov“ CIA na odhad sovietskych

¹⁸BRZOSKA, M. World military expenditures. In: *Handbook of Defense Economics*, Volume 1, 1995, s. 45–67. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1574001305800055>

¹⁹BRZOSKA, M. World military expenditures. In: *Handbook of Defense Economics*, Volume 1, 1995, s. 45–67. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1574001305800055>

²⁰Tamtiež

²¹Tamtiež

vojenských výdavkov počas studenej vojny, poukazujú na ťažkosti a obmedzenia spojené s porovnávaním vojenských výdavkov v rôznych ekonomických kontextoch. Napriek pokroku v metodike zostáva vytvorenie presných a konzistentných medzinárodných porovnaní vojenských výdavkov zložitou a náročnou úlohou.²²

Od roku 1962 vzrástli celosvetové vojenské výdavky o viac ako 50 %. Zároveň v rokoch 1964 až 1967 rástli vojenské výdavky rýchlejšie ako svetová populácia (o 7 %) aj svetový hrubý produkt (o 16 %).²³ Následný rýchly nárast výdavkov na pokročilé zbrane, poháňaný pretekmi v zbrojení medzi USA a ZSSR, viedol k častým aktualizáciám a výmenám vojenských systémov. Tento neúprosný rytmus inovácií a zastarania poškodil európskych výrobcov zbraní, keďže ich menšie trhy nedokážu podporiť rovnaké výrobné úrovne ako v USA. Zatiaľ čo USA môžu využiť svoj veľký domáci trh na podporu svojej zbrojnej výroby, britskí a francúzski výrobcovia sú nútení spoliehať sa na export, aby zostali konkurencieschopní. Menšie krajiny, najmä tie na periférii, čelia značným výzvam pri výrobe sofistikovaných zbraní kvôli nedostatku zdrojov, technologickým schopnostiam a vysokým nákladom na výrobu. Pokusy krajín ako India a Argentína o dosiahnutie sebestačnosti v oblasti zbraní zvyčajne zlyhali.²⁴

Diskutuje sa o možnosti vývoja „medzistupňovej zbrojnej technológie“, ktorá by mohla poskytnúť nákladovo efektívnejšie a prispôsobené riešenie pre periférne krajiny. Ako tieto krajiny zažívajú moderný rast spolu so zvyšujúcou sa ekonomickou nerovnosťou, môže sa zvýšiť dopyt po zbraniach, ktoré pomáhajú riadiť vnútornú stabilitu, ako sú prostriedky na potlačenie povstaní. Tento posun by mohol zvýšiť úlohu európskych, kanadských a možno aj socialistických krajín v globálnej produkcii a distribúcii zbraní.²⁵

ZSSR začal hrať významnú úlohu v obchodovaní so zbraňami po roku 1955, najmä na Blízkom východe. Hoci sovietske exporty zbraní prevýšili exporty USA v roku 1967, exporty USA nakoniec prekonalí sovietske exporty do roku 1972. Dnes je globálny trh so

²²BRZOSKA, M. World military expenditures. In: *Handbook of Defense Economics*, Volume 1, 1995, s. 45–67. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1574001305800055>

²³THE UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION. Courier, January 1970, 23rd Year. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000056735/PDF/056740engo.pdf.multi.nameddest=56735>

²⁴ALBRECHT, U., ERNST, D., LOCK, P., & WULF, H. Armaments and Underdevelopment. *Bulletin of Peace Proposals*. 1974, roč. 5, č. 2, s. 173–185. [online]. [cit. 2025-12-20]. DOI: 10.1177/096701067400500206. Dostupné

na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067400500206>.

²⁵Tamtiež

zbraňami vysoko prepojený, pričom sa zvyšuje spolupráca medzi výrobcami z rôznych krajín, vrátane socialistických štátov.²⁶

Osemdesiate roky boli jedinečným obdobím, ktoré sa vyznačovalo rýchlou militarizáciou, ale aj výraznou demilitarizáciou do konca desaťročia. USA aj Sovietsky zväz výrazne zvýšili vojenské výdavky, pričom USA pod vedením Reagana viedli rozsiahle budovanie armády v čase mieru. Krajiny NATO a industrializujúce sa krajiny ako India, Južná Kórea a Brazília tiež rozšírili svoje vojenské rozpočty, čím sa globálne vojenské výdavky zvýšili na viac ako jeden bilión dolárov ročne. Na konci desaťročia však začali potenciálne výhody znížených vojenských výdavkov ohrozovať hospodárske problémy.²⁷

Hospodársky úpadok Spojených štátov a rozpad Sovietskeho zväzu sa pripisuje ich rozsiahlym vojenským výdavkom a globálnej rozpínavosti. Analytici tvrdia, že nadmerná vojenská spotreba v oboch krajinách viedla k značným hospodárskym škodám, ktoré prevážili nad akýmkoľvek potenciálnym bezpečnostným prínosom. Historické zákonitosti ukazujú, že hoci k povojnovému odzbrojeniu dochádzalo aj predtým, najmä po svetových vojnách, vzťah medzi vojenskými výdavkami a hospodárskym rozvojom je zložitý. Armáda dlho zohrávala kľúčovú úlohu pri rozvoji vedy a techniky, čím ovplyvňovala hospodársku politiku aj mimo priamych vojenských aplikácií.²⁸

Koncepcia vojensko-priemyselného komplexu, ktorú prvýkrát navrhol Mumford v roku 1934, poukazuje na symbiotický vzťah medzi modernými priemyselnými ekonomikami a vojenskými potrebami. Tento vzťah komplikuje hospodársky vplyv odzbrojenia, keďže rôzne štáty vyrábajú rôzne vojenské technológie, ktoré môže byť ťažké porovnávať alebo účinne obmedzovať prostredníctvom medzinárodných dohôd. Spoliehanie sa ekonómov na makroekonomické údaje, často vyjadrené v menovom vyjadrení, môže zastierať širšie dôsledky výdavkov na obranu, čím môžu uniknúť kritické aspekty hospodárskych účinkov konca studenej vojny a očakávaného odzbrojenia v 90. rokoch.²⁹

²⁶ALBRECHT, U., ERNST, D., LOCK, P., & WULF, H. Armaments and Underdevelopment. *Bulletin of Peace Proposals*. 1974, roč. 5, č. 2, s. 173–185. [online]. [cit. 2025-12-20]. DOI: 10.1177/096701067400500206. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067400500206>.

²⁷FONTANEL, J., WARD, M. D. Military expenditures, armament, and disarmament. *Defence Economics*. 1993, roč. 4, č. 1, s. 63–78. [online]. DOI: 10.1080/10430719308404748. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10430719308404748>

²⁸Tamtiež

²⁹Tamtiež

1.3. Vplyv na štátny rozpočet

V oblasti politických a sociálnych vied výskumníci často používajú rôzne ukazovatele na hodnotenie vojenského zaťaženia alebo výdavkov štátu. Medzi najčastejšie používané ukazovatele patria:

- Vojenské výdavky ako percento hrubého národného produktu (HNP)
- vojenské výdavky na obyvateľa
- Celkový počet príslušníkov ozbrojených síl
- Vojenský personál ako percento obyvateľstva
- Vojenské výdavky na vojenský personál
- Celkové vojenské výdavky
- Vojenské výdavky ako percento štátneho rozpočtu

Spomedzi týchto ukazovateľov sa najviac využívajú vojenské výdavky ako percento HNP. Niektorí vedci však tvrdia, že tento ukazovateľ je jedným z najmenej účinných. Je to predovšetkým preto, že často ukazuje len malé zmeny v čase, ktoré môžu byť ďalej skreslené zmenami v HNP. V dôsledku toho táto metrika nemusí jasne odrážať meniace sa vojenské priority krajiny. Naopak, vojenské výdavky ako percento federálneho rozpočtu sa považujú za presnejší odraz politických priorít krajiny, pretože sa zameriavajú priamo na rozhodnutia tvorcov politiky. Napriek jeho významu sa tento ukazovateľ v literatúre nevyužíva dostatočne, najmä v štúdiách menej rozvinutých krajín, kde je dostupnosť takýchto údajov obmedzená.

Analýza vojenských výdavkov ako percentuálneho podielu na štátnych rozpočtoch v niekoľkých krajinách prináša dôležité zistenia:

- 23,7 % analyzovaných krajín vyčlenilo viac ako 25 % svojho štátneho rozpočtu na vojenské výdavky.
- Takmer 30 % krajín vynaložilo na vojenské účely viac ako 20 % svojho rozpočtu.
- 57 % krajín vyčlenilo na vojenské výdavky viac ako 10 % svojho rozpočtu.³⁰

³⁰LEITENBERG, M., & BALL, N. The Military Expenditures of Less Developed Nations as a Proportion of their State Budgets: A research note. *Bulletin of Peace Proposals*. 1977, roč. 8, č. 4, s. 310–315. [online]. [cit. 2024-12-22]. DOI: 10.1177/096701067700800403. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067700800403>

Tieto údaje však treba interpretovať opatrne, pretože ide skôr o približné než presné hodnoty. Platí to najmä pre krajiny zapojené do konfliktov, v ktorých hrá významnú úlohu vonkajšia finančná pomoc alebo vojenská pomoc od iných štátov, ako sú Spojené štáty, Sovietsky zväz, Saudská Arábia alebo Líbya. Takáto pomoc, často vo forme grantov alebo transferových platieb, je často vylúčená z oficiálneho rozpočtu prijímajúcej krajiny. Toto externé financovanie nielenže navyšuje vojenské výdavky, ale môže mať aj politické dôsledky pre prijímajúce krajiny, ktoré sa môžu ocitnúť v situácii, keď sú povinné podporovať vyspelé vojenské systémy poskytované darcovskými krajinami.³¹

Okrem toho niektoré krajiny, najmä na Blízkom východe, môžu mať nezverejnené alebo tajné vojenské výdavky, čo ďalej komplikuje úlohu presného posúdenia celkových vojenských výdavkov. Tieto skryté výdavky spolu so zahraničnou vojenskou pomocou a personálnou podporou vytvárajú značné problémy pri úplnom pochopení rozsahu a dôsledkov vojenských výdavkov v menej rozvinutých krajinách.³²

Vojenské výdavky sú vo veľkej miere motivované potrebou bezpečnosti, najmä počas aktívnych vojnových konfliktov. Collier a Hoeffler vo svojom výskume zaviedli fiktívne premenné pre krajiny zapojené do medzinárodných vojen alebo občianskych vojen. Vojenské výdavky sú primárne motivované potrebou bezpečnosti počas konfliktu. Zo štúdie Colliera a Hoefflera vyplýva, že medzinárodné vojny zvyšujú vojenské výdavky o 2,5 % HDP, zatiaľ čo občianske vojny o 1,8 %. Skúmajú tiež riziká medzinárodných konfliktov v čase mieru, pričom používajú ukazovatele, ukázalo sa, že v minulosti prebiehajúci konflikt zvyšuje výdavky o 1,3 % a vojenské výdavky susedných krajín tiež významne ovplyvňujú národné rozpočty na obranu. Naopak, väčší počet obyvateľov býva spojený s nižšími vojenskými výdavkami, keďže takéto krajiny sa môžu cítiť bezpečnejšie pred vonkajšími hrozbami.³³

Rovnako významným faktorom vojenských výdavkov je riziko vnútornej vzbury. Občianske vojny sú častejšie ako medzinárodné vojny a nízky príjem na obyvateľa, etnická dominancia a závislosť od primárneho vývozu toto riziko zvyšujú. Z ich modelu vyplýva, že

³¹LEITENBERG, M., & BALL, N. The Military Expenditures of Less Developed Nations as a Proportion of their State Budgets: A research note. *Bulletin of Peace Proposals*. 1977, roč. 8, č. 4, s. 310–315. [online]. [cit. 2024-12-22]. DOI: 10.1177/096701067700800403. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067700800403>

³²Tamtiež

³³COLLIER, P., & HOFFFLER, A. Military Expenditure: Threats, Aid, and Arms Races. *World Bank*. 2002. [online]. [cit. 2024-12-23]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep02498>

so zvyšujúcim sa rizikom konfliktu vlády zvyšujú vojenské výdavky, pričom pri prechode od žiadneho rizika k vysokému riziku môže dôjsť k nárastu obranných rozpočtov o 4 %.³⁴

Po skončení studenej vojny sa vojenské výdavky celosvetovo znížili o 0,7 % HDP. Toto zníženie pravdepodobne odráža širší medzinárodný posun smerom k demilitarizácii po skončení studenej vojny, hoci štúdia konštatuje oneskorenie v realizácii týchto škrtoch výdavkov, najmä na začiatku 90. rokov.³⁵

Krajiny sa často zapájajú do pretekov v zbrojení v dôsledku vonkajších hrozieb, ako to načrtol Richardsonov model akcie a reakcie. Tento model naznačuje, že výdavky na obranu sú poháňané vnímaním nepriateľských akcií a vojenskými schopnosťami konkurenčných krajín. Dokonca aj bez priamych nepriateľov môže predvídanie strategickej neistoty, ako sú regionálne mocenské zmeny, viesť k preventívnemu zvyšovaniu vojenských kapacít.³⁶

Rozhodujúcu úlohu pri výdavkoch na obranu zohráva aj domáca politika. Byrokratická súťaž medzi agentúrami, lobovanie záujmových skupín a preferencie výkonného vedenia formujú z časti vojenské rozpočty. Napríklad v USA vyvíja vojensko-priemyselný komplex značný tlak na výdavky na obranu, zatiaľ čo v iných krajinách môžu mať na rozhodovanie o výdavkoch stále vplyv skôr domáce záujmy. Výkonná moc napokon pretavuje konkurenčné záujmy do politických výsledkov.³⁷

Taktiež aj aliancie ovplyvňujú rozpočty na obranu. Bezpečnostná spolupráca často vyžaduje, aby sa členovia podieľali na nákladoch na obranu, ako je to vidieť v NATO alebo v americko-japonskom partnerstve. Vojenská pomoc od spojencov môže znížiť tlak na výdavky na obranu, zatiaľ čo zníženie pomoci si môže vyžadovať zvýšenie výdavkov.³⁸

Podstatné sú aj makroekonomické faktory. Krajiny so silnými ekonomikami môžu vyčleniť viac prostriedkov na obranu, zatiaľ čo slabšie ekonomiky alebo fiškálne krízy často vedú k znižovaniu rozpočtu. Príkladom sú výdavky Japonska na obranu, ktoré vyčleňuje menej ako 1 % svojho HNP, ale patrí k najvyšším na svete. Naopak, Severná Kórea venuje na obranu približne 30 % svojho HND, ale v absolútnom vyjadrení vynakladá oveľa menej

³⁴COLLIER, P., & HOEFFLER, A. Military Expenditure: Threats, Aid, and Arms Races. *World Bank*. 2002. [online]. [cit. 2024-12-23]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep02498>

³⁵Tamtiež

³⁶MOON, C.-I., & LEE, S. Military Spending and the Arms Race on the Korean Peninsula. *Asian Perspective*. 2009, roč. 33, č. 4, s. 69–99. [online]. [cit. 2025-12-26]. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/article/713267>

³⁷Tamtiež

³⁸Tamtiež

ako jej susedia. Môžeme konštatovať, že výdavky na obranu ovplyvňuje kombinácia vnímania hrozieb, vnútropolitických faktorov, aliančných záväzkov a ekonomických podmienok, čo často vedie krajiny k tomu, aby sa zapojili do pretekov v zbrojení napriek súvisiacim nákladom a rizikám.³⁹

Vojenské výdavky krajiny sú do veľkej miery ovplyvnené aj výdavkami na obranu susedných krajín, čo vytvára vlnový efekt, ktorý zosilňuje ďalšie faktory, ako je napríklad výskyt a hrozba vojny. Keďže občianske vojny sú oveľa častejšie ako medzinárodné konflikty, majú väčší vplyv na vojenské rozpočty. Hoci vlády v reakcii na riziko občianskej vojny zvyšujú vojenské výdavky, tieto výdavky účinne nezabraňujú vnútorným vzburám.⁴⁰

V čase mieru vojenské výdavky jednej krajiny výrazne ovplyvňujú jej susedov, čo vedie k nadmerným regionálnym vojenským výdavkom. Vlády môžu nesprávne chápať obmedzenú účinnosť vojenských rozpočtov pri zvyšovaní bezpečnosti a preceňovať ich vplyv na odvrátenie vonkajších hrozieb, ako aj ich schopnosť zabrániť vnútorným nepokojom. Aj keď si krajiny uvedomujú efekt pretekov v zbrojení, vojenské výdavky budú stále príliš vysoké bez koordinácie medzi krajinami. Regionálna spolupráca v oblasti vojenských rozpočtov by mohla znížiť túto neefektívnosť, ale takéto dohody sú zriedkavé.⁴¹

Na rozdiel od regionálnych obchodných dohôd, ktoré často vedú k nerovnomerným výhodám, by koordinované znižovanie vojenských výdavkov mohlo priniesť výhody všetkým krajinám bez toho, aby sa znížila bezpečnosť. Dosiachnutie takejto spolupráce však sťažujú problémy, ako je náročnosť monitorovania vojenských výdavkov a riziko porušenia dohôd zo strany krajín. Medzinárodné finančné inštitúcie by mohli pomôcť uľahčiť znižovanie vojenských rozpočtov tým, že by pôsobili ako neutrálni pozorovatelia a presadzovali regionálne dohody, prípadne by znížili pomoc krajinám, ktoré dohody porušujú.⁴²

Pri analýze údajov vojenských výdavkov je zrejmé, že silné predpoklady sa často vyvodzujú zo slabých údajov, čo je problém, ktorý sa týka aj vojenského sektora. Napriek známym inštitúciám, ako sú Štokholmský medzinárodný inštitút pre výskum mieru (SIPRI),

³⁹MOON, C.-I., & LEE, S. Military Spending and the Arms Race on the Korean Peninsula. *Asian Perspective*. 2009, roč. 33, č. 4, s. 69–99. [online]. [cit. 2025-12-26]. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/article/713267>

⁴⁰COLLIER, P., & HOFFLER, A. Military Expenditure: Threats, Aid, and Arms Races. *World Bank*. 2002. [online]. [cit. 2024-12-23]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep02498>

⁴¹COLLIER, P., & HOFFLER, A. Military Expenditure: Threats, Aid, and Arms Races. *World Bank*. 2002. [online]. [cit. 2024-12-25]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep02498>

⁴²Tamtiež

Agentúra Spojených štátov amerických pre kontrolu zbraní a odzbrojenie (ACDA) a Medzinárodný inštitút pre strategické štúdie (IISS), ktoré zverejňujú údaje o vojenských výdavkoch, tieto inštitúcie čelia problémom v spoľahlivosti svojich zdrojov. Spoliehajú sa predovšetkým na údaje zverejňované národnými vládami alebo spravodajskými službami, ktoré môžu byť ovplyvnené politickými faktormi a nemusia byť transparentné alebo presné. Problémy súvisiace so zberom údajov, ako sú rozdiely v definíciách vojenských výdavkov, postupy vykazovania, úpravy o infláciu a prepočty mien, ďalej komplikujú prípravu a interpretáciu údajov o vojenských výdavkoch.⁴³

Dve hlavné oblasti záujmu o údaje o vojenských výdavkoch sú hodnotenie vojenskej sily a alternatívne náklady spojené s vojenskými výdavkami. Druhá z týchto oblastí, náklady obetovanej príležitosti, si zaslúži osobitnú pozornosť vzhľadom na koncepčné ťažkosti pri interpretácii vojenskej sily na základe údajov o výdavkoch. Okrem toho používanie spoločných výmenných kurzov na medzinárodné porovnávanie výrazne obmedzuje spoľahlivosť údajov. Výskumníci musia byť opatrní pri používaní údajov o vojenských výdavkoch zo zdrojov, ktoré sa všeobecne považujú za autoritatívne.⁴⁴

Verejnosť a vedecké komunity sú často skeptické voči údajom o vojenských výdavkoch, ktoré poskytujú vlády jednotlivých štátov, vzhľadom na politickú a vojenskú citlivosť spojenú s týmito údajmi. Existuje mnoho príkladov, keď vlády manipulovali s údajmi o vojenských výdavkoch alebo ich „podvádzali“. Tento skepticizmus sa rozširuje aj na spoliehanie sa na údaje od „známych inštitúcií“, ktoré sú vnímané ako odborné zdroje, ale nemajú zdroje na nezávislé overenie údajov, ktoré zverejňujú. Tieto inštitúcie sú zväčša závislé od tých istých pochybných národných údajov, čo môže viesť k výrazným rozdielom v údajoch o vojenských výdavkoch v rôznych zdrojoch.⁴⁵

Bežné sú napríklad rozdiely v uvádzaných vojenských výdavkoch za tie isté krajiny a roky, pričom medzi údajmi SIPRI, ACDA a IISS boli zaznamenané veľké rozdiely. Napríklad údaj SIPRI o vojenských výdavkoch pre Líbyu je šesťkrát vyšší ako údaje ostatných zdrojov, zatiaľ čo údaj ACDA pre Egypt je oveľa nižší ako ostatné. Tieto

⁴³BRZOSKA, M. The Reporting of Military Expenditures. *Journal of Peace Research*. 1981, roč. 18, č. 3, s. 261–275. [online]. DOI: 10.1177/002234338101800303. [cit. 2024-12-26]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002234338101800303>

⁴⁴Tamtiež

⁴⁵Tamtiež

nezrovnalosti možno často vysvetliť rozdielmi v definíciách, časových úpravách, metódach deflácie a prepočtoch mien, ktoré používajú jednotlivé inštitúcie.⁴⁶

Problémom sú aj rozdielne definície vojenských výdavkov. Vlády a medzinárodné organizácie používajú veľmi rozdielne definície, čo vedie k nekonzistentnému vykazovaniu. Napríklad v západnom Nemecku sa v roku 1979 tri rôzne oficiálne údaje o vojenských výdavkoch pohybovali v závislosti od zdroja od 36 do 52 miliárd mariek. Napriek snahám o štandardizáciu vykazovania vojenských výdavkov, napríklad prostredníctvom rámca navrhnutého skupinou expertov OSN, sa spoločná účtovná prax všeobecne neprijala.⁴⁷

Politická povaha údajov o vojenských výdavkoch vysvetľuje, prečo tieto nezrovnalosti pretrvávajú. Vojenský rozpočet štátu je odrazom jeho politických cieľov a priorit, a preto môžu mať vlády motiváciu manipulovať s týmito údajmi. Krajina môže napríklad oznámiť verejnosti nižší údaj, aby minimalizovala dojem, že presúva zdroje z civilných príležitostí na armádu, a zároveň tento údaj nadsadiť medzinárodným alianciám, ako je NATO, aby zdôraznila svoje príspevky.⁴⁸

Celkovo možno povedať, že manipulácia s údajmi o vojenských výdavkoch je zložitý problém, na ktorom sa podieľa viacero faktorov. Nedostatok konzistentných definícií, politická citlivosť vojenských výdavkov a spoliehanie sa na pochybné národné údaje prispievajú k problémom, ktorým výskumníci čelia pri presnom hodnotení vojenských výdavkov. Na vytvorenie komplexnej teórie manipulácie s vojenskými výdavkami je potrebný ďalší výskum, keďže súčasné poznatky sú stále obmedzené.⁴⁹

Tabuľka 1: Vojenské výdavky krajín G7

Štát	2018	2019	2020	2021	2022	2023	AVG od 1953	AVG od 1990	AVG 10 rokov
Spojené štáty americké	3,30%	3,41%	3,65%	3,42%	3,34%	3,36%	5,86%	3,91%	3,43%
Spojené kráľovstvo	1,94%	1,99%	2,16%	2,07%	2,07%	2,26%	4,41%	2,56%	2,07%
Francúzsko	1,84%	1,84%	2,00%	1,91%	1,93%	2,06%	3,16%	2,13%	1,91%
Nemecko	1,17%	1,26%	1,37%	1,32%	1,38%	1,52%	2,43%	1,38%	1,26%
Taliansko	1,36%	1,31%	1,74%	1,68%	1,69%	1,61%	2,01%	1,58%	1,46%
Kanada	1,32%	1,28%	1,40%	1,27%	1,20%	1,29%	2,20%	1,31%	1,24%
Janponsko	0,96%	0,99%	1,02%	1,02%	1,11%	1,20%	1,01%	0,95%	1,00%

Zdroj: <https://www.sipri.org/databases/milex>

Na základe tejto tabuľky možno vyvodit' niekoľko kľúčových zistení:

⁴⁶BRZOSKA, M. The Reporting of Military Expenditures. *Journal of Peace Research*. 1981, roč. 18, č. 3, s. 261–275. [online]. DOI: 10.1177/002234338101800303. [cit. 2024-12-26]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002234338101800303>

⁴⁷Tamtiež

⁴⁸Tamtiež

⁴⁹Tamtiež

- a) USA dlhodobo dominujú vo vojenských výdavkoch medzi krajinami G7 - ich priemer od roku 1953 je 5,86% HDP, čo je výrazne viac ako ostatné krajiny. Aj v súčasnosti udržiavajú najvyšší podiel okolo 3,3-3,4% HDP.
- b) Môžeme pozorovať všeobecný nárast výdavkov v roku 2020 (počas pandémie COVID-19) u všetkých krajín G7.
- c) Zaujímavý je trend u Nemecka, ktoré dlhodobo udržiavalo relatívne nízke výdavky (priemer za 10 rokov je 1,26%), ale v posledných rokoch, najmä v roku 2023, zvýšilo výdavky na 1,52% HDP.
- d) Japonsko konzistentne udržiava najnižší podiel vojenských výdavkov medzi G7 (priemer od 1953 len 1,01% HDP), čo je dané jeho povojnovou pacifistickou ústavou. No aj tu vidíme mierny nárast v posledných rokoch.
- e) Spojené kráľovstvo sa po USA drží na druhej priečke s výdavkami nad 2% HDP, čo zodpovedá záväzku členských krajín NATO.

V posledných rokoch pozorujeme mierny trend zvyšovania vojenských výdavkov u väčšiny krajín G7, pravdepodobne v reakcii na meniace sa geopolitickú situáciu.

1.4. Makroekonomické efekty

Ekonomické vplyvy vojenských výdavkov boli v posledných desaťročiach predmetom mnohých štúdií. V kontexte Spojených štátov existuje pozoruhodný rozpor medzi náladami verejnosti a politickým smerovaním. Na jednej strane úspech referenda o zmrazení jadrových zbraní dokazuje podporu verejnosti pre zníženie vojenských výdavkov. Na druhej strane pretrváva silný konsenzus v prospech trvalého zvyšovania vojenských rozpočtov. Akýkoľvek posun vo vojenských výdavkoch, či už ide o ich zvýšenie alebo zníženie, znamená prerozdelenie zdrojov medzi rôzne sektory hospodárstva. Toto prerozdelenie ovplyvňuje vládne programy, kúpnu silu súkromného sektora, trhy práce a rozdelenie výrobných vstupov. Ekonomické dôsledky týchto zmien závisia od rôznych faktorov vrátane pracovných zručností, infraštruktúry výroby a služieb a závislosti od špecifického dovozu.⁵⁰

Z historického hľadiska sa štruktúra hospodárstva USA vyvíjala prostredníctvom zmien v zložení pracovnej sily a sektorového rastu, od poľnohospodárstva cez výrobu až po

⁵⁰DUCHIN, F. Economic Consequences of Military Spending. *Journal of Economic Issues*. 1983, roč. 17, č. 2, s. 543–553. [online]. DOI: 10.1080/00213624.1983.11504139. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/00213624.1983.11504139?scroll=top&needAccess=true>

sektor služieb. Tieto zmeny boli spôsobené mechanizáciou a automatizáciou, a to tak manuálnej, ako aj duševnej práce. Predvídať dlhodobé ekonomické dôsledky rôznych politických rozhodnutí vrátane rozhodnutí o vojenských výdavkoch je zložitá, ale dôležitá úloha. Rôzne empirické štúdie poskytujú rámec na analýzu dlhodobých vplyvov takýchto rozhodnutí, ktorý môže tvorcom politik pomôcť pri prijímaní informovaných rozhodnutí.⁵¹

Od 60. rokov 20. storočia sa ekonomické účinky vojenských výdavkov skúmali vo viacerých empirických štúdiách. Prvá práca Leontiefa a Hoffenberga (1961) analyzovala sektorové dôsledky presunu výdavkov z vojenských na civilné účely, pričom sa zamerala najmä na vplyv na zamestnanosť. Murray Wiedenbaum (1963) skúmal potenciálne problémy priemyselnej diverzifikácie spojené s odzbrojením, pričom naznačil, že zníženie vojenských výdavkov by mohlo spomaliť rast kľúčových priemyselných odvetví. Koncom 60. rokov 20. storočia sa v štúdiách amerického ministerstva práce, ako napríklad v štúdiách Richarda Olivera (1970) a Maxa Rutzicka (1970), analyzovali vplyvy zvyšovania obranyschopnosti počas vietnamskej vojny na zamestnanosť a profesijnú štruktúru.⁵²

Existujú tri základné možnosti makroekonomickej politiky, ktoré by mohli sprevádzať zníženie vojenských výdavkov:

- zvýšenie iných foriem vládnych výdavkov, napríklad na ľudské alebo fyzické zdroje
- zníženie daní, čím sa zvýši civilná spotreba
- zníženie vládnych pôžičiek s cieľom znížiť úrokové sadzby a stimulovať investície.

Z historického hľadiska po druhej svetovej vojne Spojené štáty uplatňovali každú z týchto politik v rôznych kombináciách. Účinok zníženia vojenských výdavkov na jednotlivé sektory hospodárstva do značnej miery závisí od zvolených makroekonomických politik. Na analýzu týchto účinkov bol použitý Michiganský model, ktorý sa zameriava na to, ako zníženie vojenských výdavkov ovplyvňuje konečný dopyt v oblasti spotreby, investícií a nevojenských vládnych

⁵¹DUCHIN, F. Economic Consequences of Military Spending. *Journal of Economic Issues*. 1983, roč. 17, č. 2, s. 543–553. [online]. DOI: 10.1080/00213624.1983.11504139. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/00213624.1983.11504139?scroll=top&needAccess=true>

⁵²Tamtiež

výdavkov.⁵³ Kľúčovou výhodou Michiganského modelu je jeho odvetvová štruktúra, ktorá umožňuje podrobnú analýzu toho, ako jednotlivé odvetvia reagujú na zmeny vo vojenských výdavkoch. Model zahŕňa medzinárodný obchod, úpravy cien a výmenných kurzov a substitúciu vstupov, čo v porovnaní s predchádzajúcimi štúdiami umožňuje získať bohatšie poznatky.⁵⁴ Uvažovalo sa o dvoch hlavných scenároch:

- jednostrannom znížení vojenských výdavkov jednotlivými krajinami NATO o 25 %
- viacstrannom znížení vojenských výdavkov všetkými krajinami NATO o 25 %.

V oboch prípadoch bolo zníženie proporcionálne v rôznych sektoroch a analýza predpokladala, že všetky výdavky na obranu boli alokované na domácom trhu.⁵⁵

Pokiaľ sa jedná o prvý scenár zo zistení vyplýva, že toto zníženie má minimálny celkový hospodársky vplyv, najmä na Spojené štáty, kde vývoz a dovoz mierne klesá. Približne 0,58 % pracovnej sily môže čeliť dislokácii, pričom dôjde len k malým zmenám obchodných podmienok, výmenných kurzov a cien. Vplyv na obchod sa v jednotlivých krajinách NATO líši; v USA, Kanade a Spojenom kráľovstve dochádza k poklesu vývozu aj dovozu. Naopak, v krajinách ako Francúzsko a Nemecko dochádza k miernemu nárastu vývozu v dôsledku toho, že ich vojenské rozpočty sú značne investované do pracovne náročných neobchodných odvetví. Toto sektorové rozdelenie umožňuje znižovanie miezd, ktoré zvyšuje konkurencieschopnosť ich vývozu. Štúdia poukazuje na výrazný pokles zamestnanosti v konkrétnych odvetviach, najmä v odvetví základných kovov, tovarov dlhodobej spotreby a komunálnych/osobných služieb. Významný úbytok pracovných miest sa zaznamenáva v odvetviach, ako sú kovové výrobky, dopravné zariadenia a služby spojené so zamestnanosťou vo verejnej správe.⁵⁶

Čo sa týka druhého scenáru, multilaterálne zníženie má o niečo menší vplyv na vývoz a dovoz USA v porovnaní s jednostranným znížením. Dislokácia pracovných síl zostáva konzistentná medzi oboma scenármi, ale podmienky obchodu USA sa pri multilaterálnom

⁵³HAVEMAN, J. D., DEARDORFF, A. V., & STERN, R. M. Sectoral effects of reductions in NATO military expenditures in the major industrialized and developing countries. *Open Economics Review*. 1993, roč. 4, s. 247–268. [online]. DOI: 10.1007/BF01000044. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01000044#citeas>

⁵⁴Tamtiež

⁵⁵Tamtiež

⁵⁶Tamtiež

znížení zlepšujú o niečo viac. Spojené kráľovstvo dosahuje podobné výsledky ako USA. Naopak, v prípade ostatných krajín NATO majú mnohostranné zníženia často o niečo väčší vplyv na obchod a dislokáciu pracovných síl ako jednostranné škrtý, hoci tieto zmeny sú v percentuálnom vyjadrení minimálne. Súhrnné výsledky tiež ukazujú, že krajiny mimo NATO nie sú významne ovplyvnené žiadnym z typov zníženia vojenských výdavkov NATO.⁵⁷

Sektorová analýza ukazuje o niečo väčšie čisté percentuálne zmeny v zamestnanosti pri multilaterálnom znížení; celkové kvalitatívne výsledky oboch scenárov sú však do značnej miery podobné, čo naznačuje konzistentné trendy v celej aliancii NATO.⁵⁸

V 70. rokoch 20. storočia OSN sponzorovala niekoľko štúdií, ktoré skúmali ekonomické dôsledky odzbrojenia v bohatých krajinách a možnosti prerozdelenia vojenských výdavkov na rozvojovú pomoc chudobnejším krajinám. Medzi významné príspevky patrila práca Adne Cappelenovej, Olava Bjerkholta a Nilsa Pettera Gleditscha (1982) o nórskej ekonomike. V 80. rokoch Leontief rozšíril svoju predchádzajúcu analýzu a v spolupráci s Isardom (1983) skúmal budúce ekonomické vplyvy zmien vo vojenských výdavkoch pomocou svetového ekonomického modelu. V ich štúdií sa uvažovalo o zvýšení aj znížení vojenských výdavkov, čo poskytlo pohľad na potenciálne hospodárske trajektórie, ku ktorým by mohli viesť rôzne politické rozhodnutia v nasledujúcich desaťročiach.⁵⁹

Z hľadiska medzinárodného rozvoja sa znižovanie vojenských výdavkov v bohatých krajinách spája s možnosťami zvýšenia hospodárskej pomoci najchudobnejším, najmenej industrializovaným krajinám. Teoretické scenáre naznačujú, že prerozdelenie úspor z vojenských rozpočtov na rozvojovú pomoc by mohlo zlepšiť životnú úroveň v týchto regiónoch, hoci bez sprievodných štrukturálnych reforiem by bol tento vplyv obmedzený. Napríklad v scenároch, v ktorých sa znížia vojenské výdavky a úspory sa prevedú ako pomoc, by regióny ako subsaharská Afrika a Latinská Amerika mohli zaznamenať mierne

⁵⁷HAVEMAN, J. D., DEARDORFF, A. V., & STERN, R. M. Sectoral effects of reductions in NATO military expenditures in the major industrialized and developing countries. *Open Economics Review*. 1993, roč. 4, s. 247–268. [online]. DOI: 10.1007/BF01000044. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01000044#citeas>

⁵⁸Tamtiež

⁵⁹DUCHIN, F. Economic Consequences of Military Spending. *Journal of Economic Issues*. 1983, roč. 17, č. 2, s. 543–553. [online]. DOI: 10.1080/00213624.1983.11504139. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00213624.1983.11504139>

zlepšenie životnej úrovne. Bez výrazných zmien v základných štruktúrach výroby, obchodu a spotreby by však tieto regióny naďalej zaostávali za rozvinutejšími krajinami.⁶⁰

Celkový záver vyplývajúci z týchto štúdií je, že hoci zníženie vojenských výdavkov a prerozdelenie zdrojov môže mať pozitívne hospodárske účinky, najmä pokiaľ ide o rozvojovú pomoc, prínosy budú pravdepodobne obmedzené, ak nebudú spojené so širšími štruktúrnymi zmenami. Udržateľné zlepšenie hospodárskych podmienok menej rozvinutých krajín si bude vyžadovať nielen finančnú pomoc, ale aj systémové reformy, ktoré sa zamerajú na základné príčiny zaostalosti. Všetky budúce politiky zamerané na zníženie vojenských výdavkov by preto mali byť začlenené do širšieho rámca hospodárskeho rozvoja a reforiem, aby sa maximalizovala ich dlhodobá účinnosť.⁶¹

Pokiaľ ide o infláciu spojenú s vojenskými výdavkami podľa Albrechta existujú štyri hlavné zdroje, ktoré sa často prekrývajú, ale dajú sa analyticky rozlíšiť. Prvý zdroj inflácie vyplýva z vojenských výdavkov, ktoré sú považované za neproduktívne, podobne ako luxusná spotreba, pretože odčerpávajú disponibilné zdroje z hospodárstva, čo vedie k potrebe zvyšovania peňažnej zásoby s následkom rastúcej inflácie. Druhý zdroj inflácie vzniká z vojenských nákupov financovaných dočasným nárastom peňažnej zásoby, čo vytvára umelú kúpnu silu, ktorá podnecuje investície bez vytvárania zodpovedajúcich tovarov, čím sa zvyšuje inflácia. Tretím zdrojom je verejný dlh, kde vojenské výdavky nafukujú peňažnú zásobu prostredníctvom pôžičiek, čím sa inflácia ďalej zvyšuje. Štvrtý zdroj vychádza z ekonomickej teórie kde nadmerný dopyt pri nezmenenej ponuke v konkrétnych segmentoch ekonomiky odvetviach ako pracovná sila a výskum a vývoj, kde vojenské požiadavky vytvárajú prekážky a tlačia ceny nahor.⁶²

Inflácia nadobúda rôzne podoby vo vojenských výdavkoch a do ekonomiky sa rozširuje prostredníctvom vojensko-priemyselných celkov cez jednotlivé štáty a zbrojné spoločnosti. Vojensko-priemyselný komplex je sieť výskumných, výrobných a testovacích organizácií, ktoré vyvíjajú a dodávajú vojenskú techniku a muníciu pre bezpečnostné zložky a na export. Tvoria ho prepojenia medzi armádou, zbrojárskymi firmami a politickými štruktúrami,

⁶⁰DUCHIN, F. Economic Consequences of Military Spending. *Journal of Economic Issues*. 1983, roč. 17, č. 2, s. 543–553. [online]. DOI: 10.1080/00213624.1983.11504139. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00213624.1983.11504139>

⁶¹Tamtiež

⁶²ALBRECHT, U. ARMAMENTS AND INFLATION. *Instant Research on Peace and Violence*. 1974, roč. 4, č. 3, s. 157–167. [online]. [cit. 2025-12-28]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/40724741>

pričom zbrojárske firmy profitujú z výroby a predaja zbraní vláde a armáde.⁶³ Vplyv každého typu na celkovú infláciu sa v jednotlivých krajinách líši. Je naďalej veľmi náročné zmerať, do akej miery každý jednotlivý faktor prispieva k inflácii. Okrem toho existujú veľmi obmedzené poznatky o tom, ako tieto rôzne inflačné sily navzájom interagujú.⁶⁴

Vplyv vojenských výdavkov na rast HDP je zložitý a bol široko analyzovaný pomocou modelov Grangerovej kauzality, pričom bežným prístupom je vektorový autoregresný model. VAR model testuje, či vojenské výdavky predpovedajú rast HDP a naopak, pričom zahŕňa premenné ako vládne výdavky a ekonomická otvorenosť, aby zachytil širší ekonomický kontext. Analýza zohľadňuje štrukturálne zlomy - významné zmeny v ekonomických alebo politických podmienkach - zahrnutím korekcií časového trendu a fiktívnych premenných na izoláciu týchto zmien.⁶⁵

V analýze 54 krajín vykazuje buď jednosmernú, alebo obojsmernú kauzalitu medzi vojenskými výdavkami a HDP, pričom 30 krajín vykazuje vzájomný vzťah. Vo všeobecnosti platí, že s rastom HDP majú krajiny tendenciu zvyšovať svoje vojenské výdavky, pričom tento trend je vo väčšine prípadov štatisticky významný na úrovni 1 %. Naopak, vplyv vojenských výdavkov na HDP je rôznorodejší: niektoré krajiny, najmä v OECD, zaznamenávajú negatívny vplyv, zatiaľ čo iné, ako napríklad Grécko a Austrália, vykazujú pozitívny vplyv. V krajinách Blízkeho východu a Afriky sú zistenia zmiešané; napríklad Izrael vykazuje negatívny vplyv, zatiaľ čo Južná Afrika a Alžírsko vykazujú pozitívne súvislosti.⁶⁶

Výsledky panelových údajov celkovo ukazujú obojsmerný kauzálny vzťah, pričom vojenské výdavky mierne stimulujú rast HDP v nasledujúcich rokoch, hoci ich účinky sú z dlhodobého hľadiska pozitívnejšie. Okrem toho rast HDP má tendenciu zvyšovať vojenské výdavky. Táto dynamika naznačuje, že vojenské výdavky prispievajú k rastu HDP prostredníctvom rôznych kanálov, ako je transfer technológií, rozvoj zručností a zlepšovanie

⁶³FINANČNÉ NOVINY. Čo je to pojem vojensko-priemyselný komplex? [online]. [cit. 2022-12-28]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/co-je-to-pojem-vojensko-priemyselny-komplex/>

⁶⁴ALBRECHT, U. ARMAMENTS AND INFLATION. *Instant Research on Peace and Violence*. 1974, roč. 4, č. 3, s. 157–167. [online]. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/40724741>

⁶⁵DICLE, B., & DICLE, M. F. Military Spending and GDP Growth: Is there a General Causal Relationship? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2010, roč. 12, č. 3, s. 311–345. [online]. DOI: 10.1080/13876981003714644. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876981003714644>

⁶⁶CLE, B., & DICLE, M. F. Military Spending and GDP Growth: Is there a General Causal Relationship? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2010, roč. 12, č. 3, s. 311–345. [online]. DOI: 10.1080/13876981003714644. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876981003714644>

infraštruktúry, najmä v krajinách so silným obranným sektorom alebo povinnou vojenskou službou. Tento vplyv sa však značne líši v závislosti od regiónu a zloženia výdavkov, čo poukazuje na potrebu analýz špecifických pre jednotlivé krajiny, aby bolo možné pochopiť všetky hospodárske dôsledky vojenských výdavkov.⁶⁷

Preteky v zbrojení majú veľký vplyv aj na sociálne štruktúry a verejné zdravie. Badateľné sú aj v priemyselne vyspelých krajinách, najmä medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom, kde majú hlboké dôsledky pre ich ekonomiky aj verejné zdravotníctvo. Ohromujúce vojenské výdavky odčerpávajú dôležité zdroje, ktoré by inak mohli byť investované do produktívnych odvetví, čo vedie k zníženiu financovania základných zdravotníckych služieb. Toto prerozdelenie nielenže vytvára menej pracovných miest v porovnaní s investíciami do zdravotníctva alebo vzdelávania, ale tiež zhoršuje mieru nezamestnanosti, najmä medzi zraniteľnými skupinami obyvateľstva, ktoré sú už aj tak znevýhodnené.⁶⁸

Okrem toho značné daňové príjmy smerujúce do vojenských výdavkov vedú k nevyhnutným škrtom v sociálnych programoch, čo ďalej prehĺbuje rozdiely v zdravotnom stave medzi sociálno-ekonomickými skupinami. Tieto škrtky znižujú schopnosť oboch krajín poskytovať primerané zdravotnícke služby, čo v konečnom dôsledku prehĺbuje existujúce nerovnosti. Keďže sa zdroje odčerpávajú zo zdravotníckych iniciatív, najviac marginalizované komunity trpia neúmerne, čo vedie k zvýšenému výskytu chorôb, ktorým sa dá predchádzať, a k zlým zdravotným výsledkom.⁶⁹

V tejto súvislosti je situácia v rozvojových krajinách ešte alarmujúcejšia. Zatiaľ čo priemyselné krajiny zápasia s dôsledkami svojich vojenských investícií, rozvojové krajiny znášajú hlavnú ťarchu zdravotných kríz, ktoré sa zhoršujú v dôsledku podobného zanedbávania infraštruktúry verejného zdravotníctva. Kombinácia obmedzených zdrojov a vysokých vojenských výdavkov vytvára začarovaný kruh, ktorý udržiava chudobu a nerovnosti v oblasti zdravia na celom svete. Presmerovanie čo i len zlomku vojenských finančných prostriedkov na zdravotníctvo a vzdelávanie by mohlo priniesť transformačné

⁶⁷CLE, B., & DICLE, M. F. Military Spending and GDP Growth: Is there a General Causal Relationship? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2010, roč. 12, č. 3, s. 311–345. [online]. DOI: 10.1080/13876981003714644. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876981003714644>

⁶⁸SIDEL, V. W. Socioeconomic effects of the arms race. *Preventive Medicine*. 1987, roč. 16, č. 3, s. 342–353. [online]. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/009174358790033>

⁶⁹Tamtiež

výhody, a to nielen zlepšenie zdravotných výsledkov, ale aj podporu hospodárskeho rozvoja a sociálnej stability.⁷⁰

Preteky v zbrojení neohrozujú len globálnu bezpečnosť, ale majú veľký vplyv aj na sociálne štruktúry a verejné zdravie. Ohromujúce zásoby jadrových zbraní, ktoré predstavujú približne 16 miliárd ton TNT, symbolizujú existenčnú hrozbu, ktorá zatieňuje blahobyt spoločnosti. Historické príklady, ako napríklad bombardovanie Guerniky a katastrofické udalosti v Hirošime a Nagasaki, poukazujú na ničivé ľudské následky vojenskej eskalácie. Neúmerné pridelovanie zdrojov na vojenské výdavky odvádza dôležité finančné prostriedky zo sociálnych programov, zdravotnej starostlivosti a vzdelávania, čím sa prehľbuje chudoba a rozdiely v zdravotnom stave. Naproti tomu krajiny ako Kostarika, ktoré uprednostnili sociálne výdavky pred vojenskými investíciami, vykazujú výrazné zlepšenie zdravotných a spoločenských podmienok. Podobne aj Čína znížením vojenských výdavkov uľahčila opätovné začlenenie príslušníkov armády do civilného života, čo dokazuje, že zameranie na blaho ľudí môže priniesť pozitívne spoločenské výsledky.⁷¹

⁷⁰SIDEL, V. W. Socioeconomic effects of the arms race. *Preventive Medicine*. 1987, roč. 16, č. 3, s. 342–353. [online]. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/009174358790033>

⁷¹Tamtiež

2. Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Cieľom našej diplomovej práce je analyzovať zbrojné preteky z hľadiska ich ekonomických dôsledkov a medzinárodnopolitických súvislostí. Význam vojenských výdavkov v rámci medzinárodných vzťahov a ekonomiky je neodmysliteľnou súčasťou globálnej dynamiky, ktorá ovplyvňuje stabilitu jednotlivých štátov, ich bezpečnostnú politiku, a zároveň aj ekonomické a politické faktory, ktoré sa podieľajú na týchto výdavkoch. Preto sa táto práca zameriava na vzťah medzi vojenskými výdavkami a faktormi, akými sú politická stabilita, ekonomická situácia či geopolitické riziko.

Analýza vojenských výdavkov a ich ekonomických a politických súvislostí je dôležitá najmä preto, že štáty na celom svete investujú nemalé prostriedky do svojej obrany, čo môže mať významný vplyv na ich ekonomiky. Vojenské výdavky sa často spájajú s potrebou zabezpečiť národnú bezpečnosť, ale zároveň môžu byť ovplyvnené vonkajšími hrozbami, ako aj vnútornými problémami, ako sú politická nestabilita, ekonomické krízy alebo vojenské konflikty. Cieľom tejto práce je odpovedať na otázku, aký vplyv majú ekonomické a politické faktory na dynamiku vojenských výdavkov v rôznych štátoch a ako tieto faktory vzájomne interagujú. Pre dosiahnutie cieľa sme určili nasledovné čiastkové ciele:

- vymedzenie historického kontextu, analýza dynamiky rivality medzi svetovými veľmocami a jej dopady na medzinárodné vzťahy počas Studenej vojny
- vymedzenie teoretickej definície nákladov na zbrojenie a ich vplyvu na štátne rozpočty, analýza makroekonomických efektov zbrojenia
- porovnanie vybraných skupín štátov v súvislosti s ich vojenskou angažovanosťou
- skúmanie vplyvu vybraných indexov a ekonomických ukazovateľov na výdavky do zbrojenia

Na túto problematiku sa snažíme pozrieť prostredníctvom niekoľkých výskumných hypotéz. Predpokladáme, že existuje signifikantný nárast vojenských výdavkov v krajinách, s nízkou úrovňou politickej stability. Ekonomické problémy, ako aj vojenské konflikty, môžu viesť k potrebám zvýšenej vojenskej pripravenosti a investícií do obrany. Zároveň predpokladáme, že vojenské výdavky sú pozitívne korelované s HDP, čo naznačuje, že ekonomické faktory môžu ovplyvniť dynamiku vojenských výdavkov. Bohaté krajiny, ktoré si môžu dovoliť vyššie výdavky, môžu investovať viac do svojej armády, čo ovplyvňuje

výšku ich vojenských rozpočtov. Taktiež očakávame, že štáty s vysokou úrovňou krehkosti vykazujú vyššiu rast vojenských výdavkov ako menej krehké štáty, pretože politická a ekonomická nestabilita môže viesť k väčšiemu zameraniu na obranu.

V našej práci sme si určili nasledovné hypotézy:

1. Existuje signifikantný nárast vojenských výdavkov v krajinách s nízkou úrovňou politickej stability.
2. Vojenské výdavky sú pozitívne korelované s HDP, čo naznačuje, že ekonomické faktory môžu ovplyvniť dynamiku vojenských výdavkov.
3. Štáty s vysokou úrovňou krehkosti vykazujú vyššiu rast vojenských výdavkov ako menej krehké štáty.

Do analýzy sme zahrnuli dvadsať krajín, ktoré predstavujú rôzne ekonomické a politické kontexty, čo nám umožnilo preskúmať dynamiku vojenských výdavkov v širokom spektre geopolitických a hospodárskych podmienok. Tieto krajiny sme vybrali na základe viacerých kľúčových faktorov, ktoré sú dôležité pre naše výskumné ciele.

Medzi vybrané krajiny patrí niekoľko globálnych hráčov ako USA, Rusko, Čína, Kanada, ktoré majú významný vplyv na medzinárodnú politiku a bezpečnosť. Tieto krajiny nie sú len lídrami v oblasti vojenských výdavkov, ale ich rozhodnutia a vojenské politiky ovplyvňujú globálnu rovnováhu a geopolitické vzťahy. Analyzovaním vojenských výdavkov týchto štátov môžeme získať širší pohľad na to, ako vojenské investície formujú globálnu bezpečnosť a vzťahy medzi veľmocami.

Okrem globálnych lídrov sme zahrnuli aj krajiny z centrálnej a východnej Európy, ako Poľsko, Maďarsko, Česko, Slovensko, Estónsko a Fínsko. Tieto krajiny predstavujú zaujímavý prípad, keďže sa nachádzajú v geograficky a geopoliticky citlivých oblastiach, najmä z hľadiska vzťahov s Ruskom a ich členstva v NATO. Ich vojenské výdavky sú ovplyvnené rôznymi faktormi, ako je regionálna bezpečnosť a ich obranné záväzky voči alianciám. Zároveň poskytujú zaujímavý pohľad na to, ako sa vojenské výdavky vyvíjajú v krajinách, ktoré prešli obdobím politických a hospodárskych transformácií po páde komunizmu.

Ďalšou skupinou krajín sú stredomorské a blízkovýchodné štáty, ako Turecko, Grécko, Izrael a Irán. Tieto krajiny sa nachádzajú v oblastiach so zvýšenými geopolitickými napätiami a historickými konfliktmi. Turecko a Grécko sú kľúčovými hráčmi v oblasti

Blízkeho východu a Stredomoria, pričom ich vojenské výdavky sú výrazne ovplyvnené regiónmi, ktoré sú náchylné na vojenské konflikty a geopolitické napätie. Izrael je príkladom krajiny s vysokými vojenskými výdavkami, ktorá čelí neustálym hrozbám zo strany svojich susedov, a jeho vojenské investície sú nevyhnutné na zabezpečenie jeho obranyschopnosti. Irán zase predstavuje štát, ktorý čelí regionálnym výzvam a sankciám, ktoré tiež ovplyvňujú jeho vojenské výdavky a obranné politiky.

Do našej analýzy sme zahrnuli aj krajiny, ktoré čelili alebo čelia konfliktom, ako Ukrajina, Arménsko, Azerbajdžan a Gruzínsko. Ukrajina, ako krajina v otvorenom konflikte s Ruskom, je príkladom štátu, kde vojenské výdavky výrazne rástli v reakcii na vojenské konflikty a geopolitické hrozby. Arménsko a Azerbajdžan sa nachádzajú v regióne, ktorý je postihnutý dlhodobými konfliktmi, ktoré vedú k vysokým vojenským výdavkom a investíciám do obrany. Gruzínsko, ktoré sa nachádza medzi Ruskom a západnými alianciami, je ďalším príkladom krajiny, ktorá reaguje na bezpečnostné výzvy zvýšenými vojenskými výdavkami.

Krajiny ako Nemecko, Taliansko a Francúzsko sú významnými členmi Európskej únie a NATO a zároveň ekonomickými lídrami v regióne. Ich vojenské výdavky sú ovplyvnené nielen ich bezpečnostnými záväzkami voči alianciám, ale aj ich vnútornými ekonomickými politikami. Tieto krajiny predstavujú zaujímavý prípad na skúmanie vzťahu medzi vysokým HDP, stabilnou ekonomikou a investíciami do obrany.

Výber týchto krajín nám poskytol komplexný pohľad na to, ako rôzne politické, ekonomické a geopolitické faktory ovplyvňujú rozhodovanie o vojenských výdavkoch. Zahrnutím krajín s rôznymi ekonomickými a politickými podmienkami sme mohli analyzovať rozdielne prístupy k vojenským výdavkom a lepšie pochopiť, aké faktory majú najväčší vplyv na vojenské investície v rôznych častiach sveta. Tieto krajiny predstavujú široké spektrum geopolitických a ekonomických scenárov, čo nám umožnilo podrobne preskúmať dynamiku vojenských výdavkov a ich vzťah k ekonomickým, politickým a geopolitickým faktorom.

Jedným z hlavných ukazovateľov, ktorý sme zahrnuli do našej analýzy, bol Fragile States Index. Tento kompozitný index nám poskytol hodnotenie stability krajín na základe faktorov ako politická a ekonomická stabilita, úroveň násilia, bezpečnostné hrozby a ďalšie riziká. FSI nám pomohol lepšie pochopiť, ako politická a ekonomická nestabilita ovplyvňuje vojenské výdavky v jednotlivých krajinách.

Ďalším dôležitým faktorom, ktorý sme zahrnuli, boli dáta o HDP. Tento ukazovateľ nám poskytol informácie o ekonomickej sile krajín a umožnil nám porovnať vojenské výdavky s veľkosťou ekonomiky jednotlivých štátov. HDP je kľúčový pri hodnotení toho, ako ekonomické faktory ovplyvňujú schopnosť krajiny financovať obranu a investovať do vojenských technológií. Na analýzu ekonomickej sily krajín a jej vplyvu na vojenské výdavky sme použili viaceré ukazovatele súvisiace s hrubým domácim produktom (HDP). Konkrétne sme pracovali s nasledovnými údajmi:

- HDP: tento ukazovateľ vyjadruje celkovú ekonomickú hodnotu vyprodukovaných tovarov a služieb v danej krajine v bežných amerických dolároch. Dáta sme čerpali zo Svetovej banky, ktorá poskytuje pravidelne aktualizované ekonomické štatistiky na globálnej úrovni.
- Vojenské výdavky ako percento HDP: tento indikátor ukazuje, aký podiel HDP jednotlivé krajiny vynakladajú na obranu. Tieto údaje sme získali z databázy Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).

Na analýzu ekonomických vzorcov krajín sme zahrnuli aj dáta o importe tovarov a služieb, ktoré nám poskytli informácie o obchodných tokov a hospodárskych vzťahoch krajín, čo môže mať vplyv na vojenské výdavky, najmä v súvislosti s obchodovaním s vojenskými technológiami.

Ďalší ukazovateľ, ktorý sme využili, bol Military Expenditure per Capita. Tento ukazovateľ nám poskytol podrobnejší pohľad na to, ako krajiny investujú do obrany vzhľadom na počet svojich obyvateľov. Dôležité bolo aj sledovať export vojenskej technológie, pretože tento ukazovateľ nám umožnil analyzovať schopnosti krajín v oblasti vojenského priemyslu a ich politické a ekonomické záujmy týkajúce sa vývozu vojenských technológií. Dôležité údaje o vojenských výdavkoch sme získali zo Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), ktoré poskytujú podrobné a overené informácie o výdavkoch na obranu v globálnom meradle. Tieto dáta nám umožnili sledovať dynamiku vojenských výdavkov a ich vývoj v rôznych krajinách v priebehu času. Tieto databázy poskytli komplexné údaje, ktoré sme použili na analýzu a preskúmanie vzorcov vojenských výdavkov v závislosti od ekonomických, politických a geopolitických faktorov.

Kľúčovým faktorom pri analýze vojenských výdavkov boli aj absolútne vojenské výdavky, ktoré nám poskytli základný pohľad na to, koľko krajiny vynakladajú na obranu v peňažných jednotkách. Na porovnanie týchto výdavkov sme sa zamerali aj na vojenské

výdavky ako percento HDP, čo nám pomohlo pochopiť, ako veľkú časť svojich ekonomík krajiny investujú do obrany. Tieto údaje nám umožnili vidieť, či krajiny s vyšším HDP investujú do obrany viac v absolútnych hodnotách alebo v pomere k svojej ekonomike. Okrem toho sme využili aj ukazovateľ vojenských výdavkov ako percenta štátnych výdavkov, ktorý nám poskytol informácie o tom, akú časť celkového vládneho rozpočtu krajiny venujú obrane. Tento ukazovateľ ukazuje, ako dôležitá je obrana v rámci rozpočtových priorít krajín, čo môže odrážať ich geopolitické záujmy a bezpečnostné hrozby.

Pri hodnotení politických faktorov sme sa zamerali na ukazovateľ politickej stability a absencie násilia/terorizmu, ktorý sme čerpali z World Governance Indicators. Dáta sme čerpali zo Svetovej banky. Tento ukazovateľ nám pomohol analyzovať, ako politická stabilita ovplyvňuje vojenské výdavky, pretože krajiny s nižšou politickou stabilitou často čelí väčšiemu geopolitickému riziku a môžu zvýšiť svoje výdavky na obranu, aby sa chránili pred násilím a terorizmom.

Tieto ukazovatele nám umožnili komplexne analyzovať vzťahy medzi vojenskými výdavkami a ekonomickými, politickými a geopolitickými faktormi, čím sme získali podrobný obraz o dynamike vojenských výdavkov v rôznych krajinách. Získané dáta nám poskytli cenné informácie, ktoré nám pomohli lepšie pochopiť, ako tieto faktory ovplyvňujú rozhodovanie o vojenských investíciách a ich vývoj v priebehu času.

Na vyhodnotenie výskumných hypotéz sme použili štatistické metódy vhodné na hodnotenie makroekonomických údajov pri zabezpečení ich prístupnosti pre interpretáciu. Na overenie prvej hypotézy, ktorá skúma, či existuje signifikantný nárast vojenských výdavkov v krajinách s nízkou úrovňou politickej stability, sa v štúdiu používa T-test. Tento test porovnáva výdavky na obranu s indexom politickej stability s cieľom zistiť či sa dajú rozdiely považovať za štatisticky významné. Pri skúmaní rastu vojenských výdavkov sme hodnotili nielen ich absolútnu úroveň, ale aj ako percentuálny nárast vládnych výdavkov, aby sme lepšie pochopili dynamiku výdavkov v rôznych skupinách krajín.

V prípade druhej hypotézy, ktorou sme zisťovali, či sú vojenské výdavky pozitívne korelované s HDP, čo by naznačovalo, že ekonomické faktory môžu ovplyvniť dynamiku vojenských výdavkov, sa v štúdiu používa Pearsonova korelácia. Táto metóda má za cieľ kvantifikovať silu a smer lineárnej vzťahu medzi týmito premennými. Výsledná korelačná hodnota (r) nadobúda hodnoty od -1 do 1, pričom kladná hodnota naznačuje pozitívnu

koreláciu (čím vyššie HDP, tým vyššie vojenské výdavky) a záporná hodnota indikuje negatívnu koreláciu. Ak je hodnota blízka nule, vzťah medzi premennými je slabý alebo neexistuje. Na zhodnotenie štatistickej významnosti korelácie sa využíva p-hodnota, ktorá umožňuje určiť, či pozorovaný vzťah je výsledkom náhody alebo je štatisticky významný.

Pokiaľ ide o tretiu hypotézu, ktorá skúma či štáty s vysokou úrovňou krehkosti vykazujú vyšší rast vojenských výdavkov ako menej krehké štáty sa použil T-test. Kategorizáciu krajín do dvoch skupín sme vykonali na základe hodnoty 50 vo Fragile States Index, keďže tento index sa pohybuje v rozmedzí od 0 do 120. Hodnota 50 predstavuje hranicu, pri ktorej sú krajiny podľa indexu klasifikované ako „udržateľné“ a „stabilné“ (pod 50), zatiaľ čo krajiny s hodnotením nad 50 spadajú do kategórií „varovná“ a „kritická“, čo naznačuje ich vyššiu mieru nestability. Pre účely našej štúdie sme krajiny s hodnotením nad 50 sme označili ako „krehké“ a krajiny s hodnotením pod 50 ako „stabilné“. Pri analýze rastu vojenských výdavkov sme sa zamerali nielen na absolútne hodnoty, ale aj na percentuálne zmeny vládnych výdavkov, aby sme získali komplexnejší pohľad na dynamiku výdavkov v jednotlivých skupinách krajín.

Pomocou týchto štatistických techník štúdia skúma, ako faktory ovplyvňujú dynamiku vojenských výdavkov a do akej miery naznačujú prítomnosť pretekov v zbrojení v reakcii na geopolitické krízy a bezpečnostné hrozby v európskych krajinách a ďalších regiónoch. T-testy a Pearsonova korelácia umožňujú systematické hodnotenie rozdielov medzi jednotlivými skupinami, čím zabezpečujú, že výsledky výskumu sú podložené dôslednou kvantitatívnou analýzou.

Na základe týchto predpokladov nám formulovaná metodológia umožnila komplexne preskúmať problematiku vojenských výdavkov a ich vzťah k ekonomickým a politickým faktorom. Výsledky tejto analýzy môžu poskytnúť cenné informácie pre tvorcov politik a analytikov v oblasti medzinárodných vzťahov, ekonomických trendov a bezpečnostnej politiky, ktorí sa snažia pochopiť dynamiku vojenských výdavkov a jej príčiny v rôznych geopolitických kontextoch.

3. Výsledky práce a diskusia

3.1. Analýza štátov podľa ich vojenskej angažovanosti

V tretej časti práce sa zameriame na úlohu jednotlivých štátov v kontexte problematiky zbrojenia. Budeme analyzovať, aké udalosti a procesy sa v daných krajinách odohrávali, do akej miery boli zapojené do konfliktov, vojenských intervencií či zbrojárskych pretekov. Zároveň sa pozrieme na ich účasť v integračných procesoch, ktoré mohli ovplyvniť ich bezpečnostnú politiku a prístup k zbrojeniu. Cieľom tejto časti je poskytnúť komplexný pohľad na geopolitickú situáciu štátov v súvislosti so zbrojením a ich medzinárodným pôsobením.

3.1.1. Veľmoci a ich vplyv na globálnu bezpečnosť

Veľmoci zohrávajú kľúčovú úlohu v globálnom bezpečnostnom prostredí, pričom ich vojenské výdavky, technologické inovácie a geopolitické stratégie ovplyvňujú dynamiku medzinárodných vzťahov. USA, Rusko a Čína patria medzi krajiny s najvyššími vojenskými rozpočtami, pričom každá z nich presadzuje svoje strategické záujmy prostredníctvom rôznych foriem vojenskej prítomnosti, konfliktov alebo aliančných systémov.

Vojenské rozpočty sú kľúčovým ukazovateľom vojenskej sily národa, hoci nie sú jediným meradlom. Primeranosť vojenských výdavkov závisí od rôznych faktorov vrátane veľkosti a schopností protivníkov krajiny, efektívnosti investovania finančných prostriedkov a strategických cieľov krajiny. Napriek tomu trendy vo výdavkoch na armádu ponúkajú pohľad na schopnosť národa vyvíjať nátlak. V súčasnosti politici diskutujú o primeranej úrovni vojenských výdavkov USA v dôsledku obmedzených rozpočtov a ukončenia vojny v Iraku a Afganistane.

Vojenské výdavky USA prudko vzrástli po teroristických útokoch v roku 2001, ale v roku 2013 klesli zo 671 miliárd USD na 619 miliárd USD, čo predstavuje najväčší pokles od roku 1991. Tento pokles bol do značnej miery spôsobený obmedzením operácií na Blízkom východe a v sekvestracii. Napriek tretinovému zníženiu amerických vojenských výdavkov v 90. rokoch 20. storočia ich globálny podiel klesol len o 6 percentuálnych bodov v dôsledku podobných škrtov v iných krajinách, najmä v Rusku. Osempercentný pokles vojenských výdavkov USA v roku 2013 viedol k poklesu ich podielu na globálnych vojenských výdavkoch o 2 percentuálne body, keďže výdavky iných krajín vzrástli o 2 %. Podiel USA na globálnych vojenských výdavkoch bude pravdepodobne naďalej klesať,

pokiaľ sa neobnoví pocit neistoty, keďže globálne vojenské výdavky rastú a ostatné štáty si udržiavajú alebo zvyšujú svoje rozpočty na obranu.⁷²

V roku 2023 vojenské výdavky USA predstavovali približne 877 miliárd USD, čo je viac ako 39% globálnych vojenských výdavkov.⁷³ Tieto investície pokrývajú široké spektrum od tradičných konvenčných síl po najnovšie vojenské technológie, ako sú drony, kybernetická bezpečnosť a hypersonické zbrane. USA majú zásadný vplyv na globálnu bezpečnosť cez NATO, ktoré zabezpečuje obranu členských krajín, a ich vojenské intervencie na Blízkom východe či v oblasti Afriky. Spojené štáty tiež investujú do vojenských inovácií ako je kvantová technológia, AI v armáde, a rozširovanie zbraní budúcnosti, čím zabezpečujú technologickú prevahu v globálnych vojenských konfliktoch. Americké vojenské operácie a intervencie sú často motivované geopolitickými cieľmi, ako sú kontrola obchodných ciest, prevencia šírenia jadrových zbraní a podpora demokratických hodnôt. To všetko prispieva k udržiavaniu globálnej vojenskej dominancie USA.⁷⁴

Ďalšou globálnou veľmocou, ktorej sa v našej práci venujeme je Rusko. V roku 2023 Rusko investovalo približne 86 miliárd USD do svojej armády.⁷⁵ Za posledných niekoľko rokov sa Rusko ukázalo ako významný globálny aktér, čo vyvoláva otázky, či ide o nový vývoj alebo výsledok oportunistiky za prezidenta Vladimíra Putina. Hoci sa súčasná aktívna zahraničná politika Ruska v regiónoch ako Afrika, Latinská Amerika a Blízky východ môže zdať nová, v skutočnosti ide o vyvrcholenie dvoch desaťročí strategického vývoja zakoreneného v sovietskom dedičstve. Základy ruskej zahraničnej politiky položil Jevgenij Primakov koncom 90. rokov 20. storočia Primakovovou doktrínou, ktorá znamenala posun Ruska od nasledovania západných mocností k postaveniu sa ako nezávislého globálneho mocenského centra s cieľom dosiahnuť multipolárny svetový poriadok.⁷⁶

Putinov návrat k moci v roku 2012 upevnil túto trajektóriu, keď Rusko podniklo asertívnejšie kroky, ako je anexia Krymu, vojenská angažovanosť na Ukrajine a v Sýrii a

⁷²WALKER, D. Trends in U.S. Military Spending. *Council on Foreign Relations*. 2014. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep05722>

⁷³STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). [online]. [cit. 2025-1-11]. Dostupné na: <https://www.sipri.org>

⁷⁴DER DERIAN, J., & WENDT, A. *Quantum International Relations: A Human Science for World Politics*. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: <https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=YptjEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA153>

⁷⁵STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). [online]. [cit. 2025-1-11]. Dostupné na: <https://www.sipri.org>

⁷⁶GURGANUS, J., & RUMER, E. Russia's Global Ambitions in Perspectives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/RumerGurganus_Perspective_final.pdf

zasahovanie do západnej politiky. Napriek ekonomickým bojom a sankciám Rusko zostalo oddané svojej zahraničnej politike a preukázalo svoju schopnosť premietnuť moc globálne. Okrem toho Rusko využilo príležitosti, ktoré ponúka západná nečinnosť alebo rozdelenie, pričom na presadzovanie svojich cieľov využíva množstvo aktérov, ako sú štátne spoločnosti, súkromné bezpečnostné firmy a hackeri.⁷⁷

Ruskú zahraničnú politiku formujú tri dlhodobé hnacie sily: hľadanie strategickej hĺbky a teritoriálnej bezpečnosti kvôli jeho zraniteľnej geografii, ambícia po uznaní veľmoci a zložitý vzťah so Západom. Tieto hnacie sily boli konzistentné počas celej ruskej histórie, od čias cárov až po sovietsku éru, a naďalej definujú jej činy na globálnej scéne. Strata územia po ruskej revolúcii a rozpade Sovietskeho zväzu vytvorila pocit neistoty, ktorý prinútil Rusko hľadať väčšiu strategickú hĺbku rozširovaním svojho vplyvu a presadzovaním svojich geopolitických ambícií.⁷⁸

Vzťah Ruska so Západom bol historicky zložitý. Na jednej strane bolo Rusko dlho integrálnou súčasťou Európy, od vlády Petra Veľkého, ktorý založil Petrohrad na Baltskom mori, až po angažovanosť Kataríny Veľkej s európskymi osvietenkými mysliteľmi a dokonca aj počas vlády Josifa Stalina nad východnou Európou. Na druhej strane Rusko často spochybňuje svoje spojenie s Európou, pričom politické, kultúrne a intelektuálne osobnosti vyjadrujú ambivalenciu ohľadom vplyvu Európy. Minister zahraničných vecí Sergej Lavrov opísal rozvíjajúci sa vzťah Ruska so Západom ako vzťah medzi Východom a Západom, ktorý je súčasťou, lepší ako iný, a ako zásadné prepojenie medzi Východom a Západom. Kľúčovou prekážkou užších väzieb bolo európske naliehanie na to, aby Rusko dodržiavalo svoje normy, čo Rusko historicky odmietalo. Zatiaľ čo víťazstvá Ruska nad Napoleonom a Hitlerom potvrdili jeho veľmocenský status, neúspechy, ktorým čelilo v krymskej vojne a studenej vojne, hlboko ovplyvnili jeho bezpečnostnú a obrannú politiku.⁷⁹

Ideologicky sa ruská politika voči Západu posunula. Počas sovietskej éry súperila medzi komunistickými centrálnymi riadenými ekonomikami a demokratickým trhovým kapitalizmom a demokratickým kapitalizmom. Po krátkom pokuse pripojiť sa k Západu Rusko prijalo protizápadnú ideológiu a nahradilo komunizmus nacionalizmom, autoritárstvom a štátnym kapitalizmom ako alternatívou k liberálnemu demokratickému

⁷⁷GURGANUS, J., & RUMER, E. Russia's Global Ambitions in Perspectives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/RumerGurganus_Perspective_final.pdf

⁷⁸Tamtiež

⁷⁹Tamtiež

kapitalizmu. Príbeh Ruska ako obliehanej pevnosti, ktorá čelí nepriateľstvu Západu, bol použitý na zhromaždenie elít aj bežných občanov okolo režimu.⁸⁰

Tretou veľmocou, ktorou sa zaoberáme v našej práci je Čína. Čína sa rýchlo vyprofilovala ako vojenská veľmoc s druhým najvyšším vojenským rozpočtom na svete, ktorý v roku 2023 presiahol 292 miliárd USD.⁸¹ Vzťahy medzi USA a Čínou zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní geopolitiky východnej Ázie i globálneho prostredia, keďže tento región sa stáva novým centrom svetovej politiky. Súťaž medzi týmito dvoma veľmocami bude mať zásadný vplyv na mocenskú rovnováhu v Ázii, kde väčšina krajín nechce voliť medzi Washingtonom a Pekingom, no zároveň sa stavia proti dominancii Číny. Problémy, ako nejasnosti o záväzkoch a schopnostiach Spojených štátov, spolu s narastajúcim vplyvom Číny, však komplikujú rozhodovanie politikov v regióne.⁸²

Súťaž medzi USA a Čínou sa stále viac vyostruje, najmä ideologicky, čo prehĺbuje nedôveru a zintenzívňuje záujmovú konkurenciu. Konfliktné otázky, ako sú spory o Taiwan, námorné otázky a zbrojenie v západnom Pacifiku, zvyšujú napätie. Nedostatok efektívnych nástrojov na riadenie týchto napätí viedol k zraniteľnosti vzťahov medzi USA a Čínou, ktoré si vyžadujú jemnú diplomaciu. Ako predtým poznamenal Henry Kissinger, vzťahy medzi USA a Čínou sú „na úpätí studenej vojny“, avšak dnes sa nachádzajú v oveľa nebezpečnejšom období. Na efektívne riešenie tohto problému je nevyhnutná revitalizácia nástrojov na znižovanie nedôvery a prevenciu nehod, aj keď výzva zostáva náročná a úspech je neistý.⁸³

Juhočínske more sa stalo ústredným bodom medzinárodnej pozornosti kvôli rastúcej konkurencii o suverenitu, zdroje a bezpečnosť. Región má cenné uhl'ovodíkové a rybolovné zdroje, ktoré sú kľúčové pre okolité národy, ktoré zápasia s rastúcimi domácimi požiadavkami. Nacionalistické nálady, založené na historickom spojení s morom, zintenzívňujú spory, čo sťažuje mierové rokovania, najmä v čase krízy. USA označili tieto spory za zložité, hoci ich možno rozdeliť do troch hlavných oblastí: územná suverenita,

⁸⁰GURGANUS, J., & RUMER, E. Russia's Global Ambitions in Perspectives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/RumerGurganus_Perspective_final.pdf

⁸¹STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). [online]. [cit. 2025-1-11]. Dostupné na: <https://www.sipri.org>

⁸²MEDEIROS, E. S. Major Power Rivalry in East Asia. *Discussion Paper Series on Managing Global Disorder* No. 3. April 2021. [online]. [cit. 2025-01-21]. Dostupné na: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/medeirosdp_final-no.-3.pdf

⁸³Tamtiež

jurisdikcia nad vodami a morským dnom a rovnováha medzi pobrežnými štátmi a medzinárodnými vojenskými právami. Krajiny zapojené do týchto sporov však vo veľkej miere uplatňovali prístupy víťazných prehier, čím sa napätie stupňuje. Preformulovaním problému ako spoločného záujmu by sa potenciálne mohli dosiahnuť obojstranne výhodné riešenia.⁸⁴

Kľúčové konflikty o suverenitu sa začali incidentmi v 70. a 90. rokoch, vrátane čínskych akcií na Paracelských ostrovoch, Fiery Cross Reef a Mischief Reef, ktoré spochybňovali nároky Vietnamu, Filipín a ďalších krajín. Toto napätie viedlo ASEAN k prijatiu jednotného postoja voči Číne, výsledkom čoho bola v roku 2002 deklarácia ASEAN-u, ktorá vyzývala na mierové riešenie sporov. Po období relatívneho pokoja sa napätie v roku 2007 opäť rozohorelo, keď Čína zasahovala do činností Vietnamu v oblasti prieskumu ropy a eskalovala svoju vojenskú pozíciu.⁸⁵

Otázky suverenity sa sústreďujú okolo toho, ktoré krajiny majú kontrolu nad ostrovmi v Juhočínskom mori. Vietnam si nárokuje Paracelské a Spratlyho ostrovy, zatiaľ čo Malajzia a Brunej si uplatňujú práva na časti Spratlyov na základe ich kontinentálneho šelfu. Filipíny si nárokuje niekoľko Spratlyho ostrovov a Čína a Taiwan si presadzujú suverenitu nad všetkými ostrovmi v regióne, pričom sa odvolávajú na deviatu čiaru stanovenú v roku 1947. Toto tvrdenie, znovu potvrdené v roku 1992, komplikuje spor o suverenitu a zostáva významným faktorom v konkurenčných územných nárokoch.⁸⁶

Veľmoci, ako USA, Rusko a Čína, zohrávajú kľúčovú úlohu v globálnom bezpečnostnom prostredí, pričom ich vojenské výdavky, technologické inovácie a geopolitické stratégie ovplyvňujú dynamiku medzinárodných vzťahov. Vojenské výdavky krajín, ako USA, Ruska a Číny, sú významným ukazovateľom ich vojenskej sily a schopnosti ovplyvňovať globálnu politiku.

USA sú najväčším svetovým výdavcom na obranu, pričom v roku 2023 ich vojenské výdavky dosiahli 877 miliárd USD, čo predstavuje viac než 39 % celosvetových výdavkov.⁸⁷ Spojené štáty zabezpečujú globálnu bezpečnosť prostredníctvom NATO a vojenských

⁸⁴DUTTON, P. Three Disputes and Three Objectives: China and the South China Sea. *Naval War College Review*. 2011, roč. 64, č. 4, s. 42–67. [online]. [cit. 2025-01-21]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/26397243>

⁸⁵Tamtiež

⁸⁶Tamtiež

⁸⁷STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). Military Expenditure Database. [online]. [cit. 2025-01-22]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/databases/milex>

intervencií v rôznych regiónoch. V posledných rokoch sa ich vojenské výdavky znižovali, ale stále udržiavajú technologickú prevahu.

Rusko, s vojenskými výdavkami 86 miliárd USD v roku 2023⁸⁸, sa stalo významným globálnym aktérom. V jeho zahraničnej politike sa prejavujú dlhodobé ambície po strategickej hĺbke a uznaní ako veľmoc, ktoré sa odrážajú v jeho aktívnej angažovanosti na Blízkom východe, Ukrajine a v Afrike.

Čína, s druhým najvyšším vojenským rozpočtom (292 miliárd USD v roku 2023), sa stala zásadným hráčom v geopolitike východnej Ázie.⁸⁹ Rivalita medzi USA a Čínou ovplyvňuje globálnu politiku, pričom záujmy oboch krajín, najmä v oblasti Taiwanu a Juhočínskym morom, spôsobujú napätie v regióne. Súčasne, Juhočínske more zostáva ohniskom medzinárodného napätia, kde sa sústreďujú spory o suverenitu a kontrolu nad prírodnými zdrojmi. Tieto spory sú podporované nacionalistickými sentimentmi a historickými nárokmi, čo komplikuje hľadanie mierových riešení medzi zapojenými krajinami.

3.1.2. Krajiny strednej a východnej Európy v kontexte zbrojenia

Krajiny strednej a východnej Európy zohrávajú kľúčovú úlohu v súčasnom geopolitickom a bezpečnostnom prostredí, pričom sa usilujú o modernizáciu svojich armád, udržiavanie silných väzieb s NATO a podporu kolektívnej bezpečnosti v regióne.

Poľské členstvo v NATO zohráva kľúčovú úlohu v jeho bezpečnostnej politike, ktorá sa zameriava na kolektívnu obranu, ako je stanovené v článku 5 Washingtonskej zmluvy. S rastúcimi hrozbami zo strany Ruska sa členstvo stalo nevyhnutné. Poľsko vstúpilo do NATO v roku 1999 a odvtedy sa aktívne podieľa na vojenských operáciách, ako sú misie v Afganistane, Kosove či na Balkáne, pričom do týchto misií vyslalo približne 75 000 vojakov. Okrem toho Poľsko neustále prispieva ku globálnym bezpečnostným iniciatívam.⁹⁰

V oblasti obrany Poľsko výrazne zvýšilo svoje výdavky na modernizáciu ozbrojených síl, dosahujúc 4,2 % HDP, čo je nad stanoveným cieľom NATO. Tieto investície robia Poľsko lídrom v obranných výdavkoch v rámci Aliancie. Viac ako 90 % Poliakov podporuje členstvo v NATO, vníma ho ako kľúčové pre národnú bezpečnosť.

⁸⁸STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). Military Expenditure Database. [online]. [cit. 2025-01-22]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/databases/milex>

⁸⁹Tamtiež

⁹⁰MINISTRY OF NATIONAL DEFENCE, POLAND. Poland in NATO - More than 20 Years. [online]. 22.02.2024. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://www.gov.pl/web/national-defence/poland---nato>

Aktívne sa zapája do rozhodovacích procesov NATO a zohráva významnú rolu pri organizovaní dôležitých summitoch, ktoré posilňujú východné krídlo Aliancie. Okrem toho sa podieľa na posilnení kybernetickej obrany a rozširovaní vojenských štruktúr NATO. V rámci týchto aktivít sa zameriava na kybernetické operácie a logistiku.⁹¹

Poľsko tiež podporuje politiku otvorených dverí NATO, obhajuje vstup Ukrajiny do Aliancie a pomáha ďalším krajinám usilujúcim sa o členstvo. K tomu neustále investuje do obranných infraštruktúr, ako sú radarové a výcvikové zariadenia, čím ďalej posilňuje svoju rolu v Aliancii a zvyšuje bezpečnosť v regióne. Poľsko je tak aj príkladom odhodlania k posilneniu kolektívnej obrany a dosahovaniu strategických cieľov NATO.⁹²

Ďalšou krajinou zaradenou do tejto kategórie je Maďarsko. Obrana Maďarska je založená na kolektívnom úsilí, ktoré presahuje armádu a zahŕňa spoluprácu medzi rôznymi organizáciami, rozvoj národného obranného priemyslu a široké zapojenie verejnosti. Národná vojenská stratégia načrtáva rámec na dosiahnutie tohto cieľa so zameraním na posilnenie obranyschopnosti Maďarska a zaistenie bezpečnosti jeho občanov.⁹³

Program rozvoja obrany a ozbrojených síl Zrínyi má za cieľ vybudovať vojenskú silu schopnú chrániť suverenitu Maďarska a prispieť k regionálnej, európskej a transatlantickej bezpečnosti. Tento program zvýši sebestačnosť národa v obrane a zároveň posilní jeho úlohu v NATO. Maďarsko nepovažuje žiadny národ za nepriateľa, ale vyvíjajúce sa bezpečnostné prostredie si vyžaduje modernú a silnú národnú armádu, ktorá by sa mohla efektívne podieľať na úsilí kolektívnej obrany. Maďarská obranná stratégia je postavená na dvoch kľúčových pilieroch. Prvým je vývoj modernej národnej armády, ktorá bude schopná reagovať na konvenčné aj nekonvenčné hrozby. Druhým je kolektívna obrana prostredníctvom NATO, Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ a iných medzinárodných fór ako OSN a OBSE. Tieto doplnkové piliere zaisťujú, že obrana Maďarska je všestranná a prispôsobiteľná rôznym bezpečnostným výzvam. Obranná stratégia Maďarska okrem vojenských spôsobilostí uznáva dôležitosť ekonomických, politických, sociálnych, environmentálnych a kybernetických faktorov v národnej

⁹¹MINISTRY OF NATIONAL DEFENCE, POLAND. Poland in NATO - More than 20 Years. [online]. 22.02.2024. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://www.gov.pl/web/national-defence/poland---nato>

⁹²Tamtiež

⁹³GOVERNMENT OF HUNGARY. Resolution 1393/2021 (VI. 24) on the National Military Strategy of Hungary. *Hungarian Gazette*. [online]. 13.10.2021. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://defence.hu/news/national-military-strategy-of-hungary.html>

bezpečnosti. Keďže hrozby sa vyvíjajú vo viacerých dimenziách, obranná stratégia zdôrazňuje potrebu medzivládnej spolupráce na ich efektívne riešenie.⁹⁴

Do roku 2030 chce Maďarsko transformovať svoje ozbrojené sily na vedúcu vojenskú silu v regióne. To zahŕňa nielen posilnenie vojenských spôsobilostí, ale aj rozvoj Maďarska ako kľúčového obranného priemyselného centra. Stratégia poskytuje podrobné usmernenia na dosiahnutie týchto cieľov so zameraním na organizačné, ľudské, doktrínálne a vodcovské zlepšenia v rámci maďarských obranných síl. Udáva smer pre budúcnosť obrany Maďarska a zabezpečuje, že je pripravené riešiť súčasné aj vznikajúce hrozby.⁹⁵

Jednou z krajín patriacich do tejto skupiny je aj Slovensko. Slovensko považuje NATO za kľúčový pilier svojej národnej bezpečnosti a aktívne podporuje jeho prispôbovanie sa vyvíjajúcim sa bezpečnostným výzvam euroatlantického regiónu. Slovensko, člen NATO a EÚ, v posledných rokoch pokračuje v modernizácii svojej armády, čo zahŕňa nákupy nových vojenských technológií a vybavenia. Krajina je zástancom posilnenia spolupráce medzi EÚ a NATO a presadzuje politiku otvorených dverí NATO. Slovensko pokračuje v prispievaní do misií NATO vrátane misií v Lotyšsku a Iraku a podieľa sa na kľúčových iniciatívach, ako je Trustový fond NATO na Ukrajine. Okrem toho má Slovensko záujem zapojiť sa do nových inovačných projektov NATO zameraných na posilnenie technologickej spolupráce. Zintenzívnilo sa aj úsilie verejnej diplomacie s cieľom zvýšiť podporu NATO v krajine.⁹⁶

Slovenská armáda sa sústreďuje na zlepšenie svojich schopností v oblasti vzdušnej obrany a podpory koalíčných operácií. Kľúčovou súčasťou slovenskej obrany je spolupráca s NATO, s ktorým pravidelne vykonáva spoločné cvičenia a operácie. Slovensko tiež aktívne podporuje iniciatívy EÚ na zlepšenie vojenských kapacít členských štátov a zvyšovanie ich interoperability v rámci spoločných obranných stratégií. V súvislosti s vojenskými nákupmi Slovensko investuje do moderných obranných technológií, ako sú nové raketové systémy a obranné platformy.⁹⁷

⁹⁴GOVERNMENT OF HUNGARY. Resolution 1393/2021 (VI. 24) on the National Military Strategy of Hungary. *Hungarian Gazette*. [online]. 13.10.2021. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://defence.hu/news/national-military-strategy-of-hungary.html>

⁹⁵Tamtiež

⁹⁶MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE SLOVAK REPUBLIC. The North Atlantic Alliance. [online]. 28.06.2022. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/en/web/en/diplomacy/security-policy>

⁹⁷Tamtiež

Pokiaľ ide o Českú Republiku jej obranná stratégia si kladie za cieľ definovať základné princípy, ciele a nástroje obrannej politiky štátu s ohľadom na vyvíjajúce sa bezpečnostné prostredie a úlohu Českej republiky v rámci NATO a Európskej únie. Obranná stratégia, ktorá vychádza z Bezpečnostnej stratégie prijatej v júni 2023, rozpracúva jej dôsledky pre obranu a zameriava sa na nevyhnutné úlohy pre český obranný systém.

Stratégia podčiarkuje dôležitosť silnej národnej obranyschopnosti, formovanej tak národným úsilím, ako aj aktívnou účasťou Českej republiky v NATO a EÚ. Zatiaľ čo priama hrozba vojenského konfliktu proti Českej republike zostáva nízka, pravdepodobnosť útoku na Českú republiku alebo iných členov NATO a EÚ je najvyššia od studenej vojny. Prebiehajúca vojna na Ukrajine zdôrazňuje nevyhnutnosť silnej prítomnosti NATO, čo dokazuje, že kolektívne odstrašovanie a obranné úsilie výrazne posilňujú schopnosť odraziť agresiu.⁹⁸

Česká republika čelí hrozbám nielen z priamych vojenských akcií, ale aj z kybernetických útokov, dezinformácií a ekonomického nátlaku. Rusko aj Čína využívajú technologickú závislosť a zapájajú sa do tajných operácií s cieľom oslabiť stabilitu Českej republiky a jej spojencov. Hybridné hrozby vrátane kybernetických útokov, špionáže a podvracania čoraz viac stierajú hranice medzi mierom a konfliktom, vďaka čomu je budovanie odolnosti kritickou súčasťou národnej obrany. Šírenie pokročilých technológií, ako je umelá inteligencia, autonómne systémy a vesmírne technológie, mení spôsob vedenia vojny. Hoci tieto technológie ponúkajú nové príležitosti, prinášajú aj riziká, najmä v kyberpriestore a vesmíre, ktoré sa stávajú základnými oblasťami národnej bezpečnosti. Globálna strategická rovnováha sa navyše zhoršuje v dôsledku nerešpektovania dohôd o kontrole zbrojenia zo strany Ruska a neochoty Číny zapojiť sa do dialógov o odzbrojení. To viedlo Českú republiku k potvrdeniu úlohy NATO ako jadrovej aliancie, keďže potenciál jadrových hrozieb, aj keď nepravdepodobný, zostáva vážnym problémom.⁹⁹

Obranná stratégia v konečnom dôsledku zdôrazňuje význam posilňovania odolnosti českého štátu, spoločnosti a ozbrojených síl so zameraním na riešenie vojenských aj nevojenských hrozieb. Stratégia zdôrazňuje potrebu zosúladiť národné obranné plánovanie s rámcami NATO a EÚ a podporovať strategickú komunikáciu s cieľom zabezpečiť, aby

⁹⁸MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC. Defence Strategy of the Czech Republic. [online]. 2023. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: https://www.mo.gov.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/defence-strategy-of-the-czech-republic_2023_final.pdf

⁹⁹Tamtiež

Česká republika zostala pripravená v čoraz zložitejšom a nepredvídateľnom bezpečnostnom prostredí.¹⁰⁰

Môžeme konštatovať, že krajiny strednej a východnej Európy zohrávajú nezastupiteľnú úlohu v súčasnej geopolitickej a bezpečnostnej dynamike. Ich úsilie o modernizáciu armád, posilnenie obranných kapacít a udržiavanie pevných väzieb s NATO, ako aj podpora kolektívnej bezpečnosti v regióne, je kľúčové pre stabilitu a ochranu ich národných záujmov. Poľsko, Maďarsko, Slovensko a Česká republika zdieľajú spoločný cieľ: zabezpečiť ochranu svojich občanov a prispieť k obranným iniciatívam v rámci NATO a EÚ, pričom každá z týchto krajín pristupuje k týmto výzvam s osobitným dôrazom na modernizáciu obranných štruktúr a vyvážený prístup k vojenským, politickým, ekonomickým a kybernetickým hrozbám.

Tieto krajiny, hoci majú rôzne národné priority a stratégie, spoločne prispievajú k širšiemu cieľu kolektívnej obrany a posilňovania regionálnej bezpečnosti. S narastajúcimi hrozbami zo strany veľmocí, ako sú Rusko a Čína, ako aj zo strany hybridných a asymetrických hrozieb, je spolupráca medzi týmito národmi v rámci NATO čoraz dôležitejšia. Spoločne vybudované obranné kapacity medzi armádami sú nevyhnutné na zvládnutie výziev, ktoré pred nimi stoja.

Okrem vojenských schopností sa krajiny strednej a východnej Európy sústreďujú aj na zlepšenie kybernetickej bezpečnosti, rozvoj obranných infraštruktúr a zvyšovanie verejnej podpory pre obranné iniciatívy. Tieto snahy ukazujú, že bezpečnosť týchto krajín nie je len záležitosťou armádnych síl, ale komplexným procesom, ktorý zahŕňa aj politickú, ekonomickú a sociálnu stabilitu, ktorá je nevyhnutná na dosiahnutie dlhodobej bezpečnosti. V tejto neustále sa meniacej globálnej bezpečnostnej situácii je zásadné, aby tieto krajiny pokračovali v aktívnej spolupráci a adaptácii na nové bezpečnostné výzvy, čím prispejú k mieru a stabilite nielen v regióne, ale aj na medzinárodnej úrovni.

3.1.3. Krajiny západnej Európy a ich úloha v medzinárodnej bezpečnosti

Krajiny západnej Európy zohrávajú významnú úlohu v globálnej bezpečnosti prostredníctvom vojenských intervencií, strategických partnerstiev a obranných investícií.

¹⁰⁰MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC. Defence Strategy of the Czech Republic. [online]. 2023. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: https://www.mo.gov.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/defence-strategy-of-the-czech-republic_2023_final.pdf

Ich prístupy k bezpečnosti sa avšak líšia na základe historických skúseností, geopolitických priorít a aliančných záväzkov.

Taliansko zohráva významnú úlohu v globálnom udržiavaní mieru s jedným z najväčších vojenských príspevkov medzi rozvinutými krajinami. V súčasnosti rozmiestňuje približne 7 500 vojakov v 24 krajinách so zameraním na regióny ako Blízky východ, severná Afrika, Stredozemné more, Balkán a Africký roh. Tieto operácie sú vedené pod záštitou OSN, EÚ, NATO a národných iniciatív. Talianske snahy o udržanie mieru odrážajú zmes národných záujmov a humanitárnych záväzkov, posilňujú medzinárodnú bezpečnosť a zároveň slúžia diplomatickým a strategickým cieľom.¹⁰¹

Vstúpilo do Organizácie Spojených národov v roku 1955 a integrovalo svoje silné multilateralistické tradície do zahraničnej politiky. Taliansko sa od 60. rokov 20. storočia ako hlavný prispievateľ západných jednotiek do mierových misií OSN zúčastnilo 33 misií. Medzi kľúčové body obratu patria Somálsko (1992), Kosovo (1999), Afganistan a Irak (2001 – 2005) a Libanon (2006). Budúci záväzok Talianska závisí od posunu priorít zahraničnej politiky a domácich faktorov, čo vyvoláva otázky, či bude pokračovať v uprednostňovaní udržiavania mieru OSN alebo sa obráti na alternatívne multilaterálne rámce, ako sú EÚ a NATO. Motivácia talianskych mierových misií pramení z kombinácie geopolitickej stratégie a záväzku k multilateralizmu. Efektívnosť týchto operácií však čelí rastúcim výzvam, vrátane rastúcej nestability v regióne MENA, posunu globálnej dynamiky moci – ako je rastúci vplyv Číny v Stredozemnom mori – a vlastnej politickej a ekonomickej neistote Talianska. Obmedzenie USA v dôsledku globálnych konfliktov, klesajúci európsky vplyv na Balkáne a nevyriešené krízy, ako je nestabilita Líbye, ďalej komplikujú budúcnosť talianskych mierových síl. Pandémia COVID-19 navyše pridala ďalšiu vrstvu zložitosti, napínala zdroje a menila priority.¹⁰²

Krajinou veľmi dôležitou pre medzinárodnú bezpečnosť patriacou do tejto skupiny je aj Francúzsko. Francúzsko zohráva významnú úlohu v medzinárodnej bezpečnosti so zložitou históriou v systémoch kolektívnej obrany. Hoci aliancie ako Trojitá dohoda boli prospešné, Francúzsko malo často pocit, že neponúkajú primeranú ochranu, a postavilo ho do podriadenej pozície voči Británii a USA, aby si zaistil svoju autonómiu, generál de Gaulle

¹⁰¹ABBRONDAZNA, G. Italian Peacekeeping Missions: Vast, Praised and Underused. *Istituto Affari Internazionali (IAI)*, 2020. [online]. [cit. 2025-01-24]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep26104.pdf>

¹⁰²Tamtiež

pokračoval vo vývoji vlastných jadrových zbraní Francúzska a stiahol sa z integrovaného vojenského velenia NATO.¹⁰³

Francúzsko kritizuje kolektívnu bezpečnosť z rôznych dôvodov, vrátane ťažkostí s definovaním agresie, dilemy zasahovania proti spojencom, potenciálneho oslabenia národných záujmov a rizika narušenia európskej rovnováhy síl. Rýchlosť a ničivosť moderných zbraní vyvolávajú obavy o schopnosť kolektívnej bezpečnosti rýchlo reagovať a o ochotu štátov prinášať obeť v mene iných. Okrem toho je Francúzsko opatrné, pokiaľ ide o vstup do systému kolektívnej bezpečnosti, ktorý predpokladá, že všetky štáty sú rovnako zraniteľné, a uprednostňuje zachovanie svojho jadrového odstrašujúceho prostriedku, pretože iné veľké mocnosti ako USA a Sovietsky zväz majú svoje vlastné odstrašujúce prostriedky. Naproti tomu systémy kolektívnej obrany ako NATO ponúkajú špecifickejší mandát, lepšiu pripravenosť a schopnosť odradiť agresiu prostredníctvom vopred nasadených síl a spoločných vojenských operácií. Hoci sa Francúzsko dištancuje od kolektívnej bezpečnosti aj obrany, podporuje kombináciu oboch systémov, obhajuje flexibilitu a strategickú nezávislosť a zároveň zostáva zapojené do regionálneho a globálneho úsilia o bezpečnosť.¹⁰⁴

Ústrednou témou francúzskeho bezpečnostného správania je nejednoznačnosť, ktorá umožňuje Francúzsku zachovať si autonómiu v rozhodovaní, čím sa stáva nezávislým, no nekonzistentným aktérom. Táto nejednoznačnosť je v súlade s koalíčným bezpečnostným prístupom, ktorý kombinuje prvky kolektívnej bezpečnosti a obrany, ale chýba mu súdržnosť. Francúzsko odmieta stratu autonómie v týchto systémoch, preferuje flexibilitu bez zaväzovania sa k definovanému nepriateľovi alebo automatickú reakciu na agresiu. To umožňuje Francúzsku vybrať si, kedy použiť kolektívnu obranu na posilnenie národnej moci, pričom si zachováva nejednoznačnosť voči spojencom aj protivníkom.¹⁰⁵

Od roku 1989 Francúzsko uprednostňuje jadrové zbrane a drží si odstup od USA a Nemecka, pričom uprednostňuje bezpečnostný rámec, ktorý umožňuje nejednoznačnosť. Správanie Francúzska naznačuje, že je nepravdepodobné, že by Európa prijala kolektívnu bezpečnosť bez jej zapojenia, a naznačuje pretrvávajúce konflikty, ako napríklad v Bosne.

¹⁰³WRIGHT, J. France and European Security. *European Security*, 1993, roč. 2, č. 1, s. 23–43. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662839308407109>

¹⁰⁴Tamtiež

¹⁰⁵Tamtiež

Európa sa stáva viacúrovňovou, pričom jadrové štáty EÚ sa tešia väčšej bezpečnosti ako bývalé komunistické krajiny na jej periférii.¹⁰⁶

Pokračujúca existencia viacerých európskych bezpečnostných inštitúcií (ZEÚ, KBSE, ES, NATO) poukazuje na roztrieštenosť bezpečnostného prostredia. Francúzsko, hoci je historicky individualitou v európskej bezpečnosti, je teraz viac odhalené ako počas studenej vojny. Očakáva sa, že Francúzsko, ktoré čelí tlaku zo strany USA a Nemecka na objasnenie svojej bezpečnostnej politiky, bude pokračovať v presadzovaní flexibilného, nejednoznačného postoja vo svetle prebiehajúcich ekonomických a geopolitických výziev v Európe.¹⁰⁷

Ďalšou krajinou patriacou do tejto skupiny je Nemecko. Nemecko zohráva významnú úlohu vo vojenských silách EÚ, pričom do Európskych síl rýchlej reakcie (EPRRF) prispieva približne 18 000 vojakmi a zúčastňuje sa štyroch z trinástich bojových skupín EÚ. V rámci politického establishmentu však vznikajú obavy z preťaženia nemeckých ozbrojených síl, najmä vzhľadom na jeho ďalšie záväzky voči silám rýchlej reakcie NATO, udržiavaniu mieru OSN a obrane územia. Napriek prebiehajúcej transformácii v rámci Bundeswehru s cieľom riešiť zodpovednosť za vojenský krízový manažment, nedostatočné investície a klesajúce rozpočty na obranu, najmä v porovnaní s Francúzskom a Spojeným kráľovstvom, obmedzujú vojenské kapacity Nemecka.¹⁰⁸

Formálne zjednotenie Nemecka v októbri 1990 bolo oslavované, no zároveň vyvolalo obavy o európsku stabilitu. Niektorí komentátori sa obávali, že Nemecko by mohlo konať asertívnejšie či dokonca agresívne, čo vychádzalo z jeho historickej úlohy v Európe. Centrálna poloha, silná ekonomika a veľkosť mu zaručovali významný vplyv na globálne dianie. Skoré kroky, ako neochota garantovať západnú hranicu Poľska či tlak na uznanie juhoslovanských republík, vyvolali obavy z jednostranného konania. Neorealistickej teórie predpovedali zásadnú zmenu v nemeckej bezpečnostnej politike, pričom niektorí sa obávali

¹⁰⁶WRIGHT, J. France and European Security. *European Security*, 1993, roč. 2, č. 1, s. 23–43. [online]. [cit. 2025-02-1]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662839308407109>

¹⁰⁷Tamtiež

¹⁰⁸MISKIMMON, A. Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union: Between Europeanization and National Adaptation. 2007. [online]. [cit. 2025-02-1]. Dostupné na: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230591523>

jeho snahy presadiť sa ako veľmoc, dokonca s jadrovými ambíciami. Tieto predpoklady sa však nenaplnili a Nemecko sa správalo zdržanlivejšie, než sa pôvodne očakávalo.¹⁰⁹

Obdobie od roku 1998 do roku 2000 znamenalo vrchol v úsilí členských štátov Európskej únie o rozvoj zmysluplnej spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Od 11. septembra 2001 však dochádza k periodickým ústupom od plnenia záväzkov v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Zahraničná politika kancelára Schrödera bola viac zameraná na krátkodobé ciele, než na riešenie veľkej stratégie Nemecka, takže kľúčové zahraničnopolitické výzvy zostali nevyriešené. Nemecko, definované historickými dualitami a rozpormi, sa snažilo zvládnuť zložité problémy, ako bola vojna v Iraku. Prístup krajiny k zahraničnej a bezpečnostnej politike sa začiatkom roku 2000 skomplikoval, pričom vláda Červeno-zelených nedokázala nájsť efektívne riešenia. Táto kapitola skúma dôsledky rozhodnutia Nemecka nepodporovať USA a Spojené kráľovstvo vo vojne v Iraku a hodnotí jeho záväzok voči EBOP od roku 2003.¹¹⁰

Nemecké ozbrojené sily sa prispôbili novým globálnym hrozbám vrátane terorizmu, šírenia zbraní a regionálnych konfliktov, čím sa vzdialili od tradičných obranných stratégií z obdobia studenej vojny. Vojenské záväzky Nemecka teraz zahŕňajú širokú škálu operácií, od udržiavania mieru v Afganistane až po podporu volieb v Kongu. Aby Nemecko splnilo svoje medzinárodné záväzky, prisľúbilo značný počet vojakov v rôznych organizáciách: 15 000 vojakov pre NRF, 18 000 pre EPRRF a 1 000 v pohotovosti pre OSN. Tieto sily sú rozdelené do úloh reakcie, stabilizácie a podpory, pričom pretrvávajú obavy o primeranosť zdrojov pre tieto záväzky.¹¹¹

Poslednou krajinou, ktorú sme zaradili do tejto skupiny je Kanada. Historicky sa kanadská bezpečnostná politika vyvinula z multilateralizmu na začiatku po druhej svetovej vojne za premiéra Louisa St. Laurenta k opatrnejším prístupom v 60. rokoch za Johna Diefenbakera. Premiér Pierre Trudeau sa snažil znížiť vojenskú a ekonomickú závislosť od USA, ale v 70. rokoch sa vrátil do vzťahov s NATO. Brian Mulroney uprednostňoval

¹⁰⁹DUFFIELD, J. *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and the United States*. Stanford University Press. [online]. [cit. 2025-02-6]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=-vxH-VcQekMC&oi=fnd&pg=PR15&dq=Germany+history+of+its+impact+on+international+security&ots=v681zpmFSY&sig=oSkGoDxukH8_xAHHPFPVcvDB_p8&redir_esc=y#v=onepage&q=Germany%20history%20of%20its%20impact%20on%20international%20security&f=false

¹¹⁰MISKIMMON, A. *Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union: Between Europeanization and National Adaptation*. 2007. [online]. [cit. 2025-02-6]. Dostupné na: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230591523>

¹¹¹Tamtiež

ekonomické vzťahy s USA prostredníctvom dohôd o voľnom obchode a až do konca studenej vojny si zachoval silné vojenské zameranie. Chrétienova vláda zdôraznila internacionalizmus a znížila vojenské zameranie v prospech iniciatív mäkkej sily, ako je Dohovor o nášľapných mínach a Medzinárodný trestný súd.¹¹²

Kľúčovým posunom v konzervatívnom prístupe v rámci stratégie Canada First bolo zameranie sa na kanadskú suverenitu a územie. Harper navrhol niekoľko iniciatív na zvýšenie bezpečnosti v Arktíde, vrátane umiestnenia ozbrojených námorných l'adoborcov, vybudovania hlbokomorského prístavu v Iqaluite, zriadenia podvodného senzorového systému a vytvorenia novej infraštruktúry vojenského výcviku a dohľadu na severe. To znamenalo zmenu od tradičného zamerania Kanady na zámorskú bezpečnosť, ktorá bola zdôrazňovaná počas studenej vojny a v deväťdesiatych rokoch. Zatiaľ čo sa liberáli začali preorientovať na domácu bezpečnosť, ich plány na získanie kapitálu stále uprednostňovali zahraničné misie. Harperove návrhy navrhli novú rovnováhu medzi domácimi a zahraničnými bezpečnostnými problémami, hoci rozpočet na rok 2006 neuvádzal žiadne podrobnosti o financovaní týchto iniciatív.¹¹³

Počas prvých dvoch rokov predsedníctva Donalda Trumpa, kým NATO čelilo kritike zo strany svojho najväčšieho a najvplyvnejšieho člena, sa Kanada ukázala ako jeden z najsilnejších obhajcov transatlantickej aliancie. Hoci Spojené štáty nemusia vždy uznať plný prínos Kanady k tomu, aby NATO bolo „silné, bezpečné a angažované“, hodnota úlohy Kanady v Lotyšsku, na Ukrajine a v Iraku zostáva uznávaná. Je iróniou, že ak by sa Trumpova administratíva posunula a plne potvrdila dôležitosť NATO pre bezpečnosť USA, mohla by od Kanady požadovať ešte viac. To by mohlo dostať Ottawu do ťažkej situácie, pretože by to spochybnilo stratégiu krajiny poskytovať len toľko, aby splnila spojenecké záväzky. Kanada sa celé desaťročia zaviazala – a znovu sa zaviazala – k NATO, dokonca aj vtedy, keď sa urobili škrty v rozpočtoch na obranu, keď politickí lídri otvorene spochybňovali cenu a hodnotu NATO, alebo keď bola vojenská prítomnosť Kanady v Európe výrazne znížená alebo eliminovaná. Napriek týmto posunom NATO zostalo kľúčovou súčasťou medzinárodných vzťahov Kanady. Zatiaľ čo výhody členstva v NATO sú jasné pre všetkých zúčastnených, kanadský záväzok voči aliancii bol vždy poháňaný

¹¹²COOPER, A. F., ROWLANDS, D. Canada Among Nations, 2006: Minorities and Priorities. McGill-Queen's Press - MQUP. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=I_PKcKF6Xo4C&oi=fnd&pg=PA145&dq=Canada+and+international+security&ots=uxuuZZsh9b&sig=rq6AE6AcZD2KIZyl0poyD50mRDk&redir_esc=y#v=onepage&q=Canada%20and%20international%20security&f=false

¹¹³Tamtiež

vierou v kľúčovú úlohu, ktorú zohráva pri zabezpečovaní vlastných záujmov krajiny – vzťah, ktorý za posledných sedemdesiat rokov priniesol Kanade jedinečné a trvalé výhody.¹¹⁴

3.1.4. Krajiny severnej a východnej Európy v oblasti obrany

Bezpečnostná situácia v severnej a východnej Európe je formovaná historickými skúsenosťami, geopolitickými záujmami a súčasnými bezpečnostnými výzvami. Každá z vybraných krajín pristupuje k otázkam obrany a bezpečnosti odlišne, pričom ich rozhodnutia ovplyvňujú regionálne i globálne faktory.

V poslednom desaťročí sa Fínsko zameralo na vykonávanie svojej zahraničnej politiky, formovanie svojej obrannej doktríny a rozširovanie svojich vojenských spôsobilostí. Základ jej bezpečnostnej stratégie, založenej v polovici 60. rokov, sa sústreďuje na aktívny diplomatický prístup zameraný na podporu mieru a stability pri zachovaní rovnováhy medzi východnými a západnými záujmami. Fínsko dôsledne presadzovalo severskú bezpečnostnú politiku s dôrazom na regionálnu neangažovanosť, pričom jeho zapojenie do európskych a globálnych záležitostí kolísalo na základe geopolitického napätia. Parlamentné výbory pre obranu vypracovali strategický rámec, ktorý odôvodnil systém národnej obrany, štruktúroval programy vyzbrojovania tak, aby čelili obmedzeným konvenčným hrozbám. Domáce diskusie viedli k dohode o rozsahu fínsko-sovietskej vojenskej spolupráce v súlade so širším diplomatickým postojom Fínska, ktorý uprednostňuje politické riešenia ako kľúč k bezpečnosti, a to aj v čase krízy. Vojenské ustanovenia fínsko-sovietskej zmluvy o priateľstve sa považovali za kľúčové pre zachovanie odstrašovania. V osemdesiatych rokoch začali rastúce obavy z možnosti obmedzeného jadrového konfliktu spochybňovať zavedenú bezpečnostnú doktrínu Fínska a jeho tradične úzky pohľad na potenciálne hrozby.¹¹⁵

Fínsko dlhodobo presadzovalo politiku neutrality, no po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022 prehodnotilo svoju bezpečnostnú stratégiu a vstúpilo do NATO v roku 2023. Napäté vzťahy s Ruskom a historická skúsenosť so Zimnou vojnou ovplyvňujú jeho obranné plánovanie.

¹¹⁴SOKOLSKY, J. J. (2021). Canada's NATO: Seventy Years of Commitment and Re-Commitment. In: MURRAY, R. W., GECLOVSKY, P. (eds.) *The Palgrave Handbook of Canada in International Affairs*. Canada and International Affairs. Palgrave Macmillan, Cham. ISBN 978-3-030-67769-5

¹¹⁵MÖTTÖLÄ, K. (1982). The Politics of Neutrality and Defence: Finnish Security Policy Since the Early 1970s. *Cooperation and Conflict*, 17(4), 287-313. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/001083678201700407>

Ako jedna z najohrozenejších krajín v kontexte ruského vplyvu kladie dôraz na kybernetickú bezpečnosť Estónsko, čo sa ukázalo už pri kyberútokoch v roku 2007. Estónsko významne investuje do obrany, pričom patrí medzi krajiny, ktoré presahujú odporúčanú úroveň výdavkov NATO vo výške 2 % HDP. Pre Estónsko bol rok 2004 kľúčovým rokom, pretože vstúpilo do NATO a EÚ, čo sú dlhodobé politické ciele od znovuzískania nezávislosti. K jeho integrácii však došlo uprostred vnútorných rozporov v rámci týchto organizácií a presunu globálnych hrozieb, čo skomplikovalo bezpečnostnú situáciu Estónska. Tento dokument skúma Európsku bezpečnostnú a obrannú politiku a jej dôsledky pre bezpečnosť Estónska prostredníctvom strategických a realistických perspektív. Skúma vývoj EBOP, motívy kľúčových aktérov, globálne bezpečnostné faktory – najmä v Afrike – úlohu Ruska v obrannej stratégii Estónska a širšie možnosti politiky na zaistenie národnej bezpečnosti.¹¹⁶

Dlhodobé napätie v Egejskom mori medzi Gréckom a Tureckom vedie k vysokým vojenským výdavkom a modernizácii armády. Spory o námorné hranice, vzdušný priestor a suroviny v Stredozemnom mori zostávajú kľúčovými bezpečnostnými otázkami.

Turecko, ktoré sa nachádza na križovatke Európy a Ázie, má kľúčovú strategickú polohu, ktorá mu umožňuje zohrávať dôležitú úlohu v geopolitických otázkach a bezpečnostných otázkach v rámci NATO. Vzhľadom na túto geografickú polohu je Turecko schopné ovplyvňovať dejiny regiónu a zabezpečiť stabilitu v oblasti Blízkeho východu, Balkánu a Stredozemného mora. V rámci svojho členstva v NATO Turecko plní dôležitú úlohu v rámci kolektívnej obrany a podieľa sa na mnohých vojenských operáciách, ako je zásah v Sýrii proti kurdským militantným skupinám a podpora líbyjskej vlády v Tripolise počas občianskej vojny v Líbyi. Tento aktívny prístup k zahraničným vojenským operáciám je súčasťou širšej politiky, ktorá zohľadňuje národné záujmy a strategické priority Turecka v oblasti národnej bezpečnosti.

Bezpečnostná pozícia Turecka sa za posledné desaťročie výrazne zmenila, čo odráža širší bezpečnostný horizont a rastúcu úlohu verejnej mienky a médií pri formovaní diskusie. Vnútorná bezpečnosť zostáva ústredným prvkom prístupu Turecka k domácej aj zahraničnej politike. Jej zahraničná a bezpečnostná politika sa stala asertívnejšou, najmä v kritických regiónoch, ako je Blízky východ, pričom sa stále zapája do multilaterálnych snáh, ako

¹¹⁶MÄNNIK, E. Estonia and the European Security and Defence Policy: A realist view. In: *Yearbook 2005*. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/56418/Yearbook_2005.pdf#page=63

napríklad na Balkáne, a udržiava strategické vzťahy s Gréckom. Meniace sa európske bezpečnostné prostredie, najmä v oblasti Stredozemného mora a Blízkeho východu, otvorilo príležitosti pre Turecko, aby zohrávalo významnejšiu úlohu. Integrácia Turecka do európskych bezpečnostných opatrení a jeho širšie ekonomické a politické väzby s Európou však zostávajú neisté. Napriek príležitostiam v Eurázii a na Blízkom východe je bezpečnostná stratégia Turecka naďalej úzko prepojená s jeho euroatlantickou orientáciou. Budúca úloha Turecka v globálnej bezpečnosti bude formovaná jeho aktívnou zahraničnou politikou a vojenskými schopnosťami, čím sa posilní jeho postavenie kľúčového transregionálneho aktéra.¹¹⁷

Zároveň, Turecko udržiava pragmatické vzťahy s Ruskom, ktoré sú ovplyvnené ich spoločnými záujmami v regióne, ako je vojenská spolupráca, energetika a riešenie konfliktov na Blízkom východe. Turecko a Rusko spolupracujú v rámci rôznych oblastí, ako je dodávka energie a vojenské dohody, napríklad v oblasti nákupu ruských protiraketových systémov S-400, čo však vyvolalo napätie s USA a NATO. Tieto systémy sú považované za nekompatibilné s technológiami NATO, čo spôsobilo kritiku a sankcie zo strany Západu. Napriek tomu Turecko pokračuje v udržiavaní strategického partnerstva s Ruskom, čím vyjadruje svoju nezávislosť v oblasti zahraničnej politiky a obrany. Turecko je tak aktívnym a nezávislým hráčom v medzinárodnej politike, ktorý sa neustále snaží vyvažovať svoje vzťahy s rôznymi mocnosťami a zabezpečiť svoju pozíciu v regiónoch, ktoré sú preň kľúčové.

3.1.5. Krajiny v konfliktných zónach

Konflikty v rôznych regiónoch sveta formujú vojenské stratégie krajín, ktoré sa nachádzajú v blízkosti alebo priamo v konfliktných zónach. Tieto krajiny čelí rôznym bezpečnostným výzvam a ich vojenské politiky sú často ovplyvnené nielen regionálnymi, ale aj globálnymi záujmami.

Ukrajina sa nachádza v strede vojenského konfliktu s Ruskom, ktorý začal v roku 2014 anexiou Krymu a eskaloval v roku 2022 plnohodnotnou ruskou inváziou. Napriek svojmu úsiliu čelila snaha Ukrajiny o členstvo v NATO prekážkam. Akčný plán členstva mal nasmerovať krajinu ako Ukrajinu k vstupu do NATO, ale bol opakovane blokovaný, najmä Francúzskom a Nemeckom. Významnú úlohu zohrala domáca politika, pričom zmeny

¹¹⁷LESSER, I. O. (2000). Turkey in a Changing Security Environment. *Journal of International Affairs*, 54(1), 183–198. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/24357695>

vo vedení ovplyvnili smerovanie zahraničnej politiky krajiny. V roku 2006 prezident Viktor Janukovyč pozastavil integračný proces Ukrajiny do NATO, čo odráža odpor verejnosti, pričom členstvo v NATO vtedy podporovalo len 25 % obyvateľov.¹¹⁸

K ďalším neúspechom došlo v roku 2012 pod vedením Janukovyča, keď sa bezpečnostná stratégia Ukrajiny odklonila od NATO, najmä v dôsledku jej spoliehania sa na Rusko. Ekonomická a politická závislosť od Ruska sa prehĺbila, čo skomplikovalo aspirácie Ukrajiny v NATO. Chýbajúca jasná, dlhodobá zahraničná politika a vnútropolitická nestabilita prispeli k neschopnosti Ukrajiny splniť štandardy členstva v NATO. V dôsledku toho sa aspirácie Ukrajiny na členstvo v NATO zastavili a krajina zostáva v stave neistoty, ktorá sa snaží vyvážiť svoje vzťahy so Západom aj Ruskom.¹¹⁹

Dlhodobá rivalita medzi Iránom a Izraelom má hlboké korene v politických, náboženských a územných sporoch a nedávno sa toto napätie zintenzívnilo v dôsledku vojenskej expanzie Iránu v Sýrii. Iránske sily zriadili viaceré základne vrátane nových jednotiek, ako je divízia Al-Hussein, ktorá pôsobí v rámci Zboru islamských revolučných gárd (IRGC). Izrael považuje tento rast za priamu hrozbu, ktorá vedie k preventívnym útokom na iránske pozície v Sýrii. Jeden z najvýznamnejších útokov zaútočil na iránsky konzulát v Damasku a zabil niekoľko vysokopostavených iránskych vojenských dôstojníkov.¹²⁰

V reakcii na to Irán s pomocou svojich zástupcov spustil v apríli 2024 rozsiahly útok na Izrael, pričom vypálil viac ako 300 balistických rakiet, dronov a riadených striel. To znamenalo významný posun v stratégii Iránu, ktorý sa posunul od proxy vojny k priamej konfrontácii.¹²¹ Irán sa dlhodobo zameriava na rozvoj vojenských programov, ktoré zahŕňajú výrobu rakiet a pokročilých zbraní, čo spôsobuje napätie v regióne a obavy zo západných krajín. Kľúčovou témou pre Irán je jadrový program, ktorý vyvoláva obavy zo šírenia jadrových zbraní na Blízkom východe. Izrael odvetou zaútočil na radarové miesto v Iráne,

¹¹⁸OLECH, A. K. (2019). Determinants for the International Security & Membership of Ukraine in NATO. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/60641004/Determinants_for_the_international_security_memberships_of_Ukraine_in_NATO

¹¹⁹Tamtiež

¹²⁰MAHMOUDIAN, A (2024). . *Iran-Israel Conflict: A New Stage*. University of South Florida. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://www.usf.edu/gnsi/publications/research-articles/iran-israel-conflict-a-new-stage-interactive.pdf>

¹²¹Tamtiež

čo naznačuje, že priame vojenské stretnutia medzi oboma národmi môžu byť častejšie.¹²² Izrael má jednu z najrozvinutejších vojenských doktrín na svete, ktorá zahŕňa preemptívne údery, moderné obranné technológie a silné spravodajské kapacity. Vzhľadom na neustále hrozby zo strany svojich susedov a militantných skupín v regióne, Izrael investuje do pokročilých technológií ako je systém Iron Dome, ktorý chráni krajinu pred raketovými útokmi.

Zatiaľ čo rozsiahla pozemná vojna je nepravdepodobná kvôli geografickej vzdialenosti medzi Iránom a Izraelom, táto eskalácia môže viesť k ďalším vzdušným a pozemným operáciám, ktoré môžu zahŕňať skupiny podporované Iránom, ako je Hizballáh v Libanone a sýrske sily. Tento rastúci konflikt by tiež mohol vtiahnuť Spojené štáty do širšej konfrontácie s Iránom. Nedávny vývoj naznačuje posun v iránsko-izraelskom súperení, prechod od zástupných konfliktov k priamejším zapojeniam, ktoré by mohli zmeniť vojenské stratégie a diplomatické vzťahy. Úloha Spojených štátov v tejto situácii bude mať pravdepodobne významné dôsledky pre regionálnu bezpečnosť a vyvíjajúca sa dynamika medzi Iránom a Izraelom môže zmeniť podobu širšieho konfliktu na Blízkom východe.¹²³

Vzťahy Iránu so Západom sú napäté, najmä kvôli sankciám a politickým sporom okolo jeho jadrového programu. Irán sa tiež sústreďuje na vojenské aliancie v regióne, ako sú vzťahy s Sýriou a militantnými skupinami, čo mu umožňuje udržiavať svoju vojenskú prítomnosť a vplyv v oblasti. Na druhú stranu vojenská stratégia Izraela je zameraná na prevenciu a rýchlu reakciu na akékoľvek ohrozenie jeho existencie, pričom vojenské aliancie, najmä s USA, hrajú kľúčovú rolu v posilňovaní jeho obranyschopnosti.

Arménsko a Azerbajdžan boli dlhodobo v konflikte o Náhorný Karabach, ktorý mal etnické, historické a geopolitické korene. Tento konflikt viedol k opakovaným vojenským stretom a k posilňovaniu vojenských kapacít oboch krajín.

Arménsko-azerbajdžanský konflikt, založený na konkurenčných princípoch územnej celistvosti a práva na sebaurčenie, patril medzi najdlhšie etnické spory v bývalom Sovietskom zväze. V Náhornom Karabachu, regióne v Azerbajdžane, sa etnická arménska väčšina – kultúrne a jazykovo odlišná od Azerbajdžancov – usilovala o nezávislosť alebo o

¹²²MAHMOUDIAN, A (2024). . *Iran-Israel Conflict: A New Stage*. University of South Florida. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://www.usf.edu/gnsi/publications/research-articles/iran-israel-conflict-a-new-stage-interactive.pdf>

¹²³Tamtiež

zjednotenie s Arménskom, zatiaľ čo Azerbajdžan trval na zachovaní svojej územnej suverenity.

Po druhej vojne o Náhorný Karabach v roku 2020, ktorú Arménsko prehralo, sa konflikt posunul do diplomatickej roviny. V roku 2023 republika Arcach de facto prestala existovať a Arménsko sa vzdalo nárokov na tieto územia. Po uzavretí prímeria prebiehajú permanentné rokovania o budúcej mierovej zmluve medzi Arménskom a Azerbajdžanom.¹²⁴

Po rozpade Sovietskeho zväzu v decembri 1991 a následnom rozšírení moderných zbraní sa konflikt vyostřil, čo si vyžiadalo tisíce mŕtvych a 1,4 milióna ľudí bolo vysídlených. V máji 1992 arménske sily ovládli Karabach a zdalo sa, že zaútočia na Nakhichevan, azerskú enklávu. To vyvolalo obavy z možných zásahov regionálnych mocností ako Turecko a Rusko, čo vyvolalo výzvy na medzinárodné sprostredkovanie zo strany Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe a Organizácie Spojených národov. Od roku 1992 vedie sprostredkovateľské úsilie Minská skupina OBSE. V roku 1993 sa konflikt zintenzívnil a napriek novému vedeniu Azerbajdžanu vojenské straty pokračovali. KBSE a Bezpečnostná rada OSN navrhli naliehavé opatrenia, ktoré však boli neúčinné. Ruskom sprostredkované prímerie v máji 1994 do značnej miery platí, hoci porušovanie pretrváva. Medzi kľúčové nevyriešené otázky patrí stiahnutie Arménov z azerbajdžanského územia, kontrola Lachinského koridoru, mierové opatrenia a politický status Karabachu. V decembri 1996 vyhlásenie OBSE podporilo územnú celistvosť Azerbajdžanu, no Arménsko bolo proti. V roku 1997 arménsky prezident Ter-Petrosjan prijal návrh Minskej skupiny, no neskôr bol zamietnutý.¹²⁵

Arménsko prijalo plán Minskej skupiny z roku 1998, priaznivejší pre arménske záujmy, ale Azerbajdžan ho zamietol. Vedúci predstavitelia Arménska a Azerbajdžanu viedli priame rozhovory od roku 1999, ale pokroku bránila politická nestabilita vrátane atentátov v Arménsku v októbri 1999 a choroby azerbajdžanského prezidenta Alijeva v roku 2003. Rokovania sa pred voľbami v roku 2003 v oboch krajinách ešte viac zastavili. USA si zachovávajú oficiálny neutrálny postoj ako spolupredseda Minskej skupiny, hoci Kongres vo všeobecnosti Arménsko podporuje. V roku 1992 bol § 907 P.L. 102-511 obmedzila americkú pomoc Azerbajdžanu s cieľom prinútiť ho, aby ukončil blokády proti Arménsku a

¹²⁴MIGALOVITZ, C. (2003, August 8). *Armenia-Azerbaijan Conflict*. CRS Issue Brief for Congress. Foreign Affairs, Defense, and Trade Division. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: https://www.everycrsreport.com/files/20030808_IB92109_989f137e622f4db1c3a4d7d3b5b2e8b73a8e55ab.pdf

¹²⁵Tamtiež

Karabachu. Aj keď bol zákaz neskôr upravený, zostal v platnosti až do roku 2002, keď prezident uplatnil právomoc vzdania sa práva, ktorá bola obnovená v roku 2003.¹²⁶

Arménsko je tradične spojené s Ruskom, čo mu poskytuje určitú vojenskú podporu, zatiaľ čo Azerbajdžan sa zameriava na modernizáciu svojich ozbrojených síl a budovanie vzťahov s Tureckom a ďalšími krajinami, ktoré mu poskytujú vojenskú pomoc. Konflikt v Karabachu avšak vedie k neustálemu napätiu v regióne a vyžaduje zložité vojenské a diplomatické stratégie.

Gruzínsko sa nachádza v konfliktnej zóne s Ruskom, ktoré v roku 2008 uskutočnilo inváziu do Gruzínska a uznalo nezávislosť separatistických regiónov Južné Osetsko a Abcházia. Konflikt medzi Gruzínskom a Ruskom sa začal, keď Gruzínsko spustilo útok na separatistickú vládu v Južnom Osetsku, ale rýchlo prerástol do širšej vojenskej konfrontácie. Gruzínsko podcenilo situáciu, keď zasiahlo hlavné mesto Južného Osetska Cchinvali, zatiaľ čo Rusko odpovedalo rozšírením konfliktu náletmi a inváziou na gruzínske územie. Po týždni bojov sa medzi gruzínskym prezidentom Michailom Saakašvilim a ruským prezidentom Dmitrijom Medvedevom podarilo dosiahnuť šesťbodovú mierovú dohodu, ktorú sprostredkovali EÚ, USA a OBSE. Dohoda sa zamerala na ukončenie nepriateľských akcií, umožnenie humanitárnej pomoci, stiahnutie gruzínskych jednotiek na ich základne, návrat ruských síl na predvojnové pozície a začatie medzinárodných diskusií o bezpečnosti Južného Osetska a Abcházka.¹²⁷

Konflikt má významné dôsledky nielen pre Gruzínsko a Rusko, ale aj pre širší región Kaukazu a globálnych hráčov, ako sú EÚ, USA, NATO a OBSE. Hoci ruská vojenská intervencia na Kaukaze nie je novinkou, krátka, no intenzívna vojna narušila demokratický pokrok Gruzínska vrátane jeho snáh o členstvo v NATO a užších väzieb s EÚ. Vzhľadom na to, že sa stále čaká na stiahnutie Ruska z nárazníkových zón, v nadchádzajúcich mesiacoch sa objavia dve kritické otázky.¹²⁸ Gruzínsko sa snaží posilniť svoje vzťahy s NATO a modernizovať svoju armádu, aby sa ochránilo pred ďalšími hrozbami zo strany Ruska. Vojenská stratégia Gruzínska je zameraná na integráciu do západných vojenských štruktúr, ako aj na zvyšovanie obranných kapacít a regionálnu stabilitu. Krajina sa tiež

¹²⁶MIGALOVITZ, C. (2003, August 8). *Armenia-Azerbaijan Conflict*. CRS Issue Brief for Congress. Foreign Affairs, Defense, and Trade Division. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: https://www.everycrsreport.com/files/20030808_IB92109_989f137e622f4db1c3a4d7d3b5b2e8b73a8e55ab.pdf

¹²⁷BOONSTRA, J. (2008). *Georgia and Russia: A short war with a long aftermath*. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://opendata.uni-halle.de/bitstream/1981185920/107571/15/608467634.pdf>

¹²⁸Tamtiež

usiluje o modernizáciu armády a vojenských technológií s podporou západných krajín. Vzťahy Gruzínska s Európskou úniou sa v posledných mesiacoch výrazne zhoršili. Krajina do roku 2028 pozastavila prístupové rokovania s EÚ a zároveň odmieta všetky predvstupové fondy z Bruselu. Hoci Gruzínsko má členstvo v EÚ zakotvené v ústave, prístupový proces bol zmrazený.

Budúcnosť demokratického vývoja v postsovietskom regióne sa teraz javí neistejšia ako kedykoľvek predtým. Nezávislosť týchto štátov je ohrozená a pretrváva riziko obnovenia konfliktu. V dôsledku toho bude v nasledujúcich rokoch nevyhnutné trvalé medzinárodné zameranie a investície vo východnej Európe, na Kaukaze a v Strednej Ázii.¹²⁹

3.2. Štatistická analýza

3.2.1. Prvá hypotéza

Vojenské výdavky patria medzi kľúčové ukazovatele, najmä v kontexte politických a bezpečnostných kríz. Cieľom tejto časti práce bol výskum, či krajiny, ktoré čelili krízovým situáciám, zaznamenali signifikantný nárast vojenských výdavkov. Na overenie tejto hypotézy využívame štatistický T-test, ktorý porovnáva výdavky na obranu s indexom politickej stability, aby sme určili, či pozorované rozdiely v úrovni vojenských výdavkov možno považovať za štatisticky významné.

Pri analýze sa neobmedzujeme iba na relatívne hodnoty vojenských výdavkov, ale skúmame aj ich dynamiku v rámci celkových vládnych výdavkov. Konkrétne sa zameriavame na to, akým spôsobom sa menil podiel vojenských výdavkov v reakcii na krízové situácie. Tento prístup nám umožňuje lepšie pochopiť, či krízové udalosti vedú k systematickej zmene v rozpočtových prioritách vlád jednotlivých krajín.

¹²⁹BOONSTRA, J. (2008). *Georgia and Russia: A short war with a long aftermath*. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://opendata.uni-halle.de/bitstream/1981185920/107571/15/608467634.pdf>

Tabuľka 2: Výsledky hypotéza 1 (% výdavkov vlády)

Group Statistics					
	new	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vojenské výdavky (% výdavkov vlády)	1,00	413	0,075	0,051	0,003
	2,00	65	0,030	0,006	0,001

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
Vojenské výdavky (% výdavkov vlády)	Equal variances assumed	130,127	,000	7,020	476	,000	0,045	0,006	0,032	0,057
	Equal variances not assumed			16,918	467,924	,000	0,045	0,003	0,039	0,050

Zdroj: vlastné spracovanie, program SPSS

Uskutočnil sa t-test nezávislých vzoriek na porovnanie vojenských výdavkov ako percenta z vládnych výdavkov a indexom stability štátov. Analýza odhalila štatisticky významný rozdiel medzi štátmi, ktoré čelili nízkej stabilite ($M=0,075$, $SD=0,051$) a vysokej stabilite ($M=0,030$, $SD=0,006$) za podmienok vojenských výdavkov ako % z vládnych výdavkov; $t(476)=7,020$, $p=0,000$.

Výsledky analýzy ukazujú, že existuje štatisticky významný rozdiel v podiele vojenských výdavkov na celkových vládnych výdavkoch medzi štátmi s nízkou a vysokou politickou stabilitou ($t(476) = 7,020$, $p = 0,000$). Krajiny s nižšou stabilitou vynakladajú relatívne vyšší podiel svojich vládnych výdavkov na obranu v porovnaní so stabilnejšími štátmi.

Na základe týchto zistení môžeme konštatovať, že hypotéza sa potvrdila – v krajinách s nízkou úrovňou politickej stability, došlo k signifikantnému nárastu vojenských výdavkov v pomere k celkovým vládny výdavkom.

Tabuľka 3: Výsledky hypotéza 1 (absolútne hodnoty)

Group Statistics					
	new	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vojenské výdavky v absolútnych hodnotách	1,00	413	67325,763	187002,684	9201,801
	2,00	65	19378,086	67253,005	8341,709

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower		Upper
Vojenské výdavky v absolútnych hodnotách	Equal variances assumed	12,688	,000	2,045	476	,041	47947,677	23447,404	1874,462	94020,893
	Equal variances not assumed			3,861	255,706	,000	47947,677	12420,034	23489,096	72406,259

Zdroj: vlastné spracovanie, program SPSS

Významný rozdiel bol v skóre nízkej stability ($M=67325,763$, $SD=187002,684$) a vysokej stability ($M=19378,086$, $SD=67253,005$) za podmienok vojenských výdavkov v

absolútnych hodnotách; $t(476) = 2,045$, $p = 0,041$. Tieto výsledky naznačujú, že stabilita má skutočne vplyv na vojenské výdavky. Konkrétne, naše výsledky naznačujú, že pri nižšej stabilite dochádza k výraznému nárastu vojenských výdavkov.

Analýza ukazuje štatisticky významný rozdiel taktiež v absolútnych hodnotách vojenských výdavkov medzi krajinami s nízkou a vysokou politickou stabilitou ($t(476) = 2,045$, $p = 0,041$). Krajiny s nižšou stabilitou alokovali v priemere vyššie sumy na vojenské výdavky v porovnaní so stabilnejšími krajinami, čo naznačuje, že politická nestabilita prispieva k zvýšeniu obranných výdavkov v absolútnych hodnotách.

Na základe týchto výsledkov možno konštatovať, že hypotéza sa potvrdila – politická stabilita má všeobecne významný vplyv na absolútnu výšku vojenských výdavkov, pričom nižšia stabilita je spojená s ich nárastom.

3.2.2. Druhá hypotéza

Cieľom druhej hypotézy bolo skúmanie vzťahu medzi HDP a výškou vojenských výdavkov, pričom sa zameriavame na to, či krajiny s vyšším HDP vynakladajú na obranu systematicky viac prostriedkov. Na overenie tejto hypotézy využívame Pearsonov korelačný koeficient, ktorý nám umožňuje posúdiť silu a smer vzťahu medzi týmito premennými.

Analýza zahŕňa nielen absolútne hodnoty vojenských výdavkov, ale aj ich percentuálny podiel na celkových vládnych výdavkoch, čo nám poskytuje komplexnejší pohľad na vzťah medzi ekonomickým rastom a výdavkami na obranu. Skúmame, či s rastúcim HDP dochádza k proporcionálnemu nárastu vojenských výdavkov, alebo či sa mení aj ich relatívne zastúpenie v rozpočtoch vlád. Tento prístup nám umožňuje lepšie pochopiť, do akej miery hospodárska výkonnosť krajiny ovplyvňuje jej obranné priority.

Tabuľka 4: Výsledky hypotéza 2

Descriptive Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
Military spending in absolute numbers (dollars)	54 230,222	162 576,759	714
Military spending % of government spending	0,058	0,055	714
GDP (current US\$)	1 522 090 488 701,630	3 656 279 017 713,080	709

Correlations					
		Vojenské výdavky v absolútnych číslach (dolároch)	Vojenské výdavky ako % HDP	Vojenské výdavky ako % výdavkov vlády	HDP (aktuálne USD)
Vojenské výdavky v absolútnych číslach (dolároch)	Pearson Correlation	1	,154**	,090*	,896**
	Sig. (2-tailed)		,000	,016	,000
	N	714	714	714	709
Vojenské výdavky ako % výdavkov vlády	Pearson Correlation	,090*	,486**	1	,050
	Sig. (2-tailed)	,016	,000		,187
	N	714	714	714	709

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Zdroj: vlastné spracovanie, program SPSS

Vypočítali sme korelačný koeficient Pearson produkt-moment, aby sme posúdili vzťah medzi vojenskými výdavkami v absolútnych hodnotách a HDP. Medzi týmito dvoma premennými bola silná korelácia, $r = 0,896$, $n = 709$, $p = 0,000$. Celkovo existuje významná pozitívna korelácia medzi vojenskými výdavkami v absolútnych hodnotách a HDP. Zvýšenie HDP korelovalo s nárastom vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách.

Výsledky ukázali silnú pozitívnu koreláciu ($r = 0,896$, $p = 0,000$) medzi vojenskými výdavkami v absolútnych hodnotách a HDP, čo znamená, že s rastúcim HDP sa zvyšujú aj vojenské výdavky v absolútnych hodnotách. Táto časť hypotézy sa potvrdila.

Vypočítali sme korelačný koeficient Pearson produkt-moment, aby sme posúdili vzťah medzi vojenskými výdavkami ako percenta z vládnych výdavkov. Medzi týmito dvoma premennými bola slabá korelácia, $r = 0,050$, $n = 709$, $p = 0,187$. Celkovo bola nevýznamná korelácia medzi vojenskými výdavkami % vládnych výdavkov a HDP.

Na druhej strane, vzťah medzi vojenskými výdavkami ako percentom z vládnych výdavkov a HDP bol nevýznamný a slabý ($r = 0,050$, $p = 0,187$), čo naznačuje, že veľkosť

HDP nemá významný vplyv na podiel vojenských výdavkov v rámci celkových vládnych výdavkov. Táto časť hypotézy sa nepotvrdila.

Na základe výsledkov analýzy možno konštatovať, že hypotéza sa potvrdila iba čiastočne. Celkovo možno povedať, že rast HDP ovplyvňuje vojenské výdavky v absolútnych hodnotách, ale nie ich podiel na celkových vládnych výdavkoch.

3.2.3. Tretia hypotéza

Krehkosť štátu, meraná prostredníctvom Fragile State Index, predstavuje významný faktor ovplyvňujúci rozpočtové priority vlád, najmä v oblasti obrany. Cieľom tejto časti analýzy bolo skúmanie, či štáty s vyššou mierou krehkosti vynakladajú väčší podiel svojich vládnych výdavkov na obranu v porovnaní so stabilnejšími krajinami.

Na overenie tejto hypotézy využívame nezávislý t-test vzoriek, ktorý nám umožňuje porovnať priemerný podiel vojenských výdavkov na vládnych výdavkoch medzi skupinou štátov s nízkou a vysokou mierou krehkosti. Analýza sa zameriava na identifikáciu štatisticky významných rozdielov medzi týmito skupinami, čím môžeme lepšie pochopiť, do akej miery politická a inštitucionálna stabilita ovplyvňuje rozpočtové rozhodnutia v oblasti obrany.

Tabuľka 5: Výsledky hypotéza 3 (% výdavkov vlády)

Group Statistics					
	new	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vojenské výdavky (% výdavkov vlády)	1,00	193	0,042	0,025	0,002
	2,00	185	0,099	0,070	0,005

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Vojenské výdavky (% výdavkov vlády)	Equal variances assumed	82,538	,000	-10,589	376	,000	-0,057	0,005	-0,068	-0,047
	Equal variances not assumed			-10,417	229,818	,000	-0,057	0,005	-0,068	-0,046

Zdroj: vlastné spracovanie, program SPSS

Uskutočnil sa nezávislý t-test vzoriek na porovnanie vojenských výdavkov ako percenta vládnych výdavkov a indexom krehkosti štátov. Bol významný rozdiel v skóre podmienok nízkej krehkosti (M= 0,042, SD= 0,025) a vysokej krehkosti (M= 0,099, SD=0,070) za podmienok vojenských výdavkov ako % vládnych výdavkov; $t(376) = -10,589$, $p = 0,000$. Tieto výsledky naznačujú, že krehkosť má skutočne vplyv na vojenské výdavky. Konkrétne naše výsledky naznačujú, že pri vyššej krehkosti dochádza k nárastu vojenských výdavkov ako % vládnych výdavkov.

Na základe výsledkov nezávislého t-testu možno konštatovať, že hypotéza sa potvrdila. Výsledky ukazujú významný rozdiel v podiele vojenských výdavkov na vládnych výdavkoch medzi štátmi s nízkou a vysokou krehkosťou ($t(376) = -10,589$, $p = 0,000$). Štáty s vyššou krehkosťou vynakladajú vyšší podiel vládnych výdavkov na obranu, čo potvrdzuje predpoklad, že krehkosť štátu ovplyvňuje jeho vojenské výdavky.

Tabuľka 6: Výsledky hypotéza 3 (absolútne hodnoty)

Group Statistics					
	new	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Vojenské výdavky v absolútnych hodnotách	1,00	193	96800,285	247360,157	17805,374
	2,00	185	31755,373	63136,074	4641,856

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Vojenské výdavky v absolútnych hodnotách	Equal variances assumed	44,221	,000	3,470	376	,001	65044,912	18746,428	28183,937	101905,887
	Equal variances not assumed			3,535	217,935	,000	65044,912	18400,494	28779,216	101310,609

Zdroj: vlastné spracovanie, program SPSS

Uskutočnil sa nezávislý t-test vzoriek na porovnanie vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách a indexom krehkosti štátov. Významný rozdiel bol v skóre nízkej krehkosti ($M = 96800,285$, $SD = 247360,157$) a vysokej krehkosti ($M = 31755,373$, $SD = 63136,074$) za podmienok pre vojenské výdavky ako % vládnych výdavkov; $t(376) = 3,470$, $p = 0,001$. Tieto výsledky naznačujú, že krehkosť má skutočne vplyv na vojenské výdavky. Konkrétne naše výsledky naznačujú, že pri nižšej krehkosti dochádza k nárastu vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách.

Na základe výsledkov nezávislého t-testu možno konštatovať, že hypotéza sa nepotvrdila. Hoci test ukázal významný rozdiel medzi skupinami s nízkou a vysokou krehkosťou ($t(376) = 3,470$, $p = 0,001$), výsledky naznačujú opačný trend, než bol predpokladaný. Štáty s nižšou krehkosťou vynakladajú v absolútnych hodnotách viac na obranu ($M = 96\ 800,28$) v porovnaní so štátmi s vyššou krehkosťou ($M = 31\ 755,37$). To znamená, že vyššia krehkosť nevedie k nárastu vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách, ale naopak, stabilnejšie štáty mívajú viac.

Výsledky našej analýzy poskytujú silné dôkazy podporujúce hypotézu, že vojenské výdavky sa výrazne zvyšujú v krajinách, ktoré čelili bezpečnostnej kríze. T-test nezávislých vzoriek odhalil štatisticky významné rozdiely vo výdavkoch na armádu ako percento vládnych výdavkov na armádu medzi krajinami s nízkou a vysokou stabilitou.

3.3. Diskusia

3.3.1. Prvá hypotéza

Naša analýza priniesla presvedčivé dôkazy podporujúce prvú hypotézu, že vojenské výdavky výrazne narastajú v krajinách, ktoré prešli krízou. T-test nezávislých vzoriek odhalil štatisticky významné rozdiely v podiele vojenských výdavkov na celkových vládnych výdavkoch, ako aj v ich absolútnej hodnote medzi krajinami s rôznou úrovňou stability.

Významný rozdiel vo výdavkoch na armádu ako percento vládnych výdavkov ($t(476) = 7,020, p < 0,001$) naznačuje, že vlády v prostredí náchylnom na krízu alebo v nestabilnom prostredí vyčleňujú väčšiu časť svojich celkových rozpočtov na obranu a výdavky súvisiace s armádou. To odzrkadľuje naliehavú potrebu zvýšenej bezpečnosti, riadenia konfliktov alebo stratégií odstrašovania v reakcii na hrozby, ktoré predstavuje nestabilita v danej krajine, respektíve regióne.

Hypotézu, že existuje signifikantný nárast vojenských výdavkov v krajinách s nízkou úrovňou politickej stability, jasne podporuje prípad Ruska z roku 2014. Napriek tomu, že Rusko čelí sérii významných výziev – vrátane prudkého poklesu cien ropy, ekonomických sankcií a dramatického znehodnotenia rubľa – Rusko napriek tomu zaznamenalo pozoruhodný nárast svojich vojenských výdavkov. Reálne vojenské výdavky v Rusku vzrástli v roku 2014 o 8,1 % a dosiahli 3,2 bilióna rubľov (90 miliárd USD). Toto zvýšenie bolo súčasťou širšej iniciatívy modernizácie obrany, ktorá prebiehala od roku 2011 a ktorej cieľom je nahradiť 70 % vojenského vybavenia krajiny do roku 2020, od ručných zbraní po jadrové ponorky.¹³⁰

Výsledky absolútnych vojenských výdavkov ($t(476) = 2,045, p = 0,041$) podobne naznačujú, že v priemere krajiny čeliace nestabilite vynakladajú podstatne viac na svoju armádu v absolútnych hodnotách. Hoci je veľkosť účinku v absolútnom vyjadrení menšia v porovnaní s analýzou založenou na percentách, významný rozdiel stále podčiarkuje vplyv kríz na rozpočty na obranu. To môže byť spôsobené priamymi výdavkami súvisiacimi s konfliktom, zvýšeným úsilím o modernizáciu obrany alebo vonkajším tlakom na posilnenie vojenských spôsobilostí v neistých geopolitických súvislostiach.

¹³⁰SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2015. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online]. [cit. 2025-2-18]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB15c03sIV.pdf>

Naše tvrdenia nám potvrdzuje znovu prípad Ruska. Hoci hospodárska kríza predstavovala vážne finančné napätie, ruská vláda presadzovala svoje obranné priority. Počiatočný rozpočet na rok 2015 zahŕňal výrazné zvýšenie vojenských výdavkov, ktoré mali dosiahnuť 4,2 bilióna rubľov (69 miliárd USD), čo je predpokladaný nárast o 22 % v reálnom vyjadrení. Prognózy na roky 2016 a 2017 však naznačovali menšie nárasty v dôsledku pretrvávajúcich hospodárskych ťažkostí. Napriek týmto obmedzeniam zostalo úsilie Ruska o vojenskú modernizáciu ústrednou súčasťou národnej stratégie s osobitným zameraním na aktualizáciu jeho zbrojného priemyslu a zlepšenie procesov obstarávania obrany.¹³¹

Načasovanie týchto zvýšení je obzvlášť dôležité. Zatiaľ čo značná časť rozšírenia vojenského rozpočtu bola plánovaná pred ukrajinskou krízou, vypuknutie konfliktu na Ukrajine v roku 2014 pridalo do výdavkov Ruska na obranu ďalšiu úroveň naliehavosti. Kríza prehĺbila ekonomické problémy Ruska a prinútila vládu preorientovať sa na zvyšovanie domácej produkcie, aby kompenzovala výpadky dodávok z Ukrajiny a západných krajín, ktoré v reakcii na kroky Ruska uvalili sankcie. V tejto súvislosti hospodárska kríza neodradila Rusko od pokračovania vo veľkých investíciách do svojej armády. Skôr to posilnilo potrebu samostatnosti v oblasti obranných technológií a vybavenia, čo viedlo k ďalšiemu zvýšeniu vojenských rozpočtov.¹³²

Nestabilita či už politická, ekonomická alebo súvisiaca s bezpečnosťou, často spúšťa zvýšené vojenské investície ako preventívne alebo reaktívne opatrenie. Vlády, ktoré čelia vnútorným alebo vonkajším krízam, prerozdeľujú svoje zdroje na obranu, aby zachovali národnú bezpečnosť, potlačili vnútorné nepokoje alebo odradili potenciálnych agresorov. Okrem toho zvýšené obavy o bezpečnosť v nestabilných regiónoch vedú k dynamike pretekov v zbrojení, čo ešte viac zvyšuje vojenské výdavky.

Poľsko predstavuje taktiež príklad toho, ako kríza na Ukrajine podnietila výrazný nárast vojenských výdavkov. V roku 2015 bolo Poľsko pripravené prekročiť cieľ výdavkov NATO na obranu vo výške 2 % svojho HDP, čo odráža zvýšené obavy o bezpečnosť krajiny po ruských akciách na Ukrajine. Tento nárast vojenských výdavkov je obzvlášť významný

¹³¹SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2015. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online]. [cit. 2025-2-18]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB15c03sIV.pdf>

¹³²Tamtiež

vzhľadom na dlhodobé obavy Poľska z Ruska a jeho históriu značných výdavkov na obranu.¹³³

Tvorcovia politik v regiónoch zasiahnutých krízou musia vyvážiť bezpečnostné potreby s ekonomickou udržateľnosťou a zabezpečiť, aby vojenské výdavky nešli na úkor základných sociálnych služieb. Okrem toho by mali medzinárodné organizácie zvážiť tieto trendy pri hodnotení štruktúr vojenských výdavkov, najmä v nestabilných štátoch, kde neprimerané vojenské investície môžu naznačovať hlbšiu štrukturálnu nestabilitu.

Významným faktorom pre rast vojenských výdavkov bol samit NATO v Newporte vo Walese v septembri 2014, kde bolo dohodnutých niekoľko iniciatív, ktoré majú reagovať na meniace sa európske bezpečnostné prostredie v dôsledku konfliktu na Ukrajine, pričom akčný plán pripravenosti bol jedným z najvýznamnejších opatrení.¹³⁴ Členovia NATO sa v tom čase zhodli, že krajiny, ktoré už splňajú cieľ aliancie vynakladať 2 % HDP na obranu, v tom budú pokračovať. Pre tých, ktorí ešte nespĺňali cieľ, sa zaviazali, že zabránia akémukoľvek ďalšiemu znižovaniu výdavkov na obranu, reálne zvýšia vojenské výdavky s rastom ich HDP a budú pracovať na dosiahnutí cieľa 2 % v priebehu nasledujúcich desiatich rokov. Okrem toho sa členovia dohodli, že v nasledujúcom desaťročí zvýšia výdavky na vybavenie (vrátane výskumu a vývoja) na najmenej 20 % celkových rozpočtov na obranu, pričom krajiny, ktoré už v tom čase míňali nad touto hranicou, boli povzbudzované, aby si zachovali alebo ďalej zvýšili svoje príspevky.¹³⁵

Naše zistenia poskytujú dôkazy, že vojenské výdavky sa výrazne zvyšujú v krajinách, ktoré čelia nestabilite, a to v relatívnom aj absolútnom vyjadrení. To podporuje hypotézu, že vlády reagujú na krízy uprednostňovaním obrany ako prostriedku na zaistenie národnej bezpečnosti alebo riešenia vnútorných konfliktov.

3.3.2. Druhá hypotéza

Naša hypotéza číslo 2 tvrdí, že vojenské výdavky sú pozitívne korelované s HDP, čo naznačuje, že ekonomické faktory môžu ovplyvniť dynamiku vojenských výdavkov. Pre

¹³³SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2015. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online]. [cit. 2025-2-18]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB15c03sIV.pdf>

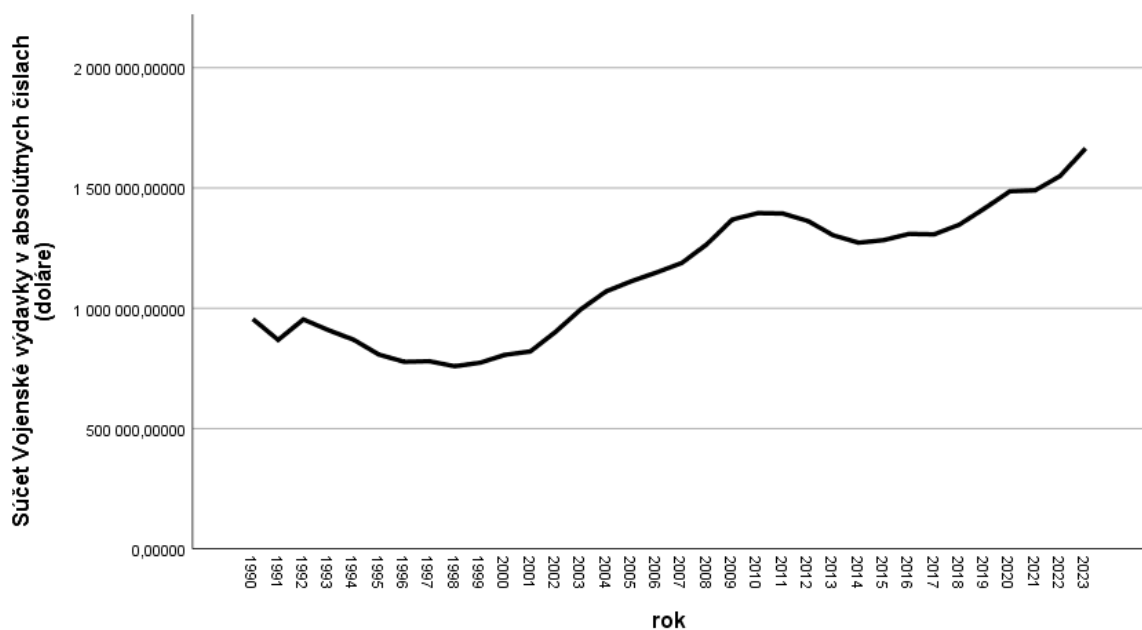
¹³⁴Tamtiež

¹³⁵NATO. *Wales Summit Declaration*. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

otestovanie tejto hypotézy, sme skúmali vzťah medzi vojenskými výdavkami a HDP v absolútnom vyjadrení a rovnako aj ako percento vládnych výdavkov.

Výsledky našej analýzy priniesli zmiešané zistenia. Na jednej strane sme našli silnú pozitívnu koreláciu medzi vojenskými výdavkami v absolútnych hodnotách a HDP. Korelačný koeficient ($r = 0,896$) naznačuje významný vzťah, čo znamená, že s rastom HDP rastú aj vojenské výdavky v absolútnom vyjadrení. Toto zistenie podporuje myšlienku, že bohatšie štáty s väčšími ekonomikami sú lepšie vybavené na vyčlenenie väčšieho množstva zdrojov na obranu, ktoré rastú kontinuálne aj s rastom HDP. Tieto krajiny sú často schopné udržiavať značné vojenské rozpočty vďaka svojej ekonomickej sile, čo im poskytuje väčšiu finančnú flexibilitu pre dlhodobé obranné plánovanie a investície do pokročilých vojenských technológií.

Graf 1: Súčet vojenských výdavkov absolútnych hodnotách (dolároch) podľa jednotlivých rokov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát SIPRI

Graf znázorňuje vývoj celkových vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách (v dolároch) od roku 1990 do roku 2023. Z grafu je zrejmé, že vojenské výdavky prešli rôznymi fázami vývoja, pričom celkový trend naznačuje postupný rast s niekoľkými výkyvmi.

V období rokov 1990 až 2000 môžeme pozorovať počiatočný pokles vojenských výdavkov, čo súvisí s ukončením studenej vojny, redukciou armádnych kapacít a snahou o znižovanie vojenských rozpočtov v mnohých krajinách. Tento pokles sa zastavuje okolo

roku 2000, kedy sa začína mierny nárast výdavkov, čo je dôsledkom geopolitických zmien a modernizačných programov v ozbrojených silách.

Výraznejší rast vojenských výdavkov je viditeľný po roku 2001, čo súvisí s bojom proti terorizmu, vojenskými konfliktmi v Iraku a Afganistane či celkovým zvyšovaním bezpečnostných výdavkov. Tento trend pokračuje až do roku 2010, kedy vojenské výdavky dosahujú svoje maximum. Po tomto období dochádza k miernemu poklesu v dôsledku globálnej finančnej krízy v roku 2008 a redukcie vojenských operácií v niektorých regiónoch. Napriek tomu sa výdavky držia na relatívne vysokej úrovni a postupne opäť rastú a dosahujú nové maximá.

V období rokov 2021 až 2023 je možné pozorovať prudký nárast vojenských výdavkov. Tento vývoj bol ovplyvnený rastúcim geopolitickým napätím, vojenskými konfliktmi na Ukrajine a Blízkom východe, ako aj zvyšujúcou sa potrebou posilnenia obrany a modernizácie armád. Obzvlášť výrazný rast v roku 2023 naznačuje, že krajiny v reakcii na súčasné bezpečnostné výzvy investujú do obrany a vojenského sektora.

Celkový vývoj vojenských výdavkov poukazuje na dlhodobý rastúci trend, pričom významné výkyvy sú spojené s globálnymi udalosťami, ekonomickými krízami a zmenami v bezpečnostnej situácii. Najnovšie údaje naznačujú, že investície do obrany budú aj naďalej narastať, čo môže mať významný dopad na medzinárodné vzťahy a ekonomiky jednotlivých štátov. Rôzne štúdie zdôrazňujú, že bezpečnosť je základnou požiadavkou na prežitie a fungovanie ekonomiky, pričom odkazujú na myšlienku Adama Smitha, že primárnou zodpovednosťou štátu je chrániť svojich občanov pred vnútornými a vonkajšími hrozbami. V situáciách, keď krajiny čelia vojnám alebo bezpečnostným hrozbám, sú nevyhnutné zvýšené vojenské výdavky, čo často koreluje s vyšším rastom HDP, keďže vlády pridelujú zdroje na ochranu ekonomiky. Literatúra poukazuje na to, že hoci vojny a bezpečnostné hrozby môžu brániť rozvoju v krajinách s nízkymi príjmami, keď sú vojenské výdavky v súlade s legitímnymi bezpečnostnými potrebami, môžu prispieť k ekonomickému

pokroku.¹³⁶ Preto pozitívna korelácia, ktorú sme našli medzi vojenskými výdavkami a HDP, odráža túto myšlienku, kde zvýšené vojenské výdavky v reakcii na bezpečnostné obavy prispievajú k ekonomickému rastu.

Pri skúmaní vzťahu medzi vojenskými výdavkami ako % vládnych výdavkov a veľkosťou HDP sa nepreukázala výrazná súvislosť. Korelácia bola slabá a štatisticky nevýznamná ($r = 0,050$, $p = 0,187$), čo naznačuje, že veľkosť HDP nemá zásadný vplyv na to, aký podiel vládnych výdavkov krajiny smeruje do obrany. Tieto zistenia naznačujú, že podiel HDP alebo vládnych výdavkov vyčlenených na armádu nemá silný lineárny vzťah k HDP. Jedným z možných vysvetlení tohto výsledku je, že krajiny s väčšími ekonomikami nemusia nevyhnutne vyčleniť väčší podiel svojho HDP na obranu. S rastom HDP sa zvyšuje absolútna suma vynaložená na obranu, ale podiel HDP vyčlenený na vojenské výdavky zostáva relatívne stabilný.

Graf 2: Priemer vojenských výdavkov ako % vládnych výdavkov podľa jednotlivých rokov. Os X znázorňuje percentuálne hodnoty v desatinnom formáte

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát SIPRI

V období rokov 1990 – 1994 boli vojenské výdavky relatívne nízke, pričom v roku 1992 došlo k ich miernemu poklesu. Následne, v rokoch 1995 – 2005, zaznamenávame

¹³⁶ ARSHAD, Amna, SYED, Shabib Haider, SHABBIR, Ghulam. Military Expenditure and Economic Growth: A Panel Data Analysis. *Forman Journal of Economic Studies*. December 2017. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Shabib_Syed/publication/327565717_Military_Expenditure_and_Economic_Growth_A_Panel_Data_Analysis/links/5e2ead2a458515e2e87555e5/Military-Expenditure-and-Economic-Growth-A-Panel-Data-Analysis.pdf

výrazný nárast, čo súvisí so širšími geopolitickými zmenami, reformami v ozbrojených silách a prípravou na vstup do medzinárodných vojenských aliancií. V nasledujúcom období v rokoch 2006 až 2010 výdavky dosiahli maximum približne v roku 2008, po ktorom nastal pokles, pričom jedným z dôvodov bola globálna finančná kríza.

Roky 2011 – 2020 predstavovali obdobie stabilizácie vojenských výdavkov, ktoré sa pohybovali na úrovni približne 6 – 7 % vládnych výdavkov, pričom medziročné výkyvy boli len minimálne. Avšak v posledných rokoch, konkrétne v období 2021 – 2023, dochádza k výraznému nárastu týchto výdavkov, kde v roku 2023 je zaznamenaný prudký vzostup. Tento trend možno vysvetliť súčasnými geopolitickými udalosťami, zvýšenou potrebou obrany alebo väčšími investíciami do vojenského sektora.

Od roku 2022 sú geopolitické podmienky po celom svete oveľa napätejšie. Najväčším faktom, ktorý ovplyvnil vojenské výdavky, je vojenský konflikt medzi Ruskom a Ukrajinou, ktorý začal v februári 2022. Tento vojenský zásah viedol k zvýšeným nákladom na obranu, pretože mnoho krajín, predovšetkým v Európe, sa rozhodlo posilniť svoje vojenské sily v reakcii na rastúce nebezpečenstvo a geopolitickú nestabilitu v regióne.

Naše zistenie slabej a nevýznamnej korelácie medzi vojenskými výdavkami vyjadrenými ako percento vládnych výdavkov a HDP ($r = 0,050$, $p = 0,187$) odrážajú menší vzťah medzi vojenskými výdavkami a ekonomickým rastom. V literatúre sa uvádza, že vojenské výdavky ako percento celkových vládnych výdavkov nie vždy priamo ovplyvňujú ekonomický rast. Vplyv vojenských výdavkov na rast sa líši v závislosti od vonkajších faktorov. Napríklad, zatiaľ čo vojenské výdavky môžu zvýšiť ekonomickú výkonnosť v krajinách s významnými vonkajšími hrozbami, vzťah nemusí byť vždy priamočiary alebo konzistentný medzi krajinami. V krajinách ako Turecko sú vojenské výdavky ovplyvnené záväzkami vonkajšej bezpečnosti, ako sú záväzky NATO v oblasti obrany, zatiaľ čo v Grécku vojenské výdavky viac reagujú na turecký rozpočet na obranu, v súvislosti s konfliktom na Cypre a vzájomným vzťahom medzi týmito krajinami.¹³⁷ Vyššie uvedené môže sčasti vysvetliť, prečo v našej štúdií vojenské výdavky ako percento vládnych výdavkov vykazujú slabšiu koreláciu s HDP.

¹³⁷ARSHAD, Amna, SYED, Shabib Haider, SHABBIR, Ghulam. Military Expenditure and Economic Growth: A Panel Data Analysis. *Forman Journal of Economic Studies*. December 2017. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Shabib_Syed/publication/327565717_Military_Expenditure_and_Economic_Growth_A_Panel_Data_Analysis/links/5e2ead2a458515e2e87555e5/Military-Expenditure-and-Economic-Growth-A-Panel-Data-Analysis.pdf

Graf 3: Priemer vojenských výdavkov ako % HDP podľa jednotlivých rokov. Os X znázorňuje percentuálne hodnoty v desatinnom formáte

Zdroj: vlastné spracovanie podľa dát SIPRI

V období rokov 1990 – 2000 zaznamenávame mierne výkyvy s tendenciou stabilizácie vojenských výdavkov na úrovni približne 2,5 – 3 % HDP. V nasledujúcom desaťročí výdavky zostávajú relatívne stabilné, avšak v druhej polovici tohto obdobia pozorujeme mierny pokles, v dôsledku globálnej finančnej krízy. Medzi rokmi 2010 a 2020 sa vojenské výdavky držia v relatívne úzkom rozpätí, pričom výraznejšie zmeny nenastávajú. Zásadná zmena však prichádza v posledných rokoch, keď v období 2021 – 2023 vidíme prudký nárast vojenských výdavkov ako podielu HDP, pričom v roku 2023 ide o obzvlášť výrazný skok.

Tento vývoj je ovplyvnený viacerými faktormi. Jedným z hlavných dôvodov je rastúce geopolitické napätie a zvýšené bezpečnostné hrozby, ktoré viedli krajiny k posilňovaniu obranného rozpočtu. Ďalším faktorom je ekonomická situácia, v období recesie alebo ekonomického poklesu môže dôjsť k spomaleniu rastu HDP, prípadne jeho poklesu, čo relatívne zvýši podiel vojenských výdavkov na HDP, aj keď sa ich absolútna hodnota nemení. Významnú úlohu zohrávajú aj záväzky krajín voči medzinárodným organizáciám, ako je NATO, ktoré vyžadujú minimálne úrovne vojenských investícií.

Existuje niekoľko smerov budúceho výskumu, ktorý by mal na týchto zisteniach stavať. Skúmanie úlohy vojenskej pomoci, obranných zmlúv a predaja zbraní pri formovaní

vojenských rozpočtov by mohlo poskytnúť presnejšie pochopenie toho, ako krajiny pridelujú zdroje na obranu, najmä pre krajiny s menšími alebo kolísajúcimi ekonomikami.

Zatiaľ čo naša hypotéza, že vojenské výdavky korelujú s HDP, bola podporená v prípade absolútnych vojenských výdavkov, zistenia ukazujú, že korelácia sa nevzťahuje na vojenské výdavky ako percento HDP alebo vládne výdavky. To naznačuje, že ekonomické faktory sú len jednou časťou širšieho rozhodovacieho procesu, ktorý určuje vojenské výdavky.

3.3.3. Tretia hypotéza

Naša hypotéza číslo 3 tvrdí, že štáty s vysokou úrovňou krehkosti vykazujú vyšší rast vojenských výdavkov ako menej krehké štáty. Aby sme to otestovali, vykonali sme nezávislý t-test, v ktorom sme porovnávali vojenské výdavky ako percento vládnych výdavkov medzi krajinami s vysokou nestabilitou a krajinami s nízkou nestabilitou.

Na jednej strane sme našli významný rozdiel medzi krajinami v súvislosti s vojenskými výdavkami ako % z vládnych výdavkov a krehkosťou štátov, ktorý bol potvrdený na základe výsledkov nezávislého t-testu. Štatisticky významný rozdiel medzi skupinami štátov s nízkou a vysokou krehkosťou ($t(376) = -10,589$, $p = 0,000$) jasne ukazuje, že štáty s vyššou krehkosťou alokujú vyšší podiel vládnych výdavkov na vojenské účely. To potvrdzuje predpoklad, že krehkosť štátu má významný vplyv na výšku vojenských výdavkov ako % z vládnych výdavkov, pričom v prípade vyššej krehkosti dochádza k ich nárastu.

Nestabilné štáty, ktoré sú často charakterizované politickou nestabilitou, konfliktmi alebo slabou správou vecí verejných, uprednostňujú výdavky na obranu ako prostriedok na riešenie bezprostredných hrozieb a zachovanie národnej bezpečnosti. Navyše, nestabilné štáty s väčšou pravdepodobnosťou vyhľadávajú vojenskú pomoc alebo sa zapájajú do nákupov zbraní, aby posilnili svoje obranné kapacity, čo by ďalej poháňa rast vojenských výdavkov.

Naše zistenia sú v súlade s existujúcim výskumom vzťahu medzi vojenskými výdavkami, korupciou a ekonomickým rozvojom. Štúdie Dunne a Tian (2013) a d'Agostino, Dunne a Pieroni (2016) naznačujú, že vojenské výdavky a korupcia sa často navzájom

posilňujú, čo vedie k dlhodobým negatívnym účinkom na ekonomický rast. To podporuje váš záver, že nestabilné štáty venujú väčšiu časť vládnych prostriedkov na obranu.¹³⁸

Okrem toho národy uväznené v cykle vysokej korupcie a zvýšených vojenských výdavkov vyžadujú zásadné politické zásahy, aby sa oslobodili.¹³⁹ Potvrďuje to naše zistenia, že nestabilné štáty s vysokými rozpočtami na obranu nemusia len reagovať na bezpečnostné hrozby, ale čelia aj výzvam v oblasti správy vecí verejných, vrátane korupcie, ktoré prispievajú k zvýšeniu vojenských výdavkov.

Tieto výsledky však treba interpretovať opatrne. Vzťah medzi nestabilitou a vojenskými výdavkami nemusí nevyhnutne znamenať príčinnú súvislosť a k pozorovaným vzorcom môžu prispieť aj iné faktory.

Pri skúmaní daného vzťahu v absolútnych hodnotách a krehkosťou štátov sa nám hypotéza nepotvrdila. Hoci test ukázal štatisticky významný rozdiel medzi skupinami štátov s nízkou a vysokou krehkosťou ($t(376) = 3,470$, $p = 0,001$), výsledky naznačujú opačný trend, než bol predpokladaný. Štáty s nižšou krehkosťou vynakladajú v absolútnych hodnotách viac na obranu ($M = 96\,800,28$) v porovnaní so štátmi s vyššou krehkosťou ($M = 31\,755,37$). To znamená, že vyššia krehkosť nevedie k nárastu vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách, ale naopak, stabilnejšie štáty míňajú viac.

V absolútnych hodnotách je evidentné, že krajiny ako Spojené štáty, ktoré vykazujú nižšie hodnoty vo Fragile State Index, vynakladajú na obranu značne vyššie sumy než menšie štáty s vyšším FSI, čo je logické vzhľadom na ich väčší ekonomický základ a vojenské kapacity. V našej vzorke sme pravdepodobne mali väčší podiel krajín s nižším FSI, ktoré, vzhľadom na svoje veľkosti, disponujú vyššími vojenskými výdavkami. Na druhej strane, väčšie štáty s vysokým FSI, ktoré vynakladajú značné prostriedky na obranu, sú vo vzorke prítomné len v menšom rozsahu (s výnimkou krajín ako Rusko). Okrem toho, menšie štáty s vysokým FSI, hoci v absolútnych hodnotách vynakladajú na obranu značné prostriedky, nemôžu dosiahnuť úroveň výdavkov veľkých krajín ako USA, Francúzsko alebo Nemecko.

¹³⁸D'AGOSTINO, G., DUNNE, J. P., LORUSSO, M., PIERONI, L. Military Spending, Corruption, Persistence and Long Run Growth. *Defence and Peace Economics*. 2020, roč. 31, č. 4, s. 423–433. [online]. DOI: 10.1080/10242694.2020.1751503. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10242694.2020.1751503>

¹³⁹Tamtiež

Tento faktor naznačuje, že hodnotenie vojenských výdavkov na základe absolútnych čísel nie je vhodné na posúdenie vzťahu medzi vojenskými investíciami a krehkosťou štátu. Preto je potrebné pri analýze vojenských výdavkov zohľadniť aj relatívne ukazovatele, ako je napríklad pomer vojenských výdavkov k HDP alebo podiel týchto výdavkov na celkovom štátnom rozpočte. Tieto ukazovatele by poskytli presnejší obraz o vzťahu medzi krehkosťou štátu a jeho vojenskými investíciami.

Na základe týchto výsledkov sa javí, že analýza vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách nie je dostatočná na pochopenie komplexného vzťahu medzi krehkosťou štátu a jeho obrannými kapacitami. Preto by budúce výskumy mali zamerať svoju pozornosť na podrobnejšiu analýzu relatívnych výdavkov a zvážiť ďalšie faktory, ako sú geopolitické hrozby, úroveň militarizácie alebo politické rozhodnutia vlád, ktoré môžu ovplyvniť vojenské investície jednotlivých štátov.

ZÁVER

V súčasnej geopolitickej situácii sa stávajú výdavky na obranu čoraz dôležitejšími, preto výsledky našej práce môžu tvoriť základ pre nadväzujúce štúdie v tejto problematike. Naša práca sa zaoberala analýzou faktorov ovplyvňujúcich dynamiku vojenských výdavkov a skúmala, do akej miery vojenské výdavky naznačujú existenciu zbrojných pretekov v reakcii na geopolitické krízy a bezpečnostné hrozby v európskych krajinách a iných regiónoch.

V úvode našej práce uvádzame komplexnú analýzu dynamiky rivality medzi svetovými veľmocami a jej vplyvu na medzinárodné vzťahy počas Studenej vojny. Dôležitou súčasťou je aj definovanie teoretického rámca nákladov na zbrojenie, ich dopadu na štátne rozpočty a hodnotenie makroekonomických dôsledkov vojenských výdavkov. Okrem toho sa zameriavame na porovnanie vybraných skupín štátov z hľadiska ich vojenskej angažovanosti a prístupu k zbrojeniu.

Analyzovali sme dvadsať krajín s rozličnými ekonomickými a politickými podmienkami, čo nám umožnilo lepšie pochopiť dynamiku vojenských výdavkov v rôznych geopolitických a hospodárskych súvislostiach. Výber krajín sa opieral o niekoľko kľúčových faktorov ako je význam pre medzinárodnú politiku, geopolitická citlivosť z hľadiska vzťahov s Ruskom a NATO, zvýšené geopolitické napätie v regióne, blízkosť konfliktov, ale taktiež postavenie v regióne.

Na základe výskumnej otázky sme stanovili 3 hypotézy. V prvej hypotéze sa nám podarilo potvrdiť vzťah medzi výdavkami na obranu a indexom politickej stability a to v prípade relatívnych hodnôt vojenských výdavkov z celkových vládnych výdavkov, ale aj v rámci celkových výdavkov na obranu v absolútnych hodnotách. Analýza vedie k záveru, že vojenské výdavky v krajinách zasiahnutých krízou vykazujú výrazný nárast, čo podporuje hypotézu, že výdavky na obranu majú tendenciu rásť v časoch nestability. Výsledky ukazujú, že vlády, ktoré čelia politickým, ekonomickým alebo bezpečnostným krízam, majú tendenciu vyčleniť viac zdrojov na svoju armádu ako spôsob zabezpečenia národnej bezpečnosti.

V druhej hypotéze sme sa zamerali na skúmanie vzťahu medzi HDP a výškou vojenských výdavkov, pričom sme zisťovali, či krajiny s vyšším HDP vynakladajú na obranu viac prostriedkov. V analýze sa zameriavame nielen na absolútne hodnoty vojenských výdavkov, ale aj na ich podiel vyjadrený v percentách z celkových vládnych

výdavkov. Pokiaľ ide o výsledky, možno konštatovať, že hypotéza bola potvrdená iba čiastočne. V prípade absolútnych hodnôt bola hypotéza potvrdená. Výsledky analýzy preukázali, že s rastom HDP rastú aj vojenské výdavky v absolútnych hodnotách. Na druhej strane, v prípade vojenských výdavkov ako percenta celkových vládnych výdavkov sa hypotéza nepotvrdila. Z toho vyplýva, že veľkosť HDP nemá významný vplyv na podiel vojenských výdavkov v celkových vládnych výdavkoch.

Pri tretej hypotéze sme skúmali, či štáty s vyššou mierou krehkosti vynakladajú väčší podiel svojich vládnych výdavkov na obranu v porovnaní so stabilnejšími krajinami. Test sme vykonávali v prípade vojenských výdavkov ako podielu vládnych výdavkov a taktiež vojenských výdavkov v absolútnych hodnotách. Na základe výsledkov nezávislého t-testu môžeme tvrdiť, že krehkosť štátu má významný vplyv na vojenské výdavky ako podiel vládnych výdavkov. Hypotéza, že štáty s vyššou krehkosťou vynakladajú vyšší podiel svojich vládnych výdavkov na obranu, sa potvrdila. Výsledky ukázali, že štáty s vyššou krehkosťou naozaj investujú viac do obrany, čo podporuje predpoklad, že krehkosť štátu vplýva na jeho vojenské výdavky. Na druhú stranu v prípade vládnych výdavkov v absolútnych hodnotách sa nám hypotéza nepotvrdila. Krehkosť štátu neovplyvňuje vojenské výdavky v absolútnych hodnotách spôsobom, akým sme predpokladali. Výsledky nám ukázali, že štáty s nižšou krehkosťou v skutočnosti vynakladajú vyššie absolútne sumy na obranu v porovnaní so štátmi s vyššou krehkosťou. To naznačuje, že stabilnejšie štáty, s nižšou krehkosťou, investujú viac do obrany, čo je v rozpore s pôvodným predpokladom.

Na záver by sme chceli zdôrazniť, že výsledky našej analýzy ponúkajú dôležité poznatky o dynamike vojenských výdavkov v kontexte globálnych geopolitických zmien. Naša práca potvrdila, že politická stabilita, ekonomická sila a miera krehkosti štátu majú významný vplyv na rozhodovanie o výdavkoch na obranu. Vzhľadom na súčasné bezpečnostné hrozby a napätie vo svete je nevyhnutné ďalej skúmať tieto faktory a ich vplyv na rozvoj vojenských kapacít jednotlivých krajín. Naša štúdia môže poslúžiť ako základ pre ďalší výskum, ktorý by sa mohol zamerať na podrobnejšie analýzy špecifických regiónov alebo vývoj v reakcii na aktuálne globálne krízy.

Zoznam použitej literatúry

ABBRONDAZNA, G. Italian Peacekeeping Missions: Vast, Praised and Underused. *Istituto Affari Internazionali (IAI)*, 2020. [online]. [cit. 2025-01-24]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep26104.pdf>

ADDINGTON, L. H. The Nuclear Arms Race and Arms Control: An American Dilemma in Historical Perspective. *War & Society*. 1983, roč. 1, č. 1, s. 95–111. DOI: 10.1179/106980483790303117

ALBRECHT, U., ERNST, D., LOCK, P., & WULF, H. Armaments and Underdevelopment. *Bulletin of Peace Proposals*. 1974, roč. 5, č. 2, s. 173–185. [online]. DOI: 10.1177/096701067400500206. [cit. 2025-12-20]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067400500206>

ALBRECHT, U. ARMAMENTS AND INFLATION. *Instant Research on Peace and Violence*. 1974, roč. 4, č. 3, s. 157–167. [online]. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/40724741>

ARSHAD, Amna, SYED, Shabib Haider, SHABBIR, Ghulam. Military Expenditure and Economic Growth: A Panel Data Analysis. *Forman Journal of Economic Studies*. December 2017. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Shabib_Syed/publication/327565717_Military_Expenditure_and_Economic_Growth_A_Panel_Data_Analysis/links/5e2ead2a458515e2e87555e5/Military-Expenditure-and-Economic-Growth-A-Panel-Data-Analysis.pdf

BOONSTRA, J. (2008). *Georgia and Russia: A short war with a long aftermath*. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://opendata.uni-halle.de/bitstream/1981185920/107571/15/608467634.pdf>

BOURANTONIS, D. The Negotiation of the Non-Proliferation Treaty, 1965–1968: A Note. *The International History Review*. 1997, roč. 19, č. 2, s. 347–357. DOI: 10.1080/07075332.1997.9640788

BLOED, A. Treaty on Conventional Armed Forces in Europe. In: *The Conference on Security and Cooperation in Europe*. s. 1223–1253. [online]. [cit. 2024-12-13]. Dostupné na: https://brill.com/edcollchap/book/9789004637726/B9789004637726_s079.xml

BRZOSKA, M. World military expenditures. In: *Handbook of Defense Economics*, Volume 1, 1995, s. 45–67. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1574001305800055>

BRZOSKA, M. The Reporting of Military Expenditures. *Journal of Peace Research*. 1981, roč. 18, č. 3, s. 261–275. [online]. DOI: 10.1177/002234338101800303. [cit. 2024-12-26]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/002234338101800303>

CLEAR, K. W. The Treaty on Open Skies. Defense Threat Reduction Agency, U.S. Department of Defense, 1999. 69 strán. [online]. [cit. 2024-12-14]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=3Qf5wkJs12YC&oi=fnd&pg=PA2&dq=Open+Skies+Treaty&ots=k_0KDu9-Lp&sig=18FjNCI75SvWAaEKsuloHusTowE&redir_esc=y#v=onepage&q=Open%20Skies%20Treaty&f=false

COLLIER, P., & HOEFFLER, A. Military Expenditure: Threats, Aid, and Arms Races. *World Bank*. 2002. [online]. [cit. 2024-12-23]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep02498>

CLE, B., & DICLE, M. F. Military Spending and GDP Growth: Is there a General Causal Relationship? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2010, roč. 12, č. 3, s. 311–345. [online]. DOI: 10.1080/13876981003714644. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876981003714644>

COOPER, A. F., ROWLANDS, D. Canada Among Nations, 2006: Minorities and Priorities. McGill-Queen's Press - MQUP. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=I_PKcKF6Xo4C&oi=fnd&pg=PA145&dq=Canada+and+international+security&ots=uxuuZZsh9b&sig=rq6AE6AeZD2KIZyl0poyD50mRDk&redir_esc=y#v=onepage&q=Canada%20and%20international%20security&f=false

D'AGOSTINO, G., DUNNE, J. P., LORUSSO, M., PIERONI, L. Military Spending, Corruption, Persistence and Long Run Growth. *Defence and Peace Economics*. 2020, roč. 31, č. 4, s. 423–433. [online]. DOI: 10.1080/10242694.2020.1751503. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10242694.2020.1751503>

DER DERIAN, J., & WENDT, A. *Quantum International Relations: A Human Science for World Politics*. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: <https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=YptjEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA153>

DUFFIELD, J. *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and the United States*. Stanford University Press. [online]. [cit. 2025-02-6]. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=-vxH-VcQekMC&oi=fnd&pg=PR15&dq=Germany+history+of+its+impact+on+international+security&ots=v681zpmFSY&sig=oSkGoDxukH8_xAHHPFPVcvDB_p8&redir_esc=y#v=onepage&q=Germany%20history%20of%20its%20impact%20on%20international%20security&f=false

DICLE, B., & DICLE, M. F. Military Spending and GDP Growth: Is there a General Causal Relationship? *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. 2010, roč. 12, č. 3, s. 311–345. [online]. DOI: 10.1080/13876981003714644. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876981003714644>

DUCHÊNE, F. Salt, the Ostpolitik, and the Post-Cold War Context. *The World Today*. 1970, roč. 26, č. 12, s. 500–511. [online]. [cit. 2024-10-11]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/40394336>

DUCHIN, F. Economic Consequences of Military Spending. *Journal of Economic Issues*. 1983, roč. 17, č. 2, s. 543–553. [online]. DOI: 10.1080/00213624.1983.11504139. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/00213624.1983.11504139?scroll=top&needAccess=true>

DUTTON, P. Three Disputes and Three Objectives: China and the South China Sea. *Naval War College Review*. 2011, roč. 64, č. 4, s. 42–67. [online]. [cit. 2025-01-21]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/26397243>

FEARON, James D. Arming and Arms Races. Názov časopisu alebo knihy (ak je známe). Január 2010. [online]. [cit. 2025-10-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/James-Fearon/publication/254063608_Arming_and_Arms_Races/links/53dc30690cf216e4210c0718/Arming-and-Arms-Races.pdf

FEARON, James D. Rationalist Explanations for War [elektronický zdroj]. In Annual Review of Political Science [online]. 1995, roč. 3, č. 1, s. 251-276. Dostupné na: <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.polisci.3.1.251>

FINANČNÉ NOVINY. Čo je to pojem vojensko-priemyselný komplex? [online]. [cit. 2022-12-28]. Dostupné na: <https://financnenoviny.com/co-je-to-pojem-vojensko-priemyselny-komplex/>

FONTANEL, J., WARD, M. D. Military expenditures, armament, and disarmament. *Defence Economics*. 1993, roč. 4, č. 1, s. 63–78. [online]. DOI: 10.1080/10430719308404748. [cit. 2024-12-9]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10430719308404748>

GOVERNMENT OF HUNGARY. Resolution 1393/2021 (VI. 24) on the National Military Strategy of Hungary. *Hungarian Gazette*. [online]. 13.10.2021. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://defence.hu/news/national-military-strategy-of-hungary.html>

GURGANUS, J., & RUMER, E. Russia's Global Ambitions in Perspectives. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2019. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/RumerGurganus_Perspective_final.pdf

HAVEMAN, J. D., DEARDORFF, A. V., & STERN, R. M. Sectoral effects of reductions in NATO military expenditures in the major industrialized and developing countries. *Open Economics Review*. 1993, roč. 4, s. 247–268. [online]. DOI: 10.1007/BF01000044. [cit. 2024-12-27]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01000044#citeas>

LEFFLER, Melvyn P. – WESTAD, Odd Arne (eds.). *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. s. 643. ISBN 978-1-139-15509-4

LEITENBERG, M., & BALL, N. The Military Expenditures of Less Developed Nations as a Proportion of their State Budgets: A research note. *Bulletin of Peace Proposals*. 1977, roč. 8, č. 4, s. 310–315. [online]. [cit. 2024-12-22]. DOI: 10.1177/096701067700800403. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096701067700800403>

LESSER, I. O. (2000). Turkey in a Changing Security Environment. *Journal of International Affairs*, 54(1), 183–198. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/24357695>

MAHMOUDIAN, A (2024). *Iran-Israel Conflict: A New Stage*. University of South Florida. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: <https://www.usf.edu/gnsi/publications/research-articles/iran-israel-conflict-a-new-stage-interactive.pdf>

MÄNNIK, E. Estonia and the European Security and Defence Policy: A realist view. In: *Yearbook 2005*. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/56418/Yearbook_2005.pdf#page=63

MEDEIROS, E. S. Major Power Rivalry in East Asia. *Discussion Paper Series on Managing Global Disorder No. 3*. April 2021. [online]. [cit. 2025-01-21]. Dostupné na: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/medeirosdp_final-no.-3.pdf

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE SLOVAK REPUBLIC. The North Atlantic Alliance. [online]. 28.06.2022. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/en/web/en/diplomacy/security-policy>

MINISTRY OF DEFENCE OF THE CZECH REPUBLIC. Defence Strategy of the Czech Republic. [online]. 2023. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: https://www.mo.gov.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/defence-strategy-of-the-czech-republic_2023_final.pdf

MINISTRY OF NATIONAL DEFENCE, POLAND. Poland in NATO - More than 20 Years. [online]. 22.02.2024. [cit. 2025-01-23]. Dostupné na: <https://www.gov.pl/web/national-defence/poland---nato>

MOON, C.-I., & LEE, S. Military Spending and the Arms Race on the Korean Peninsula. *Asian Perspective*. 2009, roč. 33, č. 4, s. 69–99. [online]. [cit. 2025-12-26]. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/article/713267>

MIGALOVITZ, C. (2003, August 8). *Armenia-Azerbaijan Conflict*. CRS Issue Brief for Congress. Foreign Affairs, Defense, and Trade Division. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: https://www.everycrsreport.com/files/20030808_IB92109_989f137e622f4db1c3a4d7d3b5b2e8b73a8e55ab.pdf

MISKIMMON, A. Germany and the Common Foreign and Security Policy of the European Union: Between Europeanization and National Adaptation. 2007. [online]. [cit. 2025-02-1]. Dostupné na: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230591523>

MORROW, J. D. Arms versus allies: trade-offs in the search for security. [elektronický zdroj]. In *International Organization* 2009, roč. 47, č. 2, s. 207-233. [online]. DOI: 10.1017/S0020818300027922. [cit. 2025-10-20]. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/abs/arms-versus-allies-tradeoffs-in-the-search-for-security/6F5D48833BDB8959ABE2D13858BC24D3>

MÖTTÖLÄ, K. (1982). The Politics of Neutrality and Defence: Finnish Security Policy Since the Early 1970s. *Cooperation and Conflict*, 17(4), 287-313. [online]. [cit. 2025-02-7]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/001083678201700407>

NATO. *Wales Summit Declaration*. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

OLECH, A. K. (2019). Determinants for the International Security & Membership of Ukraine in NATO. [online]. [cit. 2025-02-9]. Dostupné na: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/60641004/Determinants_for_the_international_security_membership_of_Ukraine_in_NATO

SIDEL, V. W. Socioeconomic effects of the arms race. *Preventive Medicine*. 1987, roč. 16, č. 3, s. 342–353. [online]. [cit. 2024-12-28]. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/009174358790033>

SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2015. *Stockholm International Peace Research Institute*. [online]. [cit. 2025-2-18]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRIYB15c03sIV.pdf>

SOKOLSKY, J. J. (2021). Canada's NATO: Seventy Years of Commitment and Re-Commitment. In: MURRAY, R. W., GECLOVSKY, P. (eds.) *The Palgrave Handbook of Canada in International Affairs*. Canada and International Affairs. Palgrave Macmillan, Cham. ISBN 978-3-030-67769-5

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). [online]. [cit. 2025-1-11]. Dostupné na: <https://www.sipri.org>

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI). Military Expenditure Database. [online]. [cit. 2025-01-22]. Dostupné na: <https://www.sipri.org/databases/milex>

THE UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION. Courier, January 1970, 23rd Year. [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000056735/PDF/056740eng.pdf.multi.name_ddest=56735

WALKER, D. Trends in U.S. Military Spending. *Council on Foreign Relations*. 2014. [online]. [cit. 2025-03-11]. Dostupné na: <http://www.jstor.com/stable/resrep05722>

WRIGHT, J. France and European Security. *European Security*, 1993, roč. 2, č. 1, s. 23–43. [online]. [cit. 2025-01-11]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662839308407109>